

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM BÖLÜMÜ
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 5.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER
DERSİ “HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM” ÜNİTESİ İLE İLGİLİ
KAVRAMLARI ANLAMA DÜZEYLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Serap YILMAZ

ANKARA-2008

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM BÖLÜMÜ
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 5.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
SOSYAL BİLGİLER DERSİ “HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM” ÜNİTESİ
İLE İLGİLİ KAVRAMLARI ANLAMA DÜZEYLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Serap YILMAZ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Selma YEL

ANKARA-2008

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZASI

Serap YILMAZ'ın "İlköğretim 5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi "Haklarımı Öğreniyorum" Ünitesi İle İlgili Kavramları Anlama Düzeyleri" başlıklı tezi 02/05/2008 tarihinde, jürimiz tarafından Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Selma YEL

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Neşe TERTEMİZ

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mücahit COŞKUN

.....

ÖNSÖZ

Kavramlar, insan düşüncelerinin yapı taşlarıdır ve soyut bilgilerdir. Soyut bilgilerin öğrencilere öğretilmesi zor ve karmaşıktır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki öğrencilerin pek çoğu öğrenmeyi gerçekleştirirken kavram ve kavramlar arası ilişkileri kuramamaktadır. Eğitim-öğretim hizmetlerinin kalitesinin artırılması için kavram öğretimi üzerinde durulması gerekmektedir.

Yanlış veya eksik öğrenilen kavramlar daha sonraki öğrenmeleri etkileyecektir. Bu nedenle kavramların tam ve doğru bir şekilde, öğrencilere sunulması gerekmektedir. Bu araştırmada ilköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan bazı kavramları anlama düzeyleri incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmamın bütün aşamalarında görüş ve fikirlerinden yararlandığım değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Selma YEL'e, araştırmanın tamamlanmasında destek ve yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Neşe TERTEMİZ'e, Arş. Gör. Hakan DÜNDAR'a teşekkür ederim. Ayrıca araştırmanın uygulanması aşamasında her türlü kolaylığı sağlayan Yıldırım Beyazıt İ.Ö.O, Çubuk İ.Ö.O ve Yavuz Selim İ.Ö.O müdür, öğretmen ve öğrencilerine teşekkür ederim.

Son olarak; sevgi, destek ve sabrını esirgemeyen değerli eşim Fatih ERYİĞİT'e ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Serap YILMAZ(ERYİĞİT)

ÖZET

İLKÖĞRETİM 5.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ “HAKLARIMI ÖĞRENIYORUM” ÜNİTESİ İLE İLGİLİ KAVRAMLARI ANLAMA DÜZEYLERİ

Yılmaz, Serap
Yüksek Lisans, Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Selma Yel
Mart, 2008

Bu araştırmada 2006-2007 öğretim yılında uygulanmaya başlayan Sosyal Bilgiler dersi 5.sınıf programında bulunan “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesindeki kavramların anlaşılma düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma giriş, yöntem, bulgular ve yorum, sonuç ve öneriler olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubunu random yöntemiyle, Ankara İli Çubuk İlçesindeki merkez ilköğretim okullarından seçilen üç ilköğretim okulu ve bu okullardaki 120 5.sınıf öğrencisi oluşturmuştur.

Araştırmada veri toplama araçları olarak araştırmacı tarafından geliştirilen 30 maddelik “Kavram Başarı Testi” ve yine araştırmacı tarafından oluşturulan “Görüşme Formu” kullanılmıştır. Kavram Başarı Testinin analizinde bağımsız örneklem t testi, tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Görüşme sonucunda elde edilen veriler ise doğru anlama, sınırlı anlama, yanlış anlama, cevap verememe gibi kategorilere ayrılarak frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular şu şekilde özetlenebilir:

Kavram Başarı Testine göre öğrencilerin, “kurum, rol, sorumluluk, duygu, kronoloji” kavramlarını anlama düzeyleri tam öğrenme alt sınırı olan % 70’in üzerindedir. “Hak, düşünce, davranış, hoşgörü, grup” kavramlarının anlaşılma düzeyleri ise %70’in altındadır. Yapılan görüşme sonuçlarına göre ise öğrenciler, “sorumluluk, hoşgörü, kronoloji, kurum” kavramları ile ilgili sorulara % 22.5’i doğru anlama, %35’i sınırlı anlama, % 15’i yanlış anlama, %27.5’i cevap verememe kategorilerinde cevap vermişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Kavram, Kavram Öğretimi

ABSTRACT

THE STUDY ON UNDERSTANDING LEVEL OF 5th GRADE STUDENTS IN THE UNIT OF “ I’M LEARNING MY RIGHTS” IN THE SOCIAL SCIENCES COURSE

Yılmaz, Serap

Master of Science Thesis, Department of Educational Sciences

Supervisor: Doç.Dr. Selma YEL

March, 2008

In this research, it is tried to be determined what the understanding level of the terms in the unit of “I’m learning my rights” located in the 5th grade social sciences program, which has been carried out within the Social Sciences program since 2006-2007 academic year, is. The research is formed of four units, introduction, method, findings and interpretation, result and suggestion.

The research is a descriptive study in the scanning model. The subject group was selected through a random method, 120 students from 5th grade of the primary schools in Ankara Çubuk.

30 items “Conceptual Success Test” and a “Meeting Form” which were developed by the researcher were used in the research. In the analysis of the Conceptual Success Test, Independent Examples T tests, and a one directional variance analysis are used. The data received at the end of the meeting were categorized according to correct learning limited learning, false learning and not answering, in this way the frequency (f) and percentage (%) measurements are determined. The data that was achieved from the results of the research may be summarized as follows:

According to the Conceptual Success Test, the understanding levels of the terms such as “society, role, responsibility, emotion and chronology of the students are over % 70 which is the minor limit of the mastery learning. The understanding levels of the terms such as “right, thought, behavior, tolerance and group is under %70. according to the results of the meeting %22.5 of the students answered in the category of correct learning, %35 of them answered by limited learning, %15 answered by false learning and %27.5 of them were unable to answer the questions about responsibility, tolerance, chronology and society.

Key words: Social Sciences, Term, Term Teaching

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
EKLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	xii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN GENEL AMAÇLARI.....	1
1.1.1. PROGRAMIN TEMEL ÖĞELERİ.....	5
1.1.1.1. Beceriler.....	6
1.1.1.2. Değerler.....	6
1.1.1.3. Kavramlar.....	8
1.1.1.4. Genel Amaçlar.....	11
1.1.1.5. Öğrenme Alanı.....	13
1.1.2. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	14
1.2. KAVRAMIN ÖĞRENME VE KAVRAM ÖĞRETİMİ.....	16
1.2.1. Kavramın Tanımı.....	16
1.2.2. Kavramın Özellikleri.....	17
1.2.3. Kavram Çeşitleri.....	20
1.2.4. Kavramların Önemi.....	22
1.2.5. Kavram Öğrenme.....	25
1.2.6. Kavram Öğrenmenin Sınırlılıkları.....	32
1.2.7. KAVRAM ÖĞRETİMİ.....	33
1.2.7.1. Sosyal Bilgiler Derslerinde Kavram Öğretimi.....	40
1.2.7.1.1. Anlam Çözümleme Tabloları.....	42

1.2.7.1.2. Kavram Ağları.....	42
1.2.7.1.3. Kavram Haritaları.....	44
1.2.7.1.4. Kavram Eşleştirme.....	47
1.2.7.1.5. Kavram Bulmacaları.....	47
1.3. Problem Cümlesi.....	49
1.3.1. Alt Problemler.....	49
1.4. Araştırmanın Önemi.....	50
1.5. Sayıtlar.....	52
1.6. Sınırlılıklar.....	52
1.7. Tanımlar.....	53
1.8. İlgili Araştırmalar.....	53
BÖLÜM II.....	61
YÖNTEM.....	61
2.1. Araştırma Modeli.....	61
2.2. Çalışma Grubu.....	62
2.3. Verilerin Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması.....	62
2.3.1. Kavram Başarı Testi.....	62
2.3.2. Öğrenci Görüşme Formu.....	67
2.4. Verilerin Analizi.....	68
BÖLÜM III.....	70
BULGULAR VE YORUM	70
3.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri.....	70
3.2. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	73
3.3. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	78
3.4. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	80
3.5. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	85
3.6. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	86
3.7. Görüşmelerin Analizi.....	87
BÖLÜM IV.....	92

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	92
4.1. SONUÇLAR.....	92
4.2. ÖNERİLER.....	95
KAYNAKÇA.....	97
EKLER.....	103

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf Programında Yer Alan Kavramların Listesi.....	8
Tablo 1.2. Beşinci Sınıf Öğrenme Alanları Ve Üniteler.....	13
Tablo 1.3. Anlam Çözümleme Tablosu Örneği.....	42
Tablo 1.4. Kavram Ağı Örneği.....	43
Tablo 1.5. Kavram Eşleştirme Örneği.....	47
Tablo 2.1. Çalışma Grubu	62
Tablo 2.2. Pilot Uygulama sonucuna göre seçilen maddeler ve istatistikleri.....	66
Tablo 2.3. Soruların kavramlara göre dağılımı.....	66
Tablo 3.1: Verilere ilişkin bulgular.....	70
Tablo 3.2. Öğrencilerin Kavramları Anlama Düzeyleri.....	73
Tablo 3.3 Cinsiyete göre, öğrencilerin kavramları anlama düzeylerinin karşılaştırılması.....	79
Tablo 3.4. Gelir düzeylerine göre öğrencilerin kavramları anlama düzeylerinin karşılaştırılması.....	81
Tablo 3.5. Gelir düzeylerine göre öğrencilerin kavramları anlama düzeyleri üzerinde yapılan varyans analizi sonuçları.....	83
Tablo 3.6. Öğretmenin cinsiyetine göre, öğrencilerin kavramları anlama düzeylerinin karşılaştırılması.....	85
Tablo 3.7. Öğretmenin kıdemine göre, öğrencilerin kavramları anlama düzeylerinin Karşılaştırılması.....	86
Tablo 3.8: Öğretmenin kıdemine göre varyans analizi.....	87
Tablo 3.9. Görüşme Sorularına Verilen Cevapların Analizi.....	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil1: Kavram Türleri.....	22
Şekil 2: Kavram Haritası Örneği	46
Şekil 3: Kavram Bulmacası Örneği.....	49
Şekil 4: Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı.....	71
Şekil 5: Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımı.....	71
Şekil 6: Öğrencilerin gelir düzeyine göre dağılımları	72
Şekil 7: Öğretmenlerin meslekteki kıdemlerine göre dağılımı	72
Şekil 8: Öğrencilerin Kavramlarla İlgili Başarı Yüzdeleri.....	76
Şekil 9: Öğrencilerin Test Puanlarının Dağılımı.....	77

EKLER LİSTESİ

EK-1 Kavram Başarı Testi.....	103
EK-2 Örnek Görüşme Metinleri.....	110

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

f : Frekans

s. : Sayfa

% :Yüzde

A: Araştırmacı

Ö: Öğrenci

BÖLÜM I

GİRİŞ

Eğitim kurumlarının en önemli amaçlarından biri, öğrencilerini, her şeyden önce, yaşadığı topluma yararlı, iyi, sorumlu birer vatandaş olarak yetiştirmektir. Öğrencileri bu amaca ulaştırmada, onlara ilk temel bilgileri kazandırmak için, ilköğretim okulları programına öncelikle (birinci, ikinci, üçüncü sınıflara) Hayat Bilgisi; ardından da (dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci sınıflara) Sosyal Bilgiler dersleri konmuştur.

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB,2005b: 51).

1.1. YENİ SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI

Bilim ve teknolojinin hızla geliştiği günümüzde, gelişmelerin eğitim programlarına yansması bir zorunluluk haline gelmiştir. İşte bu sebeple ülkemizde bu konuda çalışmalar yapılmaya başlamıştır. Öncelikle geliştirilen program 2004-2005 öğretim yılında pilot illerde ve bu illerdeki pilot okullarda uygulanmıştır. 2004-2005 öğretim yılında pilot uygulaması yapılan Yeni İlköğretim Öğretim Programının gerekçesi şu şekilde ifade edilmiştir:

Tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimi ve gelişimi; ülkemizde de demografik yapıda, ailenin niteliğinde, yaşam biçimlerinde, üretim ve tüketim kalıplarında, bilimsellik anlayışında, bilgi teknolojisinde, iş ilişkileri ve iş gücünün niteliğinde, yerelleşme ve küreselleşme süreçlerinde görmek mümkündür. Tüm bu değişim ve gelişimleri eğitim sistemimize ve programlarımıza yansıtmak bir zorunluluk haline gelmiştir. (MEB,2004: 44)

Bu zorunluluk sonucunda eğitim programı yenilenmiştir. Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programının hazırlanma gerekçesinde de çağdaş gelişmeler ve değişimler söz konusu olmuştur. Program hazırlanırken çeşitli ilkeler göz önünde tutulmuştur, bunlar:

1. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda Atatürk'ün çizdiği vizyonu esas almak,
2. Dünyadaki gelişmeleri dikkate almak,
3. Avrupa Birliği normlarını gözden geçirmek,
4. Anayasal ve yasal çerçevede öngörülen insan yetiştirme modelini dikkate almak,
5. Bilim zihniyetini yapılan çalışmaların merkezine oturtmak,
6. Katılımcı bir yaklaşım izlemek,
7. Uygulamacıların görüşlerini öne çıkarmaktır. (Selçuk, 2005:2)

Bunun dışında program geliştirme sürecinde katılımcı bir yaklaşım izlenerek, ilgili tarafların katkılarının sağlanmasına ve uygulanacak olan programın kalitesini artırmak için çeşitli çalışmalar yapılmasına özen gösterilmiştir. Yapılan bu çalışmalar doğrultusunda hazırlanan yeni program 2004-2005 öğretim yılında 9 il ve 120 pilot ilköğretim okulunda uygulanmıştır.

Yeni programda yenilik getirici bakış açılarından birisi de geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak öğrenciyi merkez alan bir anlayış söz konusu olmuştur. Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilgiler Programı;

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.

2. Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.
5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
6. Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
7. Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.
12. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar.

Doğanay (2003), Cumhuriyet tarihimizde; 1924, 1926, 1936, 1948, 1962, 1968 yıllarında İlkokul Programları yayınlandığını ve en son 1998 yılında kabul edilen sosyal bilgiler programına 2002 yılında bazı eklemeler yapıldığını ancak bu değişimlerin; daha önceki programlarda olduğu gibi “sistematik bir araştırma ve incelemeye dayanmayan gelişigüzel” bir şekilde sadece içeriğe eklenen konulardan oluştuğunun söylenebileceğini belirtmektedir. Bu nedenle 1968 ve 1998 programı arasındaki fark; öğretimin sekiz yıla çıkarılması ile konuların yeniden düzenlenmesi

ve konu eklenmesidir, amaçların hiç değişmediği belirtilmektedir (Öztürk ve Dilek, 2003:75).

MEB tarafından yayınlanan 1998 tarihli İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na göre Sosyal Bilgiler dersinin (4. ve 5. sınıf) genel amaç başlıkları ve amaç sayıları şöyledir (MEB, 1998:7):

- Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden; 14 amaç,
- Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden; 6 amaç,
- Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden; 6 amaç,
- ekonomik yaşama fikrini geliştirmek yönünden; 7 amaç olmak üzere toplam 33 amaç yer almaktadır.

İçerikte ise beşinci sınıf (5. Sınıf) ünite başlıkları şunlardır:

- Vatan ve Millet
- Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?
- Güzel Yurdumuz Türkiye
- İslamiyet'in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler

2005 yılında yürürlüğe giren programın genel amaç sayısı ise 17'dir. İçeriğe baktığımızda ise Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin (NCSS) belirttiği standartlara uygun Öğrenme alanları ve Üniteler göze çarpmaktadır.

İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı; 4. ve 5. sınıflarda haftada üç ders saati olmak üzere, her sınıf için toplam 36 haftada 108 saatlik bir ders süresi öngörülerek hazırlanmış çerçeve bir program olup, öğretmen çevre özelliklerini dikkate alarak, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak gerektiğinde ünite sürelerinde değişiklik yapabilir ve yeni konular eklenebilir (MEB,2005b:6).

Program 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıfları bir bütün olarak düşünerek sekiz öğrenme alanına ayrılmıştır. Öğrenme alanları her sınıfta aynı olup, birbirlerini bütünleyecek şekilde üniteler farklılık göstermektedir. "Bütün insan faaliyetlerini kapsayacak

şekilde seçilmiş olan” sekiz öğrenme alanının; “zaman, süreklilik ve değişim” öğrenme alanı ile birlikte düşünülmesi gerektiği bildirilmektedir (MEB, 2005b:102).

Ayrıca program Barr, Barth ve Sermis(1977)’in ortaya koyduğu;

- Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler,
- Sosyal Bilimler olarak sosyal bilgiler,
- Yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler (Akt: Doğanay, 2003: 17) öğretim geleneğini de önemsemekte ve uygulayıcılara; programın tanıtımı ve eğitimi için hazırlanan baskıda, bu yaklaşımların gereklerine dikkat ederek öğretim yapılması gereğini bildirmektedir (MEB, 2005b:52).

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı önceki programda sosyal bilgiler öğretiminin kapsamına giren ve bu alanın öğretmenleri tarafından verilen Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersleri ile Trafik ve İlk Yardım Eğitimi dersinin bir kısım konuları yeni programda; Afet Eğitimi, Girişimcilik, İnsan Hakları ve Vatandaşlık, Kariyer Bilinci Geliştirme, Rehberlik ve Psikolojik Danışma ara disiplinleri adı altında toplandığını ve kazanımlarının programın tamamına yayıldığını belirtmektedir.

1.1.1. PROGRAMIN TEMEL ÖĞELERİ

Eğitim programlarında dört temel öge bulunmaktadır. Bunlar hedef, kapsam, eğitim durumları ve değerlendirmedir. Bu öğeler farklı biçimlerde örgütlenerek program desenlerini oluştururlar(Demirel, 2004, Erden, tarihsiz: 22). Yeni Sosyal Bilgiler Programını oluşturan temel öğeler: beceriler, değerler, kavramlar ve genel amaçlardır. Öğrenme alanları açıklamalar kısmında genel amaçların yer alması gereken sırada açıklanmıştır. Genel amaçlar aynı kitapta Programın uygulanmasıyla ilgili açıklamaların hemen arkasında ele alınmıştır. Değerlendirme ise ayrı bir başlık olarak açıklanmıştır. Aşağıda bu öğeler programda yer aldığı şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1.1.1.Beceriler

Programın; beceri, kavram ve değer öğretimi ile etkinlik temelli bir yapısı olduğu belirtilmektedir. Bütün derslerde ortak olan dokuz beceri yanında, sosyal bilgiler dersi için, birisi altıncı sınıfta verilmek üzere, beş becerinin daha kazandırılması amaçlanmıştır. Bu beceriler aşağıda verilmiştir.

1. Eleştirel Düşünme Becerisi
2. Yaratıcı Düşünme Becerisi
3. İletişim ve Empati Becerisi
4. Araştırma Becerisi
5. Problem Çözme Becerisi
6. Karar Verme Becerisi
7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
8. Girişimcilik Becerisi
9. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
10. Gözlem Becerisi
11. Mekânı Algılama Becerisi
12. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
13. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
14. Sosyal Katılım Becerisi

1.1.1.2.Değerler

Programda; doğrudan verilecek değerler ile hangi üniteye hangi değer üzerinde durulacağı ve eğitim-öğretim sürecinde gerekli olabileceği düşünülen bilgi, beceri ve kavramları kazandırmada işe koşulabilecek ve etkinliklere temel oluşturabilecek çağdaş uygulama örnekleri de verilmiştir.

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli

oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâkî ilke ya da inançlardır. (MEB,2005b:94)

Değerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
2. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
3. Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
4. Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
5. Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir.

Sosyal Bilgiler Programının değerleri aşağıdaki gibidir;

- Adil olma
- Aile birliğine önem verme
- Bağımsızlık
- Barış
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Duyarlılık
- Dürüstlük
- Estetik
- Hoşgörü
- Misafirperverlik
- Özgürlük
- Sağlıklı olmaya önem verme
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Temizlik
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik

1.1.1.3. Kavramlar

Kavramlar bilgiyi oluşturma sürecimizde ve düşüncelerimizi ifade etmekte kullandığımız soyut araçlardır. Özellikle coğrafya, sosyoloji, ekonomi, siyaset bilimi, tarih vs. disiplinlere ait temel kavramlar bilgisi olmadan, kim olduğumuzu ve yaşadığımız dünyanın ne olduğunu anlamamız büyük oranda sınırlandırılmış olacaktır (Candan, 2004:78). Bu da kavramların önemini daha da artırmaktadır.

MEB (2005b:85), Sosyal Bilgiler Dersi İlköğretim 5. sınıf programının kavramlar başlığı altında, kavramı, “olgulardan yola çıkarak geliştirilen bir zihinsel yapı olarak” ve bu çerçevede “kavramın, nesnelerin, insanların, duyguların ya da fikirlerin ortak özelliklerini tanımlayan ve dil ile ifade edilen bir yapı” olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretiminde kavramların öğrenilmesini öğretimin odak noktası olarak belirlemenin faydaları maddeler halinde açıklanmaktadır.

MEB (2005b: 87), öğretim programında anlam çözümleme tablosu, kavram ağ ve kavram haritası örnekleri vererek, “kavram öğretiminde biri geleneksel biri de yeni sayılabilecek iki yöntem” olduğunu belirtmektedir.

Sosyal Bilgiler programında yer alan temel kavramlar her sınıf için psikoloji, coğrafya, sosyoloji, siyaset bilimi, ekonomi ve tarih gibi alanlar için giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeylerinde ayrı ayrı belirtilmiştir.

MEB (2005b:92) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer verilen kavramların sınıflara (4. ve 5. Sınıf) ve düzeylerine (giriş, geliştirme, pekiştirme) göre dağılımının listesi aşağıda belirtmiştir.

Tablo 1.1. Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf Programında Yer Alan Kavramların Listesi

Kavramlar	4.	5.
Afet	⊙	⊙
Aile	⊙	⊙
Akrabalık	⊙	⊙
Anayasa	○	⊙
Bağımsızlık	○	○
Barış	○	○
Benzerlik ve farklılık	⊙	⊙
Beşeri ortam	⊙	⊙
Bildirge (Beyanname)		○
Bilim		⊙
Birey		⊙
Birinci elden kaynak		○
Bölge	○	⊙
Bütçe	⊙	⊙
Cumhuriyet	⊙	⊙
Çevre	⊙	⊙
Çevre kirliliği	○	⊙
Dağıtım	○	⊙
Dayanışma	⊙	⊙
Davranış	⊙	⊙
Değer	○	⊙
Değişim ve süreklilik	○	⊙
Demokrasi	○	⊙
Devlet	○	⊙
Dil	○	⊙
Din	○	⊙
Doğal kaynaklar		○
Doğal ortam	⊙	⊙
Duygu	⊙	⊙
Düşünce	⊙	⊙
Egemenlik	○	⊙
Ekonomi	○	⊙
Ekonomik faaliyet	○	⊙
Emek	○	⊙
Enerji		○
Etkin yurttaş	○	⊙
Gelenek	○	⊙
Gelir ve gider	○	○
Girişimci		○
Giyim	⊙	⊙
Göç		○
Grup	○	○
Güç	○	⊙
Haberleşme		○

Hava durumu	⊙	⊙
Hava olayı	⊙	⊙
Hoşgörü	○	○
İhracat		○
İkinci elden kaynak		○
İklim	○	⊙
İletişim		○
İsraf	○	○
İstek ve ihtiyaçlar	⊙	⊙
İş bölümü	○	⊙
İşsizlik		○
İthalât		○
Kamu	○	⊙
Kamuoyu	○	⊙
Kanıt	○	⊙
Kâşif		○
Katılım	○	⊙
Kaynak	○	⊙
Kentleşme		○
Keşif		○
Kıta	○	○
Kimlik	○	⊙
Kronoloji	○	⊙
Kurum	○	⊙
Kültür	○	⊙
Kültürel öge	○	⊙
Lâiklik		○
Liderlik	○	⊙
Medya	○	○
Meslek	⊙	⊙
Millet	○	○
Millî egemenlik	○	⊙
Millî kültür	○	○
Nedensellik	○	⊙
Nüfus		○
Olgu	○	○
Ortak miras		○
Özgürlük		○
Para	⊙	⊙
Pazar	○	⊙
Rol		○
Saltanat		○
Sanat	○	⊙
Savaş	○	○
Seçim	○	○

Sivil Toplum Örgütü	○	⊙
Sorumluluk	⊙	⊙
Sosyal etkileşim	○	○
Sosyal örgüt	○	○
Sözleşme	○	⊙
Şehirleşme		○
Tasarruf	⊙	⊙
Teknoloji	○	⊙
Temel hak ve özgürlükler	○	⊙
Teşkilât	○	○
Ticaret	○	○
Tören	○	○
Turizm		○
Tüketim	○	⊙
Ulaşım	○	⊙
Ücret	○	○
Üretim	○	⊙
Ürün	○	⊙
Vakıf		○
Vatan	○	○
Vergi	○	○
Verimlilik		○
Yargı	○	⊙
Yasa	○	⊙
Yasama		○
Yatırım		○
Yer	⊙	⊙
Yerleşme	○	⊙
Yön	⊙	⊙
Yönetim	○	⊙
Yurttaşlık	○	⊙
Yüzyıl		○

TOPLAM KAVRAM 91 121

○ Bu kavram giriş düzeyinde verilecektir.

⊙ Bu kavram geliştirme düzeyinde verilecektir.

⊙ Bu kavram, pekiştirme düzeyinde verilecektir.

1.1.1.4.Genel Amaçlar

MEB tarafından geliştirilen Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genel amaçları şunlardır:

7. sınıf sonunda öğrenci;

- Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
- Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
- Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
- Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
- Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
- Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.

- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
- Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetir.
- Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
- Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
- Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
- İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

Bu amaçların gerçekleşmesi için Sosyal Bilgiler programı uygun içeriğe sahiptir. Çocuk bu içeriklerde yeni kavramlarla karşılaşmakta fakat çoğu zaman yeterli öğrenme öğretme süreci gerçekleşmeden yeni bir temaya geçiş mümkün olabilmektedir. Halbuki ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgilerle ilgili ilkeleri öğrenerek karşılarına çıkabilecek sosyal problemleri çözebilmeleri için temel kavramları çok iyi anlamaları gerekmektedir (Yel, 2006: 148).

1.1.1.5.Öğrenme Alanı

Öğrenme alanı birbiri ile ilişkili beceri, tema, değer ve kavramların bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır. 4. ve 5. sınıflarda öğrenme alanları aynı olup üniteler değişmektedir. Mesela,”Birey ve Kimlik” öğrenme alanında 4. sınıflarda “Kendimi Tanıyorum”, 5.sınıflarda “Haklarımı Öğreniyorum” üniteleri bulunmaktadır. Daha önceki Sosyal Bilgiler programında içerik her sınıf için belirlenen üniteler altında konular olarak belirtilmiştir. Ayrıca ünitelerin ve konuların düzenlenmesinde özelden genele, yakından uzağa giden bir yaklaşım söz konusudur. 4. ve 5. sınıf karşılaştırıldığında somuttan soyuta doğru düzenlemenin olduğu görülmektedir. Konular işlenirken kavramlar ilgili olduğu konu ile verileceği belirtilmiştir. Yine Atatürkçülük ile ilgili konular bir bütün olarak açıklamalar hedefler ve davranışlarla ilgili ünitelere göre vurgulanarak belirtilmiştir ([http://:erg.sabanciuniv.edu/docs](http://erg.sabanciuniv.edu/docs)).

Tablo 1.2. Beşinci Sınıf Öğrenme Alanları Ve Üniteler

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER
Birey ve Toplum	Haklarımı Öğreniyorum
Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Bölgemizi Tanıyalım
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ürettiklerimiz
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Gerçekleşen Düşler
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal	Toplum İçin Çalışanlar
Örgütler	Bir Ülke Bir Bayrak
Güç, Yönetim ve Toplum	Hepimizin Dünyası

Programda (2005) her ünite ile ilgili öğretimin sonucunda öğrenciler tarafından kazanılması beklenen davranışsal olmayan amaçlar, kazanımlar başlığı altında verilmiştir. Bu araştırmada incelenen İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı “Birey ve Toplum” Öğrenme Alanı “Haklarımı Öğreniyorum Ünitesi”nin kazanımları şunlardır:

1. Bulunduğu çeşitli grup ve kurumlar içindeki yerini belirler.
2. İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir.
3. Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir.
4. Çocuk olarak haklarını fark eder. (MEB, 2005b: 29)

1.1.2. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Eğitim programlarının istenilen başarıyı gösterip göstermediği öğrencilerde gelişmesi beklenen bilgi, beceri ve tutumların gelişip gelişmediği ölçme ve değerlendirme yoluyla tespit edilir (MEB, 2004:104). Yeni İlköğretim programında ölçme ve değerlendirme sürecinde kullanılan geleneksel yöntemlere alternatif seçenekler sunularak bu süreç zenginleştirilmiştir. Yapılandırmacı yaklaşımda, “bilgiyi oluşturma noktasında öğrencinin yaşadığı öğrenme süreci önemlidir. Bu nedenle ölçme ve değerlendirme, öğrenme sürecine adapte edilir”(Semerci,2001: 430). Değerlendirmede öğrencinin ders sonunda gösterdiği başarı değil, ders boyunca gösterdiği başarı esastır. Yani sonuç(ürün) değerlendirmesinden çok süreç değerlendirmesi temeldir. Ayrıca çoklu değerlendirmenin yöntem ve teknikleri kullanılmaktadır(Semerci,2001: 438).

Yeni programda Sosyal Bilgiler dersinde yapılacak değerlendirme etkinliklerinde; öğrencilerin sosyal bilgiler programının tüm boyutlarında sağladığı gelişme ve başarı ölçülmeye ve kaydedilmeye çalışılmalıdır. Ayrıca “ Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan değerlendirme teknikleri öğrencinin geçmişi, kendisi ve çevresi

hakkında bilgisi, tarih ve coğrafya alanındaki becerilerini kullanma yeteneğini ve yaklaşımını geliştirmedeki ilerlemelerini ölçmeye çalışmalıdır (MEB, 2004: 105).

MEB tarafından belirlenen değerlendirme araç ve yöntemleri şöyle belirtilmiştir:

- Gözlemler
- Tutum ölçekleri
- Görüşmeler
- Öğrenci Ürün Dosyası(Portfolyo)
- Projeler
- Tartışma
- Sergileme
- Anekdotlar
- Gösteriler
- Performans Testleri/Ödevleri
- Akran/ Öz Değerlendirme
- Araştırma Çalışma Kağıtları
- Çoktan Seçmeli Testler
- Eşleştirmeli Testler
- Kısa Cevaplı Sınavlar
- Uzun Cevaplı Sınavlar
- Açık Uçlu Sorular
- Dereceleme Ölçekleri (Rubric) (MEB, 2004: 105-112).

Öğretmen değerlendirme yaparken ünite kazanımlarına uygun araç ve yöntemi seçebilir. Yeni programa göre önemli olan bireysel farklılıkları dikkate almaktır.

1.2. KAVRAMIN ÖĞRENME VE KAVRAM ÖĞRETİMİ

1.2.1. Kavramın Tanımı

Bilim adamları bilgileri olgu, kavram, genelleme/ilke ve kuram olarak dört boyutta ifade ederler (Doğanay, 2005:16).

Olgular bilginin temel taşlarıdır. “Olgular bilginin en somut ve izole edilmiş en küçük parçacıklarıdır” (Doğanay, 2005:18). Ülgen ise olguyu sonuç olarak tanımlamıştır. Olgular, kavram ve genellemeler için bir temeldir. Olgular olmadan kavramlara ve genellemelere ulaşamayız.

Kavramın pek çok tanımı yapılmıştır. Bunların bazılarına bakacak olursak; “Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarımıdır (TDK, 2007).”

“Kavram bir konu alanında özel anlam taşıyan sözcüklerdir (Sönmez, 1999:73).

Ülgen (2001:100)’e göre kavram, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden, insan zihninde anlaşılan bir bilgi formudur. Bir değişkendir, sözcükle ifade edilir.

“Kavramlar ortak özellikleri paylaşan ve aynı isimle tanımlanan semboller, olaylar ve nesneler grubudur (Merrill, 1983: 19).” Ancak bu gruplamalar zihinsel bir tasarım olduklarından gerçek dünyada değil zihnimizde yer alırlar.

“Kavram temel özellikleri nesne, olay, fikir ve davranışların oluşturduğu soyutlamaların soyut temsilcileridir (Fidan, 1996: 187).

Tennyson ve Park (1980) da kavramı; “ortak özellikleri paylaşan spesifik nesnelerin, sembollerin veya olayların oluşturduğu özel bir ad ve sembolle gösterilebilen bir bütündür ” şeklinde tanımlamaktadırlar.

“Kavramlar obje veya olaylardaki düzenliliğin adlandırılmasıdır (Akt: Kaya, 2005; Novak, 2002:1).

“Kavramlar, sözcüklere gerçek anlamlarını vermek ve bunlar aracılığıyla düşünmek, olayların ve süreçlerin özünü kavrayıp temel yanlarına ve özelliklerine ilişkin genellemeler elde etmek olanağı sağlayan nesnel çevrenin insan düşüncesindeki yansıma biçimidir (Ozankaya, 1984: 74).

“Kavram, herhangi bir şeyin, bir nesnenin zihne ait tasarımı; soyut düşünme faaliyetinde kullanılan ve belli bir somutluk ya da soyutluk derecesi sergileyen bir düşünce, fikir ya da ide olarak tanımlanır(Cevizci, 1999: 499).

1.2.2. Kavramın Özellikleri

Doğanay (2003) ve Coşkun’un (1999; 2007) Martorella’dan aktardığına göre kavramın ismi, ayırt edici özellikleri, ayırt edici olmayan özellikleri, örnekleri ve kuralı olmak üzere beş temel özelliği vardır.

Kavramın özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Kavramlar kendi içinde kategorilere ayrılır. Kavramlar genellikle somut ve soyut olmak üzere iki gruba ayrılır. Örneğin duyu organları ile doğrudan

algılanabilen kavramlara somut kavram denir. Soyut kavramlar ise duyu organları ile doğrudan algılanamaz (Erden ve Akman, 1998:206).

2. Kavramlar, dünyadaki obje ve olayların tecrübelerimize dayalı olarak algılanan özellikleri kadar tanımlanabilmektedir (Ülgen,2001:103).
3. Kavramlar örnek olanları ve örnek olmayanları ile öğrenilir(Erden ve Akman, 1998:206).
- 4.Kavramların bazıları ise gözlenebilen özelliklerinden ötürü aynı anlamı verirler (Fidan,1996:191).
- 5.Kavramlar çok boyutludur (Ülgen,2001:103).
- 6.Kavramların gerçek hayatta karşılıkları yoktur. Örnekleri vardır (Fidan,1996:189).

Bunlara ek olarak Semmel ve Semmel'in belirlediği şu özellikler de sayılabilir:

1. Bir kültüre bağlı olarak, dil kapsamında forumlaştığından dilin zenginliğine göre farklı anlam ve özellikler kazanabilirler.
2. Kavramlar kendi yapıları içinde belli kurallara göre yatay ve dikey yapılanma gösterebilirler.
3. Kavramlar hem somut hem de soyut özellikleri itibariyle ayrı ayrı veya birlikte anlam taşıyabilirler.
4. Kavramlar farklı kültürler içinde farklı anlamlar taşıdığı gibi aynı kültürdeki bireyler arasında bile yaşantılara bağlı anlam farklılıkları gösterebilirler (Beydoğan, 1998: 46).

Senemoğlu (2004: 56), ise kavramların özelliklerini iki başlıkta toplamıştır:

- 1.Kavramlar sözcüklerle ifade edilirler.

2. Kavramlar, sözcükler ve bileşik sözcüklerle ifade adlandırılırlar.

Yine Senemoğlu'na göre(2004:73), kavramlar sıfatlarla, isimlerle veya fiillerle temsil edilmektedirler. Hangi sözcük grubuyla temsil edilirse edilsin tüm kavramlar şu özelliklere de sahiptir.

1. Öğrenebilirlik: Bütün kavramlar sonradan öğrenilmektedirler. Fakat bazı kavramlar kolay öğrenilirken, bazı kavramlar daha zor öğrenilmektedir. Örneğin gözlenebilen “kuş” “çiçek” gibi kavramlar daha kolay öğrenilirken “demokrasi”, “zeka”, “adalet” gibi tanımlanmış soyut kavramlar zor öğrenilmektedir.
2. Kullanılabilirlik: Kavramların ilkeleri anlama, problem çözme gibi çok çeşitli kullanım alanları bazı kavramlar daha sık kullanılırken bazıları daha seyrek kullanılabilir.
3. Açıklık: Kavram herkesin zihninde aynı anlamı oluşturması için açık, anlaşılır olmalı; konu alanı ile ilgili uzmanlar arasında kavramın anlamına ilişkin görüş birliği bulunmalıdır.
4. Genellik: Birçok kavram hiyerarşik olarak organize edilmiştir. Hiyerarşik yapının en üstünde yer alan kavram en genel olandır. Bu yapılanmada en genelden aşağıya doğru inildikçe, genellik özelliğini kaybeder ve daha özel kavramlara ulaşılır.
5. Güçlülük: Bu özellikte ise kavramın gücü büyük ölçüde diğer kavramların, ilkelerin anlaşılmasına yardım etme, problem çözme sağlama gibi konularda faydalı olmasına, destek olmasına işaret etmektedir (Senemoğlu, 2004: 512-513).

Kavramlar belli bir sistem içerisinde bulunurlar ve bunlar kendi içlerinde bir bütünlük oluştururlar. Vygotsky (1998:160), kavramların bu özelliğini şöyle ifade etmektedir:

Kavramlar, çocuğun kafasında aralarında hiçbir bağ bulunmayan bezelye taneleri gibi durmazlar. Eğer böyle olsaydı, o zaman ne düşüncelerin eşgüdümünü gerektiren herhangi bir anlaksal işlem ne de dünya hakkında herhangi bir genel kavrayış olanaklı olurdu. Dahası ayrı ayrı kavramların tek

başlarına var olmaları da olanaksızdır, bunlar doğaları gereği bir sistem gerektirir.

Yukarıda sayılan tüm bu özelliklerden dolayı kavramlar, uyarıcılar arasında bağ kurduğu için uzun süreli bellekteki hafıza yükünü hafifletirler. Çünkü insan zihnine taşıdığı somut olayların sembolik tasarımları üzerinde muhakeme işlemleri ile soyutlamalar yapar ve ilişkiler kurar. Böylece dış dünyadaki somut olaylardan hareketle yalnızca kendi zihninde var olan açıklayıcı prensiplere ulaşır (Özakpınar, 1997: 19)

Kavramların belirtilen bu özelliklerinin yanı sıra bilinmesi gereken bir diğer özelliği ise her terim ya da sözcük kavram değildir. Ericson bir terim ya da sözcüğün kavram olup olmadığını anlamak için “beş maddelik kavram tanımlama testi” önermektedir. Eğer bir terim ya da sözcük:

- Genel ve soyutsa
- Bir ya da iki sözcükle ifade ediliyorsa
- Uygulamada evrenselse
- Belli bir zaman belli değilse ve
- Ortak özelliklere sahip farklı özellikleri temsil ediyorsa kavramdır (Doğanay,2005:270).

Birçok kişi kullandığı her terim ya da sözcüğün kavram olduğunu düşünür. Bu testteki sorular sözcüğe ya da terime sırasıyla sorulur. Eğer her soruya doğru cevap alınıyorsa kavram olduğu söylenebilir.

1.2.3. Kavram Çeşitleri

Kavramları anlamlı hale getirmek için çeşitli sınıflamalar yapılmıştır. Böylece kavram türüne göre öğrenme şekli de düşünce dünyamızda daha anlamlı hale gelmektedir. Kavramların sınıflamasında da farklı görüşler bulunmaktadır.

Öğreniş yollarına göre üç tip kavram vardır. Bunlar (Ayas ve diğerleri, 1997:56):

- Algısal Kavramlar: Duyu organlarıyla dış dünyadan alınan izlenimler sonucu oluşurlar. Örnek: Siyah, aydınlık vb.
- Betimsel Kavramlar: Eşya ve olayların gözlenebilir özelliklerini açıklamaya çalışırlar. Örnek: Daha hafif, tepesinde vb.
- Kuramsal Kavramlar: Zihinsel işlemlerle öğrenilirler. Örnek: Zaman

Gagne kavramları somut kavramlar ve tanımlanmış(soyut) kavramlar olarak ikiye ayırmıştır. Somut kavramlar yaşamın ilk aylarında itibaren informal yollarla öğrenilir. Örneğin “masa, ağaç” somut birer kavramdır. Demokrasi, hak, hürriyet gibi kavramlar ise tanımlanmış ya da soyut kavramlardır. Somut kavramlar duyu organları ile algılanmaktadır ve öğrenilmesi kolaydır. Soyut kavramlar ise belli bir öğrenmeyi gerektirir ve duyu organlarıyla doğrudan algılanamazlar(Senemoğlu, 2004: 511).

Martorella (1986) kavram türlerini aşağıdaki gibi sınıflamaktadır:

A-Somutluk derecelerine göre

1- Somut

2- Soyut

B- Öğrenildikleri bağlama göre

1- Formal

2- İnfomal

C- Ayırt edici özelliklerine göre

1- Tek boyutlu

2- Çok boyutlu

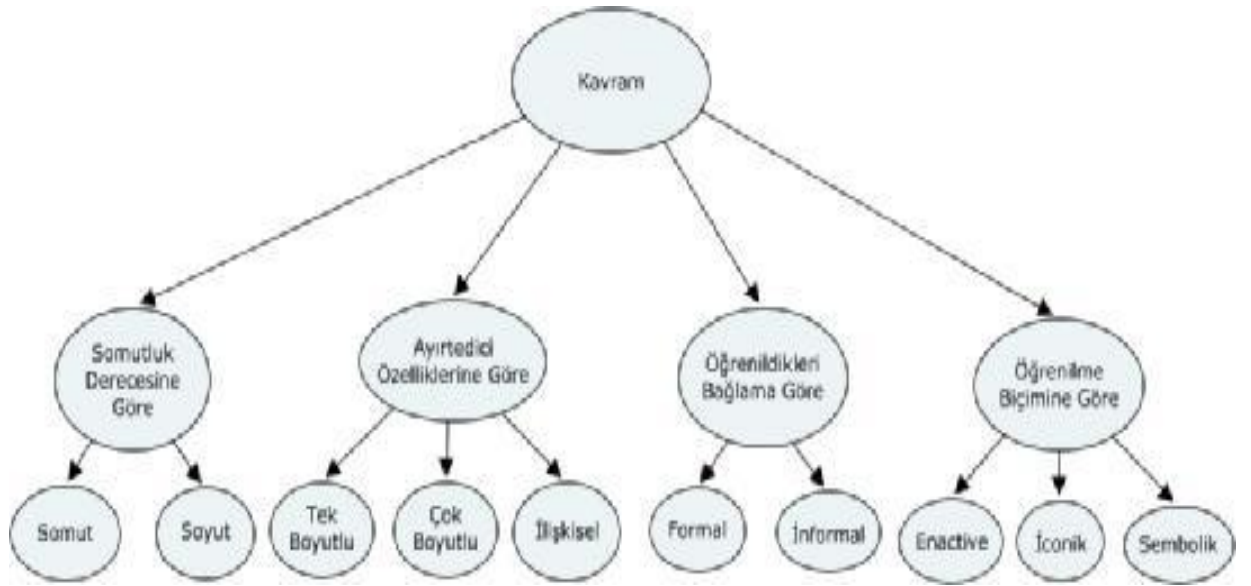
3- İlişkisel

D- Öğrenilme biçimlerine göre

1- Eylemsel

2- Simgesel

3- Sembolik (Akt: Öktem, 2006: 45 ; Doğanay, 2005:271)

Şekil 1. Kavram Türleri

Kavramların sınıflandırılması kavram öğretiminde; öğretilecek kavram türüne göre öğretim etkinlik ve stratejilerinin belirlenmesi aşamasında öğretmenin işine yarar. Ayrıca sınıflamanın diğer bir faydası, öğretim için seçilecek kavramların öğrencilerin gelişimsel özellikleri ile uyuşup uyuşmadığını belirlemede görülebilir.

1.2.4. Kavramların Önemi

Kavramlar, çocuğun çevresindeki sayısız obje, fikir ve olayları gruplara ayırarak kategorize etmesini sağlar. Çocuk kavram yoluyla çevresiyle daha kolay iletişim kurar, çevresindeki olay ve objelere anlam verir(Erden ve Akman,1998:49).

Kavramlar geniş anlamlarının yanında, insanların kendilerini ve çevrelerini anlamlandırmak için kullandıkları sözcükleri ya da sözcük gruplarını ifade etmektedir. İnsanın kendini gerçekleştirmesinde, çevresini ve kendisini anlamlandırmasının rolü büyüktür. Eğitimin hedeflerinden biri, insanın kendisini gerçekleştirmesine yardım etmektir. Bu nedenle kavramlar, eğitim için ayrı bir öneme sahiptir (Köksal, 2006).

Kavramlar insanlar arasındaki iletişimin gerçekleşmesinde insanların birbirini anlamalarını sağlamada çok önemli bir yer tutar.

Kavramların en önemli rollerinden biri karmaşık dünyamızı anlayarak yönetmeye ve yorumlamaya yardım etmesidir. Kavramlar kendi dünyamızı yorumlamamız ve dışa vurmamız için uygun ve akılcı yollar geliştirmeye olanak verir. Bugün,eğitimde çok hızlı bir şekilde gelişmekte olan araştırma alanının, bir çok konuda, bireylerin, önceden oluşturdukları ve öğrenmelerine de büyük etkisi olan ilk kavramlarının tespitini amaçladığı görülmektedir (Griffiths, et al., 1988).

Yaşadığımız toplumlarda sosyal yaşantılarımız gereği düşüncelerimiz çoğunlukla toplumsal konularda özellikle politika ya da ekonomi gibi soyutlamalara ilişkindir. “Soyut düşünmedeki simgesel aracılık, somut imgeler ya da hareketlerden çok kavramlar yoluyla olur” (Morgan, 1998:149).

Martorella(1986 : 113) kavramların temel işlevlerinin dışında bizlere üç yolla daha hizmet ettiğine işaret etmektedir. Bunlar:

- Öğrenme görevimizi basitleştirirler.
- İletişim için çok yararlıdır.
- Hayal ve gerçeği birbirinden ayırmamıza yardımcı olurlar.

Eğitim alanında böylesine önemli olan kavramların “transfer değeri (kavramları mevcut durumların çeşitliliğine uyarlama yeteneği) kavramları tarih ve sosyal bilimler programına dahil etmek için bilhassa güçlü bir bilgi tipi haline getirir” (Candan, 1998:7)

Kavramlar düşünce sürecimizin çok önemli bir parçasıdır ve onlar karşılaştığımız birçok olay ve fikirden anlam çıkarmamıza yardımcı olur. Çevremizi oluşturan etmenleri kolaylıkla anlayabilmemizi sağlar.

Kavramlar öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumlu etki sağlar. Öğrenme ve hatırlamayı basitleştir. İletişimi kolaylaştırır. Öğretimi kişiselleştirir. Gerçek ve yanlış algılamayı ayırt etmeye yardımcı olur. Karmaşık anlamaya yardımcı olur. Problem çözme ve akıl yürütme becerisini geliştirir (Doğanay, 2003: 234-237).

Kavramlar dille ilgilidir. Bir kültürü oluşturan insanların düşünce ve duygu zenginliği yani kısaca o insanların yaşam biçimleri, kavram oluşturma ve geliştirme sürecini etkiler. İnsanların yaşamları, geliştirdikleri kavramlarla sınırlıdır. Kavramlar hangi yolla kazanılırsa kazanılsın, bunlar yalnız kişinin kendi yaşamı anlam kazandırır.

Kavramlarla kelimeler birbirleriyle ilişkili olan öğelerdir. Bu nedenle kavram ve kelimeleri birbirinden bağımsız olarak düşünmek son derece hatalı olacaktır.

Ülgen (2001)de kelime-kavram ilişkisi üzerinde durmuştur. Ülgen' e göre her kavram bir sözcükle ifade edilir ve kavram öğrenme uyaranları belli kategorilere ayırarak, zihinde bilgiler oluşturmaz. Davranışçı yaklaşım açısından bakıldığında bir kavramı öğrenen öğrenci, söz konusu kavramla ilgili edindiklerini dille bütünleştirerek ifade eder; kavramı tanımlayabilir.

Kelime ve kavram madalyonun iki yüzü gibidir. Madalyonun bir yüzündeki kavram nesne, olay ya da düşüncenin insan zihninde oluşturduğu yapıdır. Diğer yüzündeki kelime ise bu yapının sözle ifade edilmiş şeklidir. Dolayısıyla madalyonu tam görmek gerekir. Çünkü “kelimeler tek boyutlu değildir ve belli bir kavramı temsil etmektedir”(Kurudayıoğlu,2005:36, Akt: Bulut,2006)

1.2.5. Kavram Öğrenme

Vygotsky(1998:124), kavramların kişinin belleğine yerleşmesini şu şekilde açıklamıştır: “.....bir kavram bellek tarafından oluşturulmuş belli çağrışımsal bağların bir toplamı ya da yalnızca bir alışkanlık olmasının ötesinde bir şeydir. Alıştırma yapılarak öğretilmeyecek, ancak çocuğun gelişmesi gerekli düzeye ulaştığı zaman gerçekleştirilebilecek olan karmaşık ve gerçek anlamda bir düşünce eylemidir”. Dolayısıyla “kavram öğrenme, çocuğun gelişim düzeyiyle ilgilidir. Kavram gelişimi, çocuğun gelişimini izler”(Nas, 2003:130).

Çocuk merak duygusunun da etkisiyle her şeyi bilmek ister. Bireyin çevresindeki dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan aktif zihinsel faaliyetteki gelişimine bilişsel gelişim denir. Bilişsel gelişimin temelinde kavram öğrenme vardır (Senemoğlu, 2004:89).

Gagne, eğitim yoluyla bireylere kazandırılacak olan nitelikleri öğrenme ürünü olarak isimlendirmiştir. Gagne'ye göre çeşitli çıktı kategorileri vardır ve bu kategorilerin her birinde temsil edilen yeteneğin kazandırılması ve değerlendirilmesi farklı işlemleri gerektirmektedir. Gagne, öğrenme ürünlerini beş grupta toplamıştır. Bunlar entelektüel beceriler, sözel bilgi, bilişsel stratejiler, motor beceriler ve tutumlardır (Dick, Carey ve Carey, 2005:54). Entelektüel becerilerin içinde sekiz öğrenme alanı vardır ve bunlardan biri de kavram öğrenmedir.

Gagne (1985), Ormned (1990), Oven ve vd. (1978) kavram öğrenmede önemli ilkelerden söz etmektedirler. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır (Akt: Özbay, 2004:195-196):

- Kavramların ilk önce tanımının sunulması gerekir.
- Kavram öğretilmesi için çok sayıda olumlu örneklerinin sunulması kavramın şematik yapısının oluşmasına yardımcı olur.
- Kavram öğrenmede ne olmadığı belli sayıda özelliklerle beraber verilmelidir.
- Olumlu ve olumsuz durumlar beraber sunulmalıdır. Kavram öğrenmede kavrama özellik olan durumlarla kavramın tanımlayıcı özelliği olmayan durumların birlikte işlenmesi kavram öğrenmeyi hızlandırdığı belirtilmektedir(Gagne,1985)
- Yeni örnekleri sınıflandırarak öğrencilerin kavramları anlayıp anlamadıklarını test etmek gerekir.
- Öğrencilerden kendi örneklerini vermelerini istemek ve bunları uygulatmak kavram öğrenmeyi kolaylaştırır.
- Belli kavramların öğrenilmesi için gerekli becerileri belirlemek ve kavramlar arasındaki ilişkileri göstermek kavram öğrenmede dikkate alınmalıdır.
- Kavramlar genel kategorilerden özele doğru verilmelidir.

- Somut ve basit kavramlar kavram haritalamada önemli kolaylıklar sağlar.
- Kavramların öğretilmesinde resimlerden, şekillerden, kişisel yaşantılardan, demonstrasyonlardan faydalanılması kavramların daha kolay öğrenilmesini sağlar(Woolfolk,1995).

Senemoğlu(2004:514-516)'na göre kavram öğrenme çeşitli düzeylerde gerçekleşmektedir. Bu aşamalar en alt düzeyden en üst düzeye doğru şöyledir:

1.Somut Düzey(Concrete Level): Somut düzeyde kavram için şu zihinsel işlemler yapılmaktadır:

- Objenin algılanabilen çerçevesine dikkat etme
- Objeyi diğer objelerden ayırt etme
- Ayırt edilen objeyi, aynı kapsam ve durumda bir başka zamanda da gördüğünde hatırlama

Örneğin çocuk “kurşun kalem” gördüğünde ona dikkat eder. Çevresindeki diğer nesnelerden ayırt eder. Daha sonra aynı kalemi aynı yer ve durumda da tanır.

2. Tanıma Düzeyi (Identity Level): Tanıma düzeyinde kavram öğrenmenin zihinsel işlemleri şunlardır:

- Objenin algılanabilen çerçevesine dikkat etme
- Objeyi diğer objelerden ayırt etme
- Ayırt edilen objeyi hatırlama
- Objeyi farklı ortam ve durumda gördüğünde de aynı obje olduğuna ilişkin genelleme yapma
- Genelleme yapılan objeyi hatırlama

Örneğin çocuk somut düzeyde aynı yer ve durumda gördüğü kurşun kalemi hatırlayabilirken, tanıma düzeyinde ise başka yer ve durumda gördüğü kurşun kalemin aynı kalem olduğunu söyleyerek genelleyerek hatırlayabilir.

3.Sınıflama Düzeyi (Classificatory Level): Kavram öğrenmede sınıflama düzeyinin zihinsel işlemleri şunlardır:

- Objenin bir sınıfına ilişkin en az iki örneğin belirgin olmayan özelliklerine dikkat etme

- Her bir örneği örnek olmayandan ayırt etme

- Ayırt edilen örnekleri hatırlama

- Farklı kapsam ve durumda karşılaşılan her bir örneği aynı örnek olduğu genellemesine ulaşma

- Aynı sınıfa ait olan en az iki örneğin eşdeğer olduğu genellemesini yapma

- Genellemeyi hatırlama

Örneğin çocuğun farklı renk ve biçimlerdeki kurşun kalemleri eşdeğer olarak aynı grupta görmesi, sınıflama düzeyinde kavram öğrenmedir.

4. Soyut Düzey(Formal Level): Soyut düzeyde kavram öğrenmede gerekli zihinsel işlemler iki ana grupta toplanmaktadır.

a) Tümevarım işlemleri şunlardır:

- Tanımlanan özellikleri ya da özelliklerle ilgili kuralları denenceleştirme,

- Denenceleri hatırlama,

- Örnekleri ve örnek olmayanları kullanarak denenceleri değerlendirme,

- Kavram henüz sınıflama düzeyinde öğrenilmişse kavramın tanımını yapma,

- Eğer sınıflama düzeyinde öğrenilmemişse kavramı anlama ,

-Kavrama ait örnekleri ve örnek olmayanları, kavramın belirlenmiş özelliklerinin varlığı ya da yokluğu bakımından analiz etme.

b) Alma işlemleri şunlardır:

- Kavramın adı, tanımı, kavrama ait olan örnekleri ve örnek olmayanların resimsel ve sözel betimlemeleri de dahil olmak üzere sunulan bilgiyi özümleme,

-Bilgiyi hatırlama,

-Kavrama ait örnekleri ve örnek olmayanları, kavramın belirlenmiş özelliklerinin varlığı ya da yokluğu bakımından analiz etme.

Kavram öğrenme uyaranları belli kategorilere ayırarak zihinde bilgiler oluşturmazdır. Yeterli bir öğrenmede bu bilgilerin davranışlarıyla bütünleşmesi öngörülür. Kavram öğrenme, bir yapılanma, yapılandırma işlemidir. Bir öğrenci gördüğü bir objenin adını söyler ise ya da ona bir olayı açıkladığınızda o olaya verilen adı söyler ise bu bireyin kavramı kendi zihninde yapılandığı anlamına gelmez. O mekanik olarak obje ya da olayla onlara verilen ad arasında bağ kurmuş olabilir. Kavram öğrenme hem süreç hem de ürün olarak irdelenebilir(Ülgen,2001:109).

Ürün olarak Kavram Öğrenme

Öğrenme ürünlerine davranışçı yaklaşım açısından bakıldığında, bireyin kavramla ilgili gözlenebilen davranışları gündeme gelir. Öğrencinin öğrenilen kavramla ilgili davranışları dört noktada incelenebilir. Bunlardan biri birey söz konusu kavramla edindiklerini dille bütünleştirerek ifade eder. “Bu bir ağaçtır” gibi. İkincisi kavramı tanıyabilir. “Ağaç kökü, dalları, yaprakları olan, oksijen, su ve toprakla beslene canlı varlıklardır” gibi. Üçüncüsü birey benzer kavramları birbirleriyle karşılaştırır; benzer ve farklı özelliklerini söyler. Dördüncüsü, öğrendiği

kavrama benzeyen yeni bir kavramla karşılaştığı zaman, daha önceki bilgilerin transferini yaparak yeni kavramı olasılıklarla tanır. Beşincisi, kavramları mantıksal yolla, uygun ölçütleri seçerek sınıflara ayırabilir. Yeni gruplar oluşturabilir. Bu yaklaşımda birey kavramı öğrenme faaliyetlerini tamamladıktan sonra ürünü açıklayabilir. Bilişsel yaklaşımı benimseyen eğitim psikologlarına göre, kavram öğrenme bellek süreciyle daha önce öğrenilen ilgili bilgileri hatırlayarak onların yeniden yapısallaşmasıyla açıklanabilir. Bu yaklaşımda, davranışçı yaklaşımın tersine, çocukların farklı yaşlarda farklı kavramları geliştirebildikleri görüşü kabul görmektedir.

Süreç olarak Kavram Öğrenme

Kavram öğrenmeye süreç açısından bakıldığında davranışçı yaklaşımı benimseyen eğitim psikologlarına göre, kavramlar bireyin uyarıcı tepki arasında bağ kurma sürecinde öğrenilir. Bağlamcı öğrenme kuramı ve davranışçı yaklaşıma dayalı problem çözmedeki gibi birey belli obje ve olayla karşılaştığı zaman onları anlamlaştırmak ve belli bir sınıfa koymak için denenceler kurar ve doğruyu buluncaya kadar devam eder. Uygulama sonucunda elde ettiği doğrulardan destek alarak hatalarını azaltabilir. Bilişsel yaklaşımı benimseyen eğitim psikologlarına göre ise, kavramlar ağı kurma, şema geliştirme ve ilkeler geliştirmeye dayalıdır.

Kavram öğrenme; kavram oluşturma ve kavram kazanma olarak iki aşamada gerçekleşir. Kavram oluşturma genelleme yapmayı öğrenmedir. Uyarıların farklılıklarını ayırıp benzerliklerden genelleme yapılmasıdır.

Kavram oluşturma, yapısal açıdan anlam ağı kurulmasıdır. Bu esnada kavram ile ilgili sembol ve anlamları hatırlama ilişkisi bir ağ oluşturur. Objelerin algılanan özelliklerinin birbirleriyle ilişkilerine göre uygun kural ve ölçütlerle incelenerek gruplama yapma işlemine ise kavram kazanma denir. Diğer bir deyişle oluşturulan

kavramı uygun kural ve ölçütlerde sınıflara ayırma işlemine kavram kazanma denir (Ülgen, 2001:116).

Kavram öğretimi sırasında kavram kazanmanın önemi daha da belirginleşir. Bunun temel nedenlerini şöyle sıralayabiliriz.

♦Okullarda öğrenilen kavramlar, öğretilirken yeni öğrenilen kavramlar daha önce öğrenilen kavramaların üzerine inşa edilen üst düzeyde kavramlardır.

♦Kavramlar öğrenmeyi etkili kılmak için, bir çok konuda ön şartlı olarak düzenlenmiştir. Bu ilişkiler içerisinde tekrarlanarak ve gruplanarak geliştirilir.

♦Okulda öğrenilen kavramlar tümdengelim ve tümevarım niteliğinde işlenir, kavram önce öğrenciye tanıtılır, öğrenci onu inceleyerek gruplara ayırır ve sonuç çıkarır.

♦Kavram öğrenme, ancak kavram öğrenme tecrübeleriyle bireyin kavram kazanma becerisi ve etkili bir kavram kazanma stratejisi geliştirmesini sağlayabilir.

♦Kavram öğrenmeye bireyin gelişim özelliği açısından bakılırsa, okul dönemindeki çocuklarda mantık kurallarına uygun düşünme ve dil zenginliği hızlanır. Buna paralel olarak birey kavramsal olaylarla karşılaştığı zaman onları mantıksal yollarla gruplama ve uygun sözcüklerle birleştirme eğilimi gösterir (Beyazitoğlu, 1991:9).

Kavram oluşturma ve kavram kazanma, herhangi bir zamanda başlayıp bitmiş değildir. Ömür boyu devam eden bir süreçtir. Bunun yanında, kavram öğretimi esnasında, kavramların belirli bir plan dahilinde verilmesi gereklidir.

1.2.6. Kavram Öğrenmenin Sınırlılıkları

Kavramlar öğrenme ünitelerinin bilişsel giriş davranışları ve önkoşul öğrenmeleri olduğu için öğretim faaliyetlerinin temelini teşkil etmektedir. Bu yüzden de kavram öğrenme de kritik dönemler vardır. Özellikle temeldeki yanlış ya da eksiklikler, ona dayalı olarak öğrenilecek bilgilerin sağlam temele oturmasını ve istenilen düzeye ulaşmasına engel olmaktadır(Yeşil, 2001:214) .

Kavram öğrenme sürecinin ve öğretimle ilgili koşulların öğretmen tarafından anlaşılmamış olması, doğal olarak öğrencinin kavram öğrenmesinde ve kavram öğrenme becerisi geliştirmesinde güçlük yaratabilecektir. Burada öğrencinin öğrenilecek kavramla ilgili ön bilgilerinin yetersizliği ya da yanlışlığı ve kargaşası dikkate alınmıştır. Kavram öğrenme sınırlılıkları şunlardır(Ülgen,2001:140):

1. Öğrenilecek kavramla ilgili ön bilgiler: Öğrencilerin derste öğrenecekleri kavramla ilgili, zihinlerinde önceden oluşturdukları orijinal kavramlar bulunmaktadır. Öğretim sırasında, öğrenci söz konusu kavramla ilgili bilgileri değerlendirirken, kendi oluşturduğu kavramı ölçüt olarak kullanabilmekte ve ölçütteki bu yanlışlık nedeniyle öğrenci söz konusu kavramı eksik, yanlış ya da iki anlamlı olarak öğrenebilmektedir. Yanlış öğrenilen bir kavramı düzeltme, yeni bir kavramı öğretmekten daha zordur.
2. Kavram Kargaşası: Kavram kargaşası çok olayla çok sözcükten oluşan bir benzerlik olarak görülmektedir. Bir kavram için bazen birden fazla sözcük kullanırken (sinonim), bazen de bir sözcük birden fazla kavram için kullanılabilmektedir(metanim). Bilimsel olarak kullanılan kavramlar evrensel düzeyde kabul edilen kavramlardır. Evrensel düzeydeki kavramlar bir dilden başka bir dile tercüme edilirken, çoğu kez birbirine benzeyen birden fazla sözcük ile ifade edilmekte, bu arada bir sözcük birden fazla kavram için kullanılabilmektedir. Bu nedenle kavram kargaşası gözlenmektedir. Kavram kargaşalığını tümüyle ortadan kaldırmak oldukça zordur.

3. Öğretim ortamının yetersizliği: Öğrencinin kavram öğrenmesi yada yanlış öğrendiği kavram düzelterek yeniden öğrenmesi konusunda başarısı, büyük ölçüde öğretmenin öğretim becerisiyle ilgi ilgilidir. Bir eğitim sisteminin en önemli unsuru, öğretmendir. Eğitim sisteminin başarısı, temelde sistemi işletip uygulayacak olan öğretmenlerin ve diğer eğitim personelinin niteliklerine bağlıdır. Bundan dolayıdır ki bir okul, ancak içindeki öğretmenler kadar iyidir denilebilir.” (Koucor,1987:39, Akt: Ülgen, 2001) Genellikle okullarda kavramlar öğrencilere konferans yoluyla anlatımla sunulmaktadır. Bazı öğrenciler sunulan bilgiyi tek bir bütün olarak görmektedirler ve /veya öğretmenin önerisiyle, kitapta yazılanların olduğu gibi kabul edilmesini bir görev olarak düşünmektedir. Böylelikle sunulan yada kitaptan okudukları bu bilgileri, daha önce öğrendikleri ilgili bilgilerle şemalaştıramamaktadır. Sonuçta kavramlar bellekte iki farklı anlamda kalmaktadır. Bazen bu durum, öğrencilerde çatışmaya yol açabilmektedir.

Cohen, McLaughlin ve Talbert (1993)’a göre yeni öğrenmeler öncekilerin üzerine bina edilir. Yeni bilgiler öğrenciye bir şeyleri açıklayabilme gücü verdiği ve daha önceki bilgilerini genişletebildiği oranda öğrenci için anlamlı hale gelecektir. Aksi halde öğrenme anlamsız olacaktır ve öğrenci için pek bir şey ifade etmeyecektir. Bu yüzden öğretmen öğrencilerin ön bilgilerinin farkında olup ona göre davranmalıdır(Özden, 1997:26-27).

1.2.7. KAVRAM ÖĞRETİMİ

Kavram öğretimi ve öğreniminin, eğitim açısından önemi yadrganamaz bir gerçektir. Kavram öğretimi bilgileri sınıflama ve kategorilere ayırma sürecinin temeli ve de esasıdır (Candan,1998:11).

Eğitimin hedeflerinden biri, insanın kendisini gerçekleştirmesine yardım etmektir. Bu nedenle kavramlar, eğitim için ayrı bir öneme sahiptir. Kavram öğretiminin bireyi merkeze alan yaklaşımlarla daha iyi gerçekleştirildiğini yapılan çalışmalar göstermektedir (Köksal, 2006:475).

Sosyal bilgiler dersi pek çok olgusal bilgi içerir ama asıl amaç, sadece olgu öğretmek değil kavram kazanma sonucu genelleme yapan ve kuramlar geliştirebilen topluma uyumlu bireyler yetiştirmektir.

Tüm bunlardan sonra olguların sosyal bilgiler öğretiminde önemsiz olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Olgular olmaksızın kavram ve genellemeleri kazandırmak mümkün değildir (Doğanay,2003: 123).

Kavramlar soyut düşünce birimleri olduğu için, kavramların geliştirilmesinde kişinin kullandığı bir takım zihinsel süreçler vardır. Bunlar (Kaptan, 1999: 45);

- Genelleme Süreci: İlgilenilen varlıkların ortak özelliklerine göre bir grupta toplanması ve bu gruba bir ad verilmesi sürecidir.
- Ayırım Süreci: Genellemenin tersidir. Yani varlıkların ve olayların birbirine benzemeyen özelliklerini bulma sürecidir.
- Tanımlama Süreci: Bir kavramı sözcükle anlatan önermeye o kavramın tanımı denir.

Kavramlar tanımla öğretilebilecek bilgi parçaları değildir. Bu nedenle kavramların öğretilmesi konusunda yapılan en önemli hatalardan birisi kavramların sadece tanımla öğretilbileceğine inanılmasıdır (Çepni, 2006: 32). Öğrencilerin kendi hipotezlerini kurma ve bu hipotezlerini test etmelerine izin verilir ve kavramlar somutlaştırılarak öğretilmeye çalışılırsa kavram gelişimini sağlamak daha kolay olabilir.

Fidan’a göre(1996:192-193) bir kavram öğretilirken şu üç aşama önem taşır:

- Kavramın tanımlanmasında esas olan özelliklerin ortaya konması
- Kavrama örnek olan ve örnek olmayan durumların incelenmesi
- Geribildirim- dönüt verilmesi (Öğrenene doğru ya da yanlış yaptıklarının duyurulması)

Kavram öğretiminin ilkelerini uygulama ile geniş bir araştırma yapan Martorella’nın (1972) konuyla ilgili önerileri şu şekilde özetlenebilir:

1. Öğretmenler kavramın açık bir tanımını vermekle işe başlamalıdır.
2. Kavram öğretimi birkaç noktada, kavramın tanımı ve kavramın temel niteliklerine ait bir açıklamayı içermelidir.
3. Bazı kavramların öğretimi hem yorumlayıcı hem de sorgulayıcı sunular gerektirir.
4. En iyi örneklerin kullanılması kavram öğretimini geliştirir.
5. Öğrenciler kavramın temel niteliklerini bilmeden öğretim faaliyetinden önce veya öğretim esnasında bu kavramları düşünmelidirler.
6. Olumlu ve olumsuz örnekleri tanımıyla edinilen tecrübeler, bir kavram dersinde yanıtların doğruluk ve yanlışlığına dair bir dönütle birleştirilmelidir.
7. Grafikler, kartlar, diyagramlar ve şeritler gibi görsel malzemelerin kullanımı, kavramların öğretiminde. kavramları daha somut kılmada, kavramlar arasındaki ilişkileri ve kavramların temel niteliklerini göstermede yardımcı olabilir (Aktaran: Candan 1998 :14).

Yukarıda belirtilen önerilerden hareketle Martorella’nın (1972) kavram öğretiminde şöyle bir basamaklandırma yaptığını söyleyebiliriz:

1. Tanımlama
2. Açıklama
3. Sunu
4. Örnek Kullanımı
5. Öğrencinin kavramı düşünmesi
6. Örneklerle ilişkin dönütler
7. Görsel uyarıcıların sunulması.

“Tennyson’a (1983) göre öğretmen kavram öğretiminde aşağıdaki işlemleri yapmalıdır.

1. İlk iş olarak kavramların analizi yapılmalı
2. Kavramın tanımı hazırlanmalı
3. En iyi örnek seçilmeli
4. Örnekler akıcı biçimde sıralanmalıdır” (Akt: Ülgen, 2001).

Klausmeier’e göre ise kavram öğretimi yedi aşamada gerçekleşebilir. (Bourdillon, 1986, Akt: Ülgen, 2001:132-133,).

1. Öğrenciye kavramın bütünlük içindeki yeri gösterilmelidir.
2. Kavram kendi içinde tanımlanmalıdır.
3. Kritik özelliklerle değişebilen özellikler belirlenmelidir.
4. Olumlu örneklerle olumsuz örnekler karşılaştırılmalıdır.
5. Kavramın gruplanmasında ölçüt niteliğindeki ilkeler belirlenmelidir.
6. Kavramı kullanarak problem çözme denemeleri yapılmalıdır.
7. Kavramın kapsamına giren özelliklerin bir listesi yapılmalıdır.

Tennyson ve Park (1980) yapılan araştırmalara dayanarak kavram öğretiminin etkili olabilmesi için; örneklerin kolaydan zora doğru sıralanmasını, sonradan verilecek örneklerin önce verilmiş örneklerden, ayırtedici olmayan özellikler açısından çeşitlilik göstermesini ve örnek ve örnek olmayanların ayırtedici olmayan özelliklerinin benzerliklerine dayanarak eşleştirilmesini önermektedir.

Çocuklara kavram öğretirken bazı aşamalara dikkat etmek ve bunları göz önünde bulundurarak kavram öğretimi yapmak gerekir. Egelioglu'na (1995) göre kavram öğretme süreci şöyle tanımlanabilir:

Kişinin anlama ve anlatma yeteneğini önemli ölçüde etkileyen kelime hazinesini geliştirmek son derece önemlidir. Bunu sağlamak için bazı yöntemler kullanmak gerekir. Ancak “kelime öğretimini ya doğrudan ya da dolaylıdır. Doğrudan öğretim, bir ders etkinliği içerisinde, önceden belirlenmiş kelimelerin öğretimi için zaman ayrılması ve kelime öğretimi etkinliklerinin yapılmasıdır. Dolaylı öğretim ise. işlenen metindeki yeni kelimelerin rastlantısal olarak öğretimidir. Bu iki metodun değişik şekillerdeki versiyonları etkin keline öğretimi için geliştirilmektedir. Bu metotlarda öğretmen belirleyici roldedir”(Kurudayıoğlu,2005:41, Akt: Bulut,2006;).

Erden ve Akman (1998:210)'a göre kavram öğretiminde iki temel yaklaşım vardır:

a. Sunuş Yoluyla Ya Da Kuraldan Örneğe Doğru Öğretim:

Bu yaklaşımda kavram öğretilirken, öğretmen ilk önce kavramın tanımını ve özelliklerini verir. Böylece öğrencilerin belleğinde kavramla ilgili ilk yapıyı oluşturur. Bu yapı kavramla ilgili yeni gelecek bilgilerin birey tarafından anlamlı hale getirilmesine yardımcı olur. Sonra kavramın örnekleri ve olmayanları verilir.

b. Sorgulama Örnekten Kurala Doğru Öğretim:

Bu yaklaşımda öğrencilere kavramın örnekleri verilir. Öğrenciler örneklerin ortak özelliklerinin ne olduğuna dair denenceler kurar ve bunları test eder. Daha sonra bunların örnek olmayanları verilerek örneklerle örnek olmayanların farklı yönleri bulunmaya çalışılır.

Kavram öğretimi konusunda eğitimciler tarafından çeşitli modeller önerilmiştir. Bu modeller şu şekilde özetlenmektedir:

I. Model(De Cecco Modeli)

1. Öğrenciden, kavramı öğrendikten sonra göstermesi gereken performansın tanımlanması.
2. Karmaşık kavramlarda öğrenilecek özellik sayısının azaltılması ve baskın özelliklerin vurgulanması.
3. Öğrenciye net sözel çağrışımların verilmesi.
4. Kavramlarla ilgili olumlu, olumsuz örnekler verilmesi.
5. Kavramlarla ilgili örneklerin birbiri ardın yada aynı zamanda verilmesi.
6. Öğrencilerin kavram öğreniminin onaylanması.
7. Öğrenciden kavramı tanımlamasının istenmesi.
8. Kavramla ilgili yeni ve olumlu örneğin sunulması ve öğrencilerin bunu teşhis etmelerinin istenmesi.
9. Öğrencilere tepkide bulunacakları durumların verilmesi ve bu durumların pekiştirilmesi.

II. Model (Taba'nın Modeli)

1. Öğretmen öğrencilerden kavramın adını kendisinden sonra tekrarlamalarını ister
2. Kavram örneği, öğrencilerin; gözlemleri, tanımı dinlemeleri yada bununla ilgili okumalarıyla temin edilir.
3. Ek öneriler verilir.

4. İkinci ve üçüncü önerilerdeki gibi kavrama uygun olmayan örnekler verilir.
5. Öğrenciden kavramla ilgili bir örneği doğru olarak teşhis etmesi veya ayırt etmesi istenir.
6. Öğrenciden kavramın tanımını yapması istenir(Bayazıtöğlü,1991:27).

III. Model (Gagne'in Modeli)

1. Öğrencinin uyarıcı-tepki bağlantısını kazanması için kavramın adının tekrarlanması sağlanması.
2. Öğrencilerden kavramla ilgili değişik örnekleri tanımlarının ve isimlerini belirtmelerinin istenmesi.
3. Kavramla ilgili ve kavrama uygun olmayan çeşitli örneklerin sunulması
4. Kavramla ilgili örneklerin birlikte sunulması.
5. öğrenciye, kavramla ilgili yeni bir örneği içeren bir durumun sunulması ve öğrenciden kavramı teşhis etmesinin istenmesi

IV. Model (Kavram-Gösterim Metodu)

1. Kavramın olumlu ve olumsuz örneklerini, belli başlı niteliklerini tanıtmak
2. Kavramı tanımlamak, adlandırmak ve belli başlı niteliklerine dikkat çekmek. Tercihen bu kavram, diğer bilinen kavramlarla karşılaştırılabilir.
3. Bir dizi öğretimsel bilgi doğrultusunda kavramın olumlu ve olumsuz örneklerini temin etmek. Özellikle olumlu örnekler, olumsuz örneklerden daha çok kullanılmalıdır. Örnekler basit ve kolay anlaşılır olmalıdır.
4. Kavram örnekleri yaratmada ve seçmede öğrencilere pratik kazandırılmalıdır.
5. Yukarıdaki dört işlemi periyodik olarak tekrarlayarak kavramı pekiştirmek (Akt: Candan,1998; Stanley,1995:212).

Doğanay(2000: 76)'ın belirttiği gibi sosyal bilgiler dersi, olgusal bilgilere dayalı olarak öğretildiğinde ezber kaçınılmazdır. Halbuki sosyal bilgilerin amacı yaşamla ilgili olgusal bilgileri ezberlemek değil bir bütün olarak tüm dinamikleriyle anlayıp yaşamda etkili ve doğru kararlar almayı sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için öğretmen uygun yöntem ve tekniği seçmelidir. Böylece

öğrencinin hem daha kolay öğrenmesini hem de bilgiler arası bağlantı kurarak genellemelere ulaşmasını sağlayabiliriz.

1.2.7.1. Sosyal Bilgiler Derslerinde Kavram Öğretimi

Sosyal Bilgiler dersinde kavram öğretimi 1960-1970 yıllarında kavramsal yaklaşımla birlikte önem kazanmıştır. Bu dönemde akademisyenler, Sosyal Bilgiler öğretimini kolaylaştırmak amacıyla sosyal bilimlerle ilgili temel kavramları ortaya çıkarmak için çeşitli araştırmalar yapmıştır(Erden,tarihsiz:49). Sosyal Bilgiler dersinde kavram öğretimini açıklamadan önce Sosyal Bilgilerin açıklaması yapılmalıdır. Sosyal Bilgiler, toplumun gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir(Sönmez, 1999:21). Bir başka tanımda ise “belli başlı sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin kullanılması için sosyal ve beşeri bilimlere ait kavramların disiplinler arası entegrasyonu (Öztürk, Otluoğlu, 2002:206)” olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere Sosyal Bilgiler insan faaliyetlerini kapsayan tüm disiplinlerden bir bileşke olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim program incelendiğinde coğrafya, ekonomi, tarih, sosyal psikoloji, sosyoloji, antropoloji, vatandaşlık vb. disiplinlerden oluşan sentez bir içeriğe sahip olduğunu görürüz.

Sosyal Bilgiler programının bu kadar geniş bir içeriğe sahip olması, aynı zamanda kavram zenginliği anlamına gelmektedir ki tüm ünitelerde o üniteye geçen kavramların anlam bilgisinin kazandırılması öncelikli olarak yer almıştır. Çünkü bir ünitenin anlaşılması, o üniteye ait kavramların iyi bilinmesi ve öğrenilmesinden geçer. Bir insanda ne kadar kavram zenginliği varsa, dili ve soyut düşünme gücü, bilimsel tutumu o nispette gelişir. Öğrenciler kavramlar aracılığıyla olguların karmaşıklığını düzene sokar ve ayrıntıların tutsağı olmaktan kurtulur(Taşlı, 2005:175).

Yeni Sosyal Bilgiler programında öğretilecek kavramlar sınıflandırılmış ve giriş, geliştirme, pekiştirme düzeyinde ayrılmıştır. “Kavramların sınıflandırılması,

kavramların öğretiminde öğretmenin işine yarar. Seçilen kavram türüne göre öğretim etkinlik ve stratejilerinin belirlenmesi gerekir” (Doğanay,2005: 271).

Yeni Sosyal Bilgiler programında 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 53 kavram, 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde de 60 kavramın öğretilmesi ön görülmektedir. Anlayarak öğrenmenin oluşması için, çocuğun bu kavramları sağlıklı olarak öğrenmesi, öğretmenin de kavramları nasıl öğreteceğini bilmesi gerekir(Nas,2003:130). Sosyal Bilgilerle ilgili yeni kavramların öğretilmesinde, öğrencilerin ön bilgisini de dikkate alarak onların bu kavramları anlamlı bir şekilde öğrenmesini sağlamalıdır (Yazıcı ve Samancı, 2003:84). Sosyal Bilgiler dersi, küçük gerçeklerin birikimi şeklinde öğretilmektedir. Gerçekler ilginç olabilir fakat sosyal bilgiler dersinde bu gerçekler çocukların onlardan anlam çıkarabilecekleri şekilde sunulmalıdır. Sosyal Bilgiler dersinde bir açıdan öğretmen, öğrencilerin tarih ve coğrafi bilgilere konsantre olmalarından ziyade, onların kavram ve genelleştirmeler yönünden bir konu hakkında düşüncelerini sağlamak için gayret göstermelidirler(Benson, 1998:1, Akt: Kaya, 2005)

Erden ve Akman’ a göre(1997: 207), aşağıdaki etmenler kavram öğretiminde başarıyı önemli yönde etkiler:

1. En iyi örneğin seçilmesi başarıyı artırır. Kavram öğretimine verilen örneklerin sırası önem taşımaktadır. Mantıklı ve akılcı bir sıralama rastgele bir sıralamadan daha etkilidir. Kavram öğretiminde verilecek ilk örnek kavramın tüm özelliklerine sahip olmalı ve öğrenci tarafından bilinmelidir. Örneğin “kuş” kavramı öğretiminde güvercin, serçe gibi örneklerden başlanabilir. Kavram kazanılmaya başladıktan sonra penguen, ördek gibi alışılmışın dışındaki örneklerle geçilmelidir.

- 2.Öğrencilere kavramın kritik özellikleri mutlaka öğretilmelidir.

- 3.Öğrencilerin kavramla ilgili verdikleri örneklerin doğruluğu hakkında kendilerine bilgi verilmelidir. Diğer bir deyişle dönüt- düzeltme işlemine yer verilmelidir.

- 4.Kavramın iyi anlaşılması için grafik, resim, şema gibi görsel araçlardan yararlanılmalıdır. Bunlar öğrencilerin zihinlerinde imalar oluşturarak kavramın somutlaşmasına, kavramlar arasındaki ilişkilerin kurulmasına yardımcı olurlar.

Sosyal Bilgilerde önemli bir yeri olan kavramlar, belli başlı soyutlamalardır. Tümüyle soyut bir içeriğin öğrenilmesi oldukça zordur. Bu nedenle kavramları bir dereceye kadar “somutlaştırma” gayretleri olmuştur. Bu amaçla kavram öğretiminde kullanılabilecek grafik materyaller geliştirilmiştir. Anlam Çözümleme Tabloları, Kavram Ağları ve Kavram Haritaları bunların en başlıcalarıdır(MEB,2005b:85). Ayrıca Kavram Bulmacaları ve Kavram Eşleştirme de kavram öğretiminde kullanılacak diğer yöntemlerdir.

1.2.7.1.1. Anlam Çözümleme Tabloları

Öğrencilerin de katıldığı bir etkinlik ile, iki boyutlu bir tablo olarak geliştirilir. Tablonun bir boyutunda özellikleri çözümlenecek olan varlıklar veya kavramlar yer alır, diğer boyutunda özellikler sıralanır. Anlam Çözümleme Tabloları kavramların tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerinin öğrenilmesinde etkili biçimde kullanılabilir. Öğrenci, bu araç hazırlanırken, öğrendiği sözcüklerin anlamlarını daha önceden bildiği sözcüklere bağlar, böylece kavram geliştirmiş olur. Anlam Çözümleme Tablosu bir defa hazırlandıktan sonra kavramları pekiştirmek için de kullanılabilir.

Tablo 1.3. Anlam Çözümleme Tablosu Örneği

REJİM (YÖNETİM) BİÇİMİ				
Türleri	Yöneten Kişi	Günümüzde örneği var mı?	Uygulandığı Ülke	(+)Demokratik (x)Yarı demokratik (-)Demokratik değil
Oligarşi				
Monarşi				
Diktatörlük				
Meşrutiyet				
Aristokrasi				
Cumhuriyet				
Askeri Cunta				

(Candan,2004:80)

1.2.7.1.2. Kavram Ağları

Öğrencilerin izlenimlerini, düşüncelerini yazılı öğretim araçlarındaki (ders kitabı, dergi, ansiklopedi, vs.) kavram ve ilkelerle uyumlu bir biçimde sergileyen grafik araçlardır. “Semantik Ağ” da denilen bu araç, öğrencileri; önceki bilgilerini harekete geçirmek, yeni kavramları geliştirmek, kavramlar arası yeni ilişkiler bulmak ve kavramları yeniden düzenlemek gibi zihin etkinlikleri ile yazılı metinleri daha iyi anlamalarına yardım eder. Kavram Ağları bir üniteye hazırlık basamağında kullanılabileceği gibi ünite işlenirken ve ünite sonunda da kullanılabilir.

Kavram Ağları öğrencilerin izlenimlerini, düşüncelerini yazılı öğretim araçlarındaki kavram ve ilkelerle uyumlu biçimde sergileyen bir grafik araçtır. Semantik ağ da denilen bu materyaller öğrencilerin;

- Önceki bilgilerini harekete geçirmek
- Yeni kavramlar geliştirmek
- Kavramsal arası yeni ilişkiler kurmak
- Kavramları yeniden düzenlemek, gibi zihin etkinlikleriyle yazılı metinleri daha iyi anlamalarına yardım eder (Çepni,2006:77).

Kavram ağları yapılırken, genellikle en büyük miğfer kavram merkezde yer alır. Bu kavramın kapsamına giren diğer kavramlar, kapsam ve özgün özelliklerinin yakınlık derecesine göre sınıflandırılır ve gruplandırılır.

Tablo 1.4. Kavram Ağı Örneği

Doğal Kaynaklar	
Yenilebilir	Yenilemeyen
Bitkiler Ağaçlar Su Hava	Kömür Petrol Doğalgaz Madenler

(Candan,2004:80)

1.2.7.1.3. Kavram Haritaları

Bir konuyla ilgili kavramların isimlerinin genelden özele doğru, birbirleriyle ilişkilerine göre şematik gösterimine kavram haritası adı verilir (Erden, tarihsiz: 35). Sözlük anlamından da anlaşılacağı üzere, kavram haritası, kavramlar arası ilişkileri anlamlı kılmayı göstermede kullanılır. Çoğunlukla belli bir alanla ilgili kavramlar birbirleriyle ilişkilidir. Bir obje, fikir ya da olay bazı durumlarda birden fazla kavram grubuna girebilir. Kavram öğrenmede öğrencilere öncelikle en geniş kavramın verilmesi gerekir. Bu kavram verildikten sonra öğrenciler bu kavramla ilgili alt kavramları öğrenebilir. Öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkileri daha kolay görebilmeleri amacıyla kavram haritaları en uygun materyaller olarak karşımıza çıkar.

Kavram haritaları, doğru yapılmaları halinde, öğretimin her basamağında kullanılabilir. Kavram haritalarının yararlarını Erden (tarihsiz) şu şekilde sıralar: Karmaşık konuların öğretilmesinde öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkileri görmesini sağlar, öğrencilerin sınava hazırlanırken konuyu tüm boyutlarıyla görmesini ve konuyu özetlemesini sağlar, öğrencilerin bilgi eksikliklerini görmesini sağlar, dersin planlanmasını kolaylaştırır. Kavram haritaları, kavram öğretilirken tahtaya çizilebileceği gibi büyük bir kağıda çizilerek sınıf duvarına da asılabilir. Sosyal bilgiler dersi üniteleri genellikle belli bir kavramın etrafında örgütlendiği için, bu haritalar öğrenciler tarafından ünite boyunca incelenebilir. Haritalar yardımıyla ünite öğrencilere özetlenebilir.

Şu an eğitimin hemen hemen her alanında kullanılan kavram haritasında kavramlar birbirlerine, üzerinde kavramlar arası ilişkileri açıklayan oklar ya da çizgilerle bağlıdır. Böylece öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkileri bir şema halinde görerek anlamalarının kolaylaşacağı düşünülmüştür(Pekmez ve Balım,2003:22).

İngiliz beyin uzmanı Tony Buzan “Mind Mapping” =“Kavram Haritası” olarak bilinen beyin haritalaması tekniğinin temel mantığı, soyut bilgilerle

görüntünün bir araya getirilmesidir. Böylece sağ lobları (şekil boyut, renk, müzik gibi alanların merkezi) ve sol beyin loblarının (ayrıntı, matematik, soyut gibi alanların merkezi) aynı bilgi üzerinde birlikte çalışmalarının sağlanması amaçlanmıştır(Ekici,2005:1)

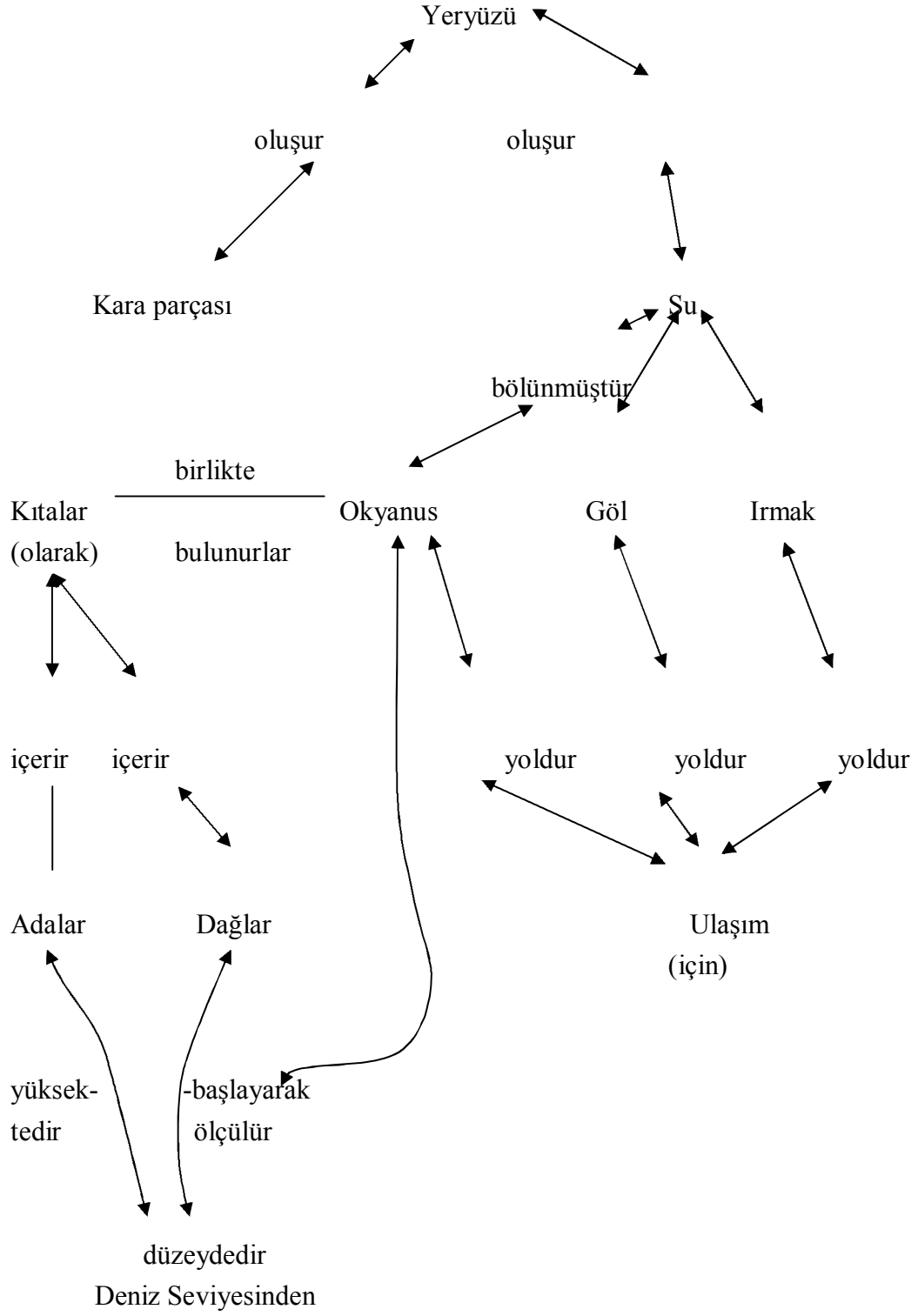
Novak ve Gowin(1984), kavram haritalarının aşağıdaki durumlarda kullanılabileceğini belirtmektedir:

- Bilgileri düzenli hale getirmede
- Öğrencilerle kavramların anlamlılığını tartışmada
- Yanlış anlamaları gidermede
- Yüksek seviyeli öğrenmeyi gerçekleştirmede(Akt: Çepni, 2006: 28).

Kavram haritaları, takdir ve tavsiye edilir. Ayrıca aktif öğrenmelerde eğitim için düzenleyiciler ve yol bulucular olarak ilerlemeyi sağlar (Conlon, 2003:15). Kavram haritası yazılımlarının temel işlevi öğrenenin bilginin yapısal analizini yapması ve grafik gösterim olanağı vermesidir. Bu yazılımların genel amacı öğrenene bilginin yapısal öğelerinin ne ve nice olduğunu, niçinini, nasılını, dış koşullarla olan ilişkilerini ve kendisini oluşturan öğeler arasındaki ilişkileri, ilişkilerin türünü ve yönünü analiz ederek şematik gösterim, iletişim ve etkileşim olanakları sunmaktadır. Bu tür bir yazılımı kullanarak konusunu inceleyen öğrencilerin çalışmaları öğretmen tarafından gözlenebilir.

Kavram haritaları sınıf için hem temel hem de bir bütün oluşturacak ilham kaynağıdır. Harita çeşitleri esneklik ve muhteşem kullanışlılık sağlamaktadır. Kavram haritaları bilginin öğrencinin zihninde somut ve görsel olarak düzenlenmesini, anlamlı öğrenmeyi sağlar. Kavram haritalarını elastik yönü yaratıcılık için çok iyi bir vasıta. Fakat her amaca uygun program çeşitleri için uygun değildir (Conlon, 2003:17).

Şekil 2. Kavram Haritası Örneği

(Candan,2004:81)

1.2.7.1.4. Kavram Eşleştirme

Kavram öğretiminde kullanılabilecek bir etkinlik olan “Kavram Eşleştirme” derse başlarken, bilgi ve kavrama düzeylerinde iyi bir analiz yapıldıktan sonra uygulanabilir. Kavram kontrolü etkinliği olarak da adlandırılabilir. Dersin başında öğrenciyi, dersle ilgili kavramlardan haberdar etme öğrenmeleri etkili kılacağından, öğretim etkinliklerinin düzenlemesinde bir önkoşul bir önkoşul etkinlik görevi yapmaktadır. Bu etkinlik sonucunda, öğrencilerin kazandıkları kavramlar unutulmamak üzere zihinlere depo edilen bilgi yığınları olmaktan çıkacak ve yaşantıyla ilintilendirilerek daha çabuk yaşantıya geçirilecektir (Erginer,2000:108). Öğrenciler bu etkinlikle kavramları oyun oynar gibi sıkılmadan öğrenirler ve öğrenme daha etkili hale getirilebilir.

Tablo 1.5. Kavram Eşleştirme Örneği

Demokrasi	Milletin egemenliği elinde tuttuğu ve bunu seçtiği vekillerle kullandığı devlet biçimi.
Cumhuriyet	Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi.
Ulusal Egemenlik	Halkın kendi kendini yönetme hakkını elinde bulundurması.

1.2.7.1.5. Kavram Bulmacaları

Öğretmen önce ünite de geçen kavramların listesini belirler. Bu kavramları oluşturacağı bir kavram bulmacası içine gizler. Kavramların gizlenmesinde soldan sağa ve yukarıdan aşağıya doğru olmasına dikkat eder. Hazırlanan kavram bulmacası öğrencilerin aktif öğrenme becerilerini harekete geçirmekte son derece önemli katkı sağlayacaktır. Bunun için bulmacalar üzerine gerçekleştirilecek etkinlikler iş birlikli öğrenme grupları ile sürdürülecektir. Çünkü iş birlikli öğrenmede öğrencilerin ortak

bir amaç için küçük gruplar halinde birbirlerinin öğrenmesine yardım etmek esastır (Açıkgöz, 1992:51).

Bulmacalar üzerine yapılacak çalışmalarda öğretmen ve iş birlikli çalışma grupları şu işlem sürecinden geçerler. Öğretmen;

- 1.Öğrencileri öncelikle iş birlikli öğrenme gruplarına ayırır. Bunun için farklı yetenekteki öğrencilerin bir araya gelmeleri sağlar.
2. Bulmacada geçen kavramların içinde yer aldığı bir ön testle öğrencilerin bilgi düzeyi belirler. Bireysel notları grup puanına dönüştürür.
3. Grupları bağımsız olarak çalıştırarak kendilerine verilen süre içinde bulmacadan gizli kavramları bulmalarını sağlar.
4. Gerektiğinde ilgili kaynaklardan faydalanmalarına yardımcı olur.
5. Öğretmen bulmacada geçen kavramları dikkate alarak son test uygular.
6. Bireysel notları grup puanına dönüştürerek gruplar arası başarı sıralaması yapar. Ayrıca ön test ile son test arasında anlamlı bir fark olup olmadığını istatistiksel olarak belirler.

Bu aşamaların esnasında öğrencilerin şunları yapmış olmaları gerekmektedir (Taşlı, 2005: 177):

1. Bulmacadaki kavramları bulur.
- 2.Tanımlarını araştırır.
3. Kavrama ait belirleyici örnekleri yazarlar.
4. Kavrama ait belirleyici olmayan özellikleri yazarlar.
5. Kavrama ait somut bir örnek yazarlar.
6. Grupta yer alan tüm üyeler bulgularını paylaşarak eksiklerini tamamlar.
7. Gruplar arası iletişim sağlanarak bilgi paylaşımı sağlanır.

H	H	A	K	H	E	D
O	P	İ	U	A	H	U
Ş	U	L	R	O	L	Y
G	R	E	U	K	A	G
Ö	G	H	M	U	D	U
R	Ş	M	I	L	A	Ö
Ü	J	P	Ü	L	U	K

Şekil 3: Kavram Bulmacası Örneği

1.3. Problem Cümlesi

İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesindeki kavramları anlama düzeyleri ile öğrencilerin cinsiyet ve gelir düzeyi, öğretmenlerin kıdem, cinsiyet değişkenlerinin arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.3.1. Alt Problemler

1. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri nedir?
2. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri ile gelir düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

4. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri ile öğretmenlerinin cinsiyeti arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri ile öğretmenlerinin kıdemi arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi

İlköğretim çağı bireyin etkilenme gücünün en yüksek olduğu, yeni öğrenmelere en hızlı uyum sağlandığı ve verimin en yüksek olduğu dönemdir. Bireyin hayatı boyunca ihtiyacı olacağı düşünülen; bilgi, beceri, değer ve tutumun temellerinin en sağlam olarak atılabileceği, geliştirilebileceği ve “söz konusu gelişim sürecinin en yoğun olarak yaşandığı yıllar, ilköğretimin ilk kademesi, yani ilk beş yıldır” (Öztürk ve Dilek, 2003:57). Bu nedenle ilköğretimin önemi hiçbir zaman kaybolmayacak gibi görünmektedir.

Beyin erken okul yıllarında daha hızlı ve kolay öğrenmektedir. Bir yandan çevresindeki dünyaya uyum sağlarken, öte yandan çok hızlı bir şekilde gelişmektedir. Bu dönemdeki uyarıcılar, tekrarlar ve yenilikler daha sonraki yıllarda gerçekleşen öğrenmelerin temelini oluşturmaktadır (Jensen, 2006, Akt: Doğan,2007:2-3). Özellikler ilköğretim döneminde kavramların tam ve doğru öğrenilmesinin daha sonraki bilişsel gelişim açısından çok önemli kazançlar sağlayacağı açıktır.

Ülkemizde kavramlarla ilgili çalışmaların son yıllarda oldukça önem kazandığı dikkati çekmektedir. Bununla birlikte dikkati çeken bir diğer nokta da öğrencilerdeki kavram gelişiminin genel itibarıyla bir veya iki öğretim kademesi

temel alınarak incelenmesidir. Eğitim öğretimin ilk yıllarında öğrencinin sahip olduğu bir kavram yanlışlığı zaman içerisinde giderilemediğinde öğrenci bu yanlışlığı birçok durumda hayat boyu taşıyabilmektedir (Ayvaci, Özsevgeç ve Cerrah, 2004:352).

Tasarlanan veya istenen ile ortaya çıkan her zaman aynı olmayabilir. Bu nedenden dolayı bir sitem olarak eğitimin kendi kendini düzenlemesi için dönüte gereksinimi vardır(Sönmez, 2004:35). Bloom ve arkadaşları öğretim ve değerlendirmeden; eğitim sürecinin ayrılmaz iki ögesi olarak bahsetmektedir. Bu iki önemli öğeden biri olan değerlendirmenin program geliştirme uzmanlarına verdiği bilgiler şöyle sıralanabilir.”Programa devam, gözden geçirme, yeni bir aşamaya geçme, karar verme ve program ile ilgili kararları bilgiye dayandırma” (Demirel, 2004:183). İşte araştırma değerlendirme açısından çok önemlidir.

Öğrencilerin Sosyal bilgilerle ilgili ilkeleri öğrenebilmesi ve toplumsal problemleri çözebilmesi için temel kavramları çok iyi kazanması gerekir. Kavramlar çocuğun uzun süreli belleğindeki temel bilişsel yapıların oluşmasına ve yeni gelen bilgileri anlamlı bir biçimde belleklerinde depolamalarına yardımcı olur. Bu nedenle öğretmenlerin kavram öğretimine önem vermesi ve öğrencilerin kavramları anlamlı bir biçimde öğrenmelerine yardımcı olmaları gerekir(Erden,tarihsiz:52).

Kavramlar insanların yaşamında vazgeçilmez bir yere sahiptir. Kavramlar hayatı yorumlamamıza, bilgileri sınıflamamıza, problemleri çözmemize yardımcı olur. Bu yüzden öğrencilerin kavramları doğru algılamaları gerekir. Türk Milli Eğitiminin amaçlarının gerçekleşmesi açısından Sosyal Bilgiler dersinin önemi yadsınamaz. Sosyal bilgiler içeriğindeki kavramların çok iyi anlaşılması gerekmektedir.

Yapılan araştırmaların çoğunluğu ilköğretim ikinci kademe üzerinedir. Birinci kademe öğrencilerinin kavramları anlama düzeyleri üzerine az sayıda çalışma

yapılmıştır. Eğitim öğretimin ilk yıllarında öğrencilerin kavramları nasıl algıladıkları önemli bir konudur. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi 5.sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanı, “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesindeki yeni kavramları anlama düzeylerini belirleme, öğretimin iyileştirilmesinde kullanılabilecek güvenilir bilgiler sağlama açısından önemli bir araştırmadır. Araştırma alandaki bu boşluğu dolduracak ve yeni araştırmalara yol gösterecektir.

1.5. Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan öğrencilere; araştırma kapsamındaki kavramların eğitiminin, Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak kendi öğretmenleri tarafından verildiği,
2. Kavram başarı testine ve görüşmelere katılan öğrencilere yöneltilen sorulara kendi bilgi ve fikirleri doğrultusunda cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgulara ilişkin genellemeler aşağıda belirtilen sınırlılıklar içerisinde geçerlidir:

1. Araştırma Ankara ili Çubuk İlçesi’nden belirlenen üç okulun beş sınıfında toplam 120 5.sınıf öğrencisiyle sınırlıdır.
2. Araştırma, araştırmacının Sosyal Bilgiler Programı 5.sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanı, “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesindeki “ Hak, sorumluluk, rol, duygu, düşünce, davranış, kronoloji, hoşgörü, kurum, grup” kavramları ile sınırlıdır.
3. Araştırma, öğrencilerin Sosyal Bilgiler Programı 5.sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanı, “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeylerini tespit etmeye yönelik kavram başarı testi ve bu öğrencilerden seçilen 10 öğrenci ile yapılan görüşmelerle sınırlıdır.

4. Araştırma 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersi ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Kavram: Kavramlar, ortak özellikleri olan nesne, olay, fikir ve davranışların oluşturduğu sınıflamaların soyut temsilcileridir(Fidan, 1996:189)

Kavramın Kazanılmışlık Düzeyi: Kavramın ne kadar öğrenildiği ve ya öğrenilmediğinin yüzde (%) olarak ifadesidir(Demirel, 2004: 34).

Kavram Öğrenme: Kavramlar, yani bir nesneler, olaylar ve durumlar veya nitelikler grubunun ortak özelliklerine ilişkin soyutlamaların(fikirlerin) öğrenilmesi veya geliştirilmesidir(Budak, 2003:432).

Kavram Öğretme: Bilgileri sınıflama ve kategorilere ayırma sürecindeki faaliyetlerdir(Candan, 1998:11)

Sosyal Bilgiler: Özellikle ilköğretim çağındaki çocuk ve gençlerin ilgisini çeken, sosyal bilim konularının çocuğu ilgilendiren yönlerinden faydalanarak etkin vatandaşlık eğitimi veren bir derstir(Gardner ve diğerleri,1997)

Tam Öğrenme: Tam öğrenme başarıyı normal dağılım eğrisinden üçgen dağılım eğrisine götüren ya da okullardaki beklendik başarıyı %75 ile %90'a hatta %95'e çıkarmadır. Böylece bir dersin içeriğine bağlı olarak tüm öğrencilerin işlenen konunun %75 ve üzerinde öğrenmeleri hedeflenir(Demirel, 1978:56)

1.8. İlgili Araştırmalar

Bayazitoğlu (1991), “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Öngörülen Kavramların Kazandırılma Düzeyi” başlıklı bir çalışma yapmıştır. Araştırma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılmıştır. Araştırma, Ankara ilinin merkez ilçelerindeki 4. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.

Bayazitoğlu araştırma sonucunda şu bulgulara ulaşmıştır:

1. Bilgi basamağı düzeyindeki kavramlar için hedef-davranışları kazandırmada eğitim-öğretim etkili olmuş ancak kavramların kazanılmışlığında kalıcılığı sağlama konusunda eğitim-öğretim etkili olmamıştır. Tam öğrenme açısından İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler programı çerçevesinde yapılan eğitim-öğretimin bilgi basamağı düzeyindeki hedef davranışları kazandırmada etkili olmadığı söylenebilir.
2. Kavrama basamağı düzeyindeki kavramların hedef davranışlarını kazandırma konusunda verilen eğitim-öğretim etkili olmuş ancak kavramların kazanılmışlığında kalıcılığı sağlama konusunda verilen eğitim öğretimin etkili olmadığı söylenebilir.
3. Toplam erişim ile ilgili hedef davranışları kazanmada ve kalıcılığı sağlamada yapılan eğitim-öğretim etkili olmuştur.

Coşkun (1999) “Öğeleri Belirleme Kuramına Dayalı Kavram Öğretiminin Akademik Başarı Ve Kalıcılığa Etkisi” adlı deneysel çalışmada; “Eğitim”, “Bir Bilim Olarak Eğitim” ve “Öğrenme” ünitelerindeki bazı kavramların öğretiminde, geleneksel öğretim ile Öğeleri Belirleme Kuramına dayalı olarak yapılan öğretimin başarıya, öğrenme düzeylerine ve öğrenmenin kalıcılığına etkisi araştırılmıştır.

Araştırma sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır:

Birincil sunu biçimleri, birincil sunu biçimleri+ikincil sunu biçimleri ve geleneksel yöntemle yapılan öğretimin, öğrencilerin son test toplam puanlarına, son test bilgi düzeyi puanlarına, son test kavrama düzeyi puanlarına ve kalıcılık testi kavrama düzeyi puanlarına etkisinin farklı olduğunu göstermektedir. Bu farklar deney grupları lehinedir. Deney grupları arasında da (kalıcılık testi, kavrama düzeyi dışında) birinci deney grubu lehinedir. Kalıcılık testi ölçümlerinde üç grubun, toplam puanlar ve bilgi düzeyi puanları açısından farklılaşmadıkları, kavrama düzeyi puanları açısından farklılaştıkları görülmüştür. Sonuç olarak ÖBK’na dayalı olarak yapılan kavram öğretiminin geleneksel yöntemle kıyasla, daha etkili olduğu gözlenmiştir.

Keskin (2003) “İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilere Tarih Kavramlarının Kazandırılma Düzeyinin Araştırması” başlıklı bir çalışma yapmıştır. Bu araştırma Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalında yapılmıştır. Araştırmanın amacı; ilkokulda sosyal bilgiler programında öngörülen kavramların öğrencilere hangi düzeyde kazandırıldığını belirlemektir.

Araştırmanın evrenini, 2001-2002 öğretim yılında İstanbul iline bağlı 33 ilçede, 1806 resmi ilköğretim okulunda bulunan 5. sınıf öğrencileri ve bu öğrencilerin öğretmenleri oluşturmaktadır. Evrende yer alan 33 ilçeden random (tesadüfen) yöntemiyle 3 ilçe örnekleme oluşturmak için belirlenmiştir. Seçilen bu ilçelerde yer alan ilköğretim okulları tezde verilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgulardan aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

1. İlköğretim okulları 5. sınıf sosyal bilgiler programında öğretilmesi öngörülen kavramların bilgi basamağındaki kalıcılık anlamlı çıkmıştır. Buna göre, öngörülen kavramları kazandırmak için yapılan eğitim yapılan eğitim-öğretim etkili görünmesine rağmen tam öğrenme alt sınırı olan %70 ve üstüne 39 kavramdan sadece 11’inde ulaşılmıştır. Programda öngörülen kavramlar, ilgili üniteler işlenirken, uygulama yapılan sınıfların öğretmenleri tarafından kazandırılmıştır. Ancak tam öğrenme modeli göz önüne alındığında sadece 11 kavramda tam öğrenme alt sınırının üstüne çıkıldığı görülmektedir. Bunun nedeni de, ünitelerin analizi yapılmadan, neyin nasıl kazandırılacağı belirlenmeden, kısacası planlı eğitimin gerekleri düzenlenmeden eğitim ve öğretime gidilmesidir. Kısaca başarı tesadüfe bırakılmıştır.

2. İlköğretim okulları 5. sınıf sosyal bilgiler programında öğretilmesi öngörülen kavramların kavrama basamağındaki kalıcılık düzeyleri anlamlı çıkmıştır. Fakat tam öğrenme alt sınırı olan %70 ile karşılaştırıldığında 11 kavramdan sadece 2’ si tam öğrenme alt sınırının üzerindedir. Bilgi düzeyinde kalıcılık sağlanamadığına göre bir

üst basamağı olan kavrama düzeyinde de kalıcılığın sağlanması beklenemez. Çünkü eğitimde aşamalılık göz konusudur. Kavrama düzeyinde ipucu, dönüt düzeltme ve pekiştirecin kullanılmaması, sosyo-ekonomik şartlar, öğretmenin mesleki formasyonu, zamanın kısıtlı oluşu ve programlı eğitimin gereklerine uyulmaması kalıcılığın sağlanamamasında etkili olabilir.

3. Sosyal bilgiler derslerinde tarih kavramlarını kazanma düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında yapılan ki kare testi sonucunda 50 kavramdan 34'ünde anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla sosyal bilgiler derslerinde tarih kavramlarını kazanma düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4. Sosyal Bilgiler derslerinde tarih kavramlarını kazanma düzeyiyle sosyoekonomik düzey değişkeni arasında bir ilişki olup olmadığını sınamak amacıyla ki kare testi yapılmıştır. Anne mesleği değişkeniyle sosyal bilgiler derslerinde tarih kavramlarını kazanma düzeyi arasında bir ilişki olup olmadığını sınamak amacıyla yapılan ki kare testi sonucunda elli kavramın on yedisinde anlamlı bir ilişki çıkmıştır.

5. Sosyal bilgiler derslerinde tarih kavramlarını kazanma düzeyiyle öğrenim durumu değişkeni arasında ilişki incelendiğinde tarih kavramlarını kazanma düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

6. Sosyal Bilgiler derslerinde tarih kavramlarını kazanma düzeyiyle mesleki kıdem değişkeni arasında anlamlı bir ilişki çıkmıştır.

7. Sosyal Bilgiler derslerinde tarih kavramlarını kazanma düzeyiyle öğrenim durumu (öğretmen) değişkeni arasında yapılan ki kare testi sonucunda elli kavramdan kırkında anlamlı bir ilişki çıkmıştır.

Kömürcü (2002), “İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Yer Alan Kavramların Kazandırılma Düzeyi” adlı çalışması, Türkiye Cumhuriyeti’nin doğuşunda, Türk Milletinin sosyal ve kültürel açıdan gelişmesinde büyük pay sahibi olan kavramların, öğretilmesi ve öğrenilmesi konusundaki durumunu ortaya koymaya yöneliktir. Yapılan araştırma sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır:

1. Öğrenciler, soyut kavramları anlayamamakta ve zihinlerinde oluşturmamaları bu kavramları anlamadan ezberleme yoluna gitmektedir. Tarih kavramlarının öğretilmesi sırasında çokça karşılaşılan bu güçlük, başarının artmasını engellemekte olduğu belirtilmektedir.
2. Ders kitabında yer alan kavram sayısının çokluğu ve soyut kavramların, tarihin doğası gereği, fazla oluşu öğretme öğrenme işini zorlaştırdığı belirtilmektedir.
3. Tarih ders kitaplarının ezbere yönelik ve genellikle siyasi tarih öğretimine ağırlık vermesi, öğrencinin derse eğilimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanında konuların fazla ve zamanın kısıtlı olmasının öğrenilen kavramların pekiştirilmesi için tekrar ve örnekleme gibi uygulamalara müsaade etmediği görülmektedir. Araştırmada sorulan soruların doğru cevaplanma oranı yaklaşık %40 olarak bulunmuştur. Bu da tarih kavramlarının öğrenciler tarafından zor anlaşıldığını ortaya çıkarmaktadır.

Öktem (2006) 2004–2005 eğitim öğretim yılında Samsun İlinde tarama modelinde betimsel bir çalışma olarak “İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramların Anlama Ve Kazanma Düzeyleri (Yeni Programın Pilot Uygulaması Samsun İli Örneği) başlıklı yüksek lisans tezinde, kavramların öğrenilme düzeylerini hazırladığı 35 maddelik anketle belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda 5. sınıflarla ilgili şu bulgulara ulaşılmıştır:

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin, siyaset bilimi ile ilgili sorulan kavramların ikisinde (cumhuriyet, adalet), tam öğrenme alt sınırı olan %70 ve üzerine çıkmışlardır.
2. Araştırmaya katılan öğrenciler tarih ile ilgili öğrendikleri kavramlardan sadece birinde (millet) tam öğrenme alt sınırı olan %70’in üzerine çıkabilmişlerdir.
3. Araştırmaya katılan öğrencilerin, iletişim ve teknoloji ile ilgili sorulan kavramların birinde (internet), tam öğrenme alt sınırı olan %70 ve üzerine çıkmışlardır.
4. Araştırmaya katılan öğrencilerin, psikoloji ile ilgili kavramların sadece birinde (sorumluluk), tam öğrenme alt sınırı olan %70 ve üzerine çıkmışlardır.

5. Araştırmaya katılan öğrencilerin, ekonomi ile ilgili sorulan kavramların hiçbirinde tam öğrenme alt sınırı olan %70 ve üzerine çıkamamışlardır.
6. Araştırmaya katılan öğrencilerin, antropoloji ile ilgili verilen kavramda, tam öğrenme alt sınırı olan %70 ve üzerine çıkamamışlardır.
7. İfade edebilmeye yönelik verilen kavramlara öğrencilerin %32.04'ü cevap verememe, %24.08'i anlamama, %22.96'sı yanlış anlama (kavram yanılgısı), %23.44'ü kısmen anlama, %7.6'sı anlama düzeyinde cevap vermişlerdir. Bu da söz konusu kavramların 5. sınıflarda istenilen düzeyde kazanılmadığını göstermektedir.

Şeker (2003), “İlköğretim Okulu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarının Kazanılmışlık Düzeyi” isimi çalışmasında, İstanbul ili Üsküdar ilçesinde bulunan 18 resmi ilköğretim okulu 7. sınıf öğrencileriyle çalışmıştır.

Araştırma sonucunda aşağıdaki bulgu ve sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Coğrafya konu alanına giren kavramların cinsiyet durumlarına göre alfa, aritmetik ortalama ve normal dağılım eğrilerine bakıldığında bilgi ve kavrama basamağındaki 32 kavramdan 12'sinde anlamlı, 20'sinde ise anlamsız çıkmıştır. Otuz iki kavramın yarısı bilgi diğer yarısı ise kavrama basamağındadır. Anket ve mülakat sonuçlarına göre Coğrafya kavramlarının kazanılmışlık düzeyine bakıldığında bilgi ve kavrama basamağında kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı, öğrencilerin kavramları kazanma düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir.
2. Tarih konu alanına giren kavramların cinsiyet durumlarına göre; 34 kavramdan 9'u anlamlı, 25'i ise anlamsız bulunmuştur. Anket ve mülakat sonuçlarına göre tarih kavramlarının kazanılmışlık düzeyine bakıldığında bilgi ve kavrama basamağında kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı, öğrencilerin kavramları kazanma düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir.
3. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi kavramlarının kazanılmışlık düzeylerine baktığımızda bilgi ve kavrama basamağında kız ve öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı, öğrencilerin kavramları kazanma düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir. Kavramların bilgi ve kavrama basamağındaki kazanılmışlık

düzeylerinin düşük olmasının sebepleri arasında, ünitelerin analizi yapılmadan neyin, nasıl, ne zaman, hangi şartlar altında verilmesi gerektiği konusunda yeteri kadar planlama olmadan eğitim-öğretime gidilmesi gösterilebilir.

Ülger (2003), “İlköğretim Okulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarının Kazanılmışlık Düzeyi” adlı çalışmada, kavramların kazanılmasında eğitim araçlarından İlköğretim Okulu 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında öğrencileri zorlayan etkenleri saptamak, 7. sınıf sosyal bilgiler dersi kavramlarının anlama, seçip işaretleme, örnekleme, eşleştirme, tamamlama bakımından 8. sınıf öğrencilerince ne derecede kazanıldığını saptamak amaçlanmıştır. Yapılan araştırma da “kavramların tanınması”, “kavramların anlamının bilinmesi”, “haritada gösterilen ve tanımı verilen kavramı seçip işaretleme” şeklinde gruplanarak açıklanmış ve aralarında benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin ders kitaplarını sıkıcı bulduğu soncuna ulaşılmıştır.

Yazıcı ve Samancı (2003), “İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları İle İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri” adlı makalede ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramlar hakkında öğrencilerin fikir, duygu ve düşüncelerini tespit ederek onların bu kavramları anlama düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonunda ulaşılan bulgular şunlardır:

1. Öğrencilerin kavramları anlamada güçlük çektikleri ve kavram yanlışları olduğu tespit edilmiştir.
2. İlköğretim öğrencilerinin, bazı sosyal kavramları günlük yaşamlarında kullandıkları kavramlarla karıştırdıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin daha çok yazım ve telaffuz bakımından birbirine yakın kavramlarda kargaşa yaşadıkları görüldüğü belirtilmiş ve günlük yaşamda duyup gördükleri ve somut olarak ifade edebildikleri kavramları daha iyi anladıkları tespit edilmiştir.

3. Öğrencilerin çoğu ilk kez karşılaştıkları koy (%79.5), havza (90.9), delta (93.2) gibi kavramları cevapsız bırakırken bazı kavramlarda da kargaşa ve yanlışlıklar yaşadıkları ortaya konmuştur.

Yapılan tüm bu çalışmalar literatüre oldukça katkı sağlamaktadır. Bu araştırma ise Yeni İlköğretim Programındaki kavramlarla ilgili olması açısından yararlı olacaktır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin çözümlemesi yer alacaktır.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma tarama modeli ile yapılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlar. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır(Karasar,2006:45). Bu araştırmada ilköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramlar hakkındaki bilgilerinin, herhangi bir şekilde değiştirmeden ve etkilemeden çeşitli açılardan incelenmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin “rol, sorumluluk, grup, kurum, duygu, düşünce, davranış, hak, hoşgörü, kronoloji” kavramlarıyla ilgili başarıları “Kavram Başarı Testi” ve öğrencilerle yapılan görüşmelerle belirlenmeye çalışılmıştır. Yani araştırma nitel ve nicel araştırma yöntemlerini içermektedir. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bir çalışma içinde kullanılmasının mümkün olduğu belirtilmektedir(Bryman,1998; Akt: Kaymak,2003).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2007-2008 Eğitim-Öğretim yılında Ankara ilinin Çubuk ilçesindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okullarından random yöntemiyle seçilen 3 okul oluşturmuştur. Araştırmaya bu ilköğretim okullarından toplam 120 5.sınıf öğrencisi katılmıştır.

Tablo 2.1. Çalışma Grubu

OKUL KODU	OKUL ADI	ÖĞRENCİ SAYISI
1	Çubuk İ.Ö.O	48
2	Yavuz Selim İ.Ö.O	37
3	Yıldırım Beyazıt İ.Ö.O	35
TOPLAM		120

2.3. Verilerin Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri kavramları anlama düzeylerini belirlemeye dönük olarak hazırlanmış bir başarı testi ve görüşme formu ile toplanmıştır.

2.3.1. Kavram Başarı Testi

Araştırma için gerekli veriler kavramları anlama düzeylerini belirlemek amacıyla başarı testi yoluyla elde edilmiştir. Buna göre ölçme aracının geliştirilmesinde ilk aşamada ulaşılabilen literatür taranmıştır. İlköğretim programı

ve Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitapları temin edilmiştir. Sosyal bilgiler “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesine ilişkin 4 seçenekli çoktan seçmeli test sorusu tipinde 50 test maddesi araştırmacı tarafından test geliştirme ilkelerine göre hazırlanmıştır. Hazırlanan başarı testinin test geliştirme aşamaları sırasıyla şöyledir:

- 1) Testin Amacı: İlköğretim 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersinin “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesinde geçen kavramlara ilişkin öğrencilerin kavramları anlama düzeylerini belirlemek, ölçmek amacıyla hazırlanmıştır.
- 2) Yoklanacak Kazanımların Belirlenmesi: “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi farklı ilköğretim 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarından incelenerek ünitenin analizi yapılmıştır. Hazırlanan belirtke tablosu ile yoklanacak kavramların sayısı belirlenmiştir.
- 3) Maddelerin Yazılması: Belirtke tablosu ile belirlenen her bir kavram için 5 tane çoktan seçmeli test tipinde soru yazılarak toplam 50 maddelik bir test oluşturulmuştur.
- 4) Madde Redaksiyonu: Maddeler yazıldıktan sonra uygulama öncesinde her bir maddenin ölçülmek istenen davranışı ölçecek nitelikte olup olmadığı, bilimsel yönden bir yanlısının bulunup bulunmadığı, dil yönünden anlaşılır olup olmadığı ve dilbilgisi hatasının bulunup bulunmadığı farklı alan uzmanlarınca kontrol edilmiş ve ilgili düzeltmeler uzman kanılarına göre yapılmıştır. Böylece alan uzmanların görüşleri alınarak uygulama öncesinde testin kapsam geçerliği sağlanmıştır.
- 5) Testin Düzenlenmesi, Çoğaltılması ve Uygulanması: Testin cevap anahtarı hazırlanarak doğru cevabın tüm seçeneklere eşit dağılıp dağılmadığı kontrol edildikten sonra testin başına gerekli bilgileri içeren bir “yönerge” eklenmiş ve test ilköğretim 5.sınıf öğrencisi düzeyine uygun olarak yazı büyüklüğü 12 punto olacak şekilde düzenlenip çoğaltılmıştır. Uygulamadan önce çoğaltmadan kaynaklanan bir bozukluk olup olmadığı ayrıca kontrol edilmiştir.

Hazırlanan test 120 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama sırasında ayrıca yönerge sözlü olarak ifade edilerek öğrenciler sözel yolla güdülenmeye çalışılmıştır.

6) Puanlama: Satırlarda öğrencilerin, sütunlarda da maddelerin olduğu bir madde cevaplayıcı matrisi oluşturulmuştur. Madde cevapları matrisi, öğrencilerin doğru cevapları için 1, yanlış cevapları ya da boş cevapları için 0(sıfır) puan olacak şekilde puanlanarak madde puanları matrisine dönüştürülmüş ve test puanları elde edilmiştir.

7) Değerlendirme: 50 maddelik test, 120 öğrenciye uygulama sonucunda İTEMAN madde analizi programı ile analiz edilmiş ve madde analizleri sonucu değerlendirilerek nihai uygulama için 30 maddelik test maddelerinin seçimi yapılmıştır. Madde analizi sonuçlarının değerlendirilmesinde testin güvenilirliği, madde ayırıcılık katsayıları ve madde güçlük değerleri dikkate alınmıştır.

Madde Güçlük İndeksi (P_j): Bir test sorusunun güçlüğü, doğru cevap sayısının tüm cevaplayıcılar sayısına oranıdır(Özçelik,1997:123). Madde güçlük indeksi, soruyu doğru cevaplama yüzdesidir. *Madde güçlük indeksi(P_j), 0 (sıfır) ile 1 arasında değerler alır. Madde güçlük indeksi 0'a yaklaştıkça madde(soru) zorlaşır, 1'e yaklaştıkça madde (soru) kolaylaşır. Orta güçlükte bir sorunun madde güçlük indeksi 0,40 ile 0,60 değerleri arasında alır ki cevaplayıcıların yarısına yakınının soruyu doğru cevaplamaları beklenir.*

Madde Ayırıcılık Gücü İndeksi(r_{jx}): Madde geçerlik katsayısı da denir. Bir maddenin testle korelasyonudur. Bu istatistik çift serili veya nokta çift serili korelasyon katsayılarından biri ile hesaplanır. Bir test sorusunun ayırıcılığı onun, yoklanan davranışa sahip olan cevaplayıcıları bu davranışa sahip olmayanlardan ayırma gücüdür (Özçelik,1997:123). Kısaca sorunun doğru cevabını bilen ile bilmeyeni ayırt etme gücüdür. Madde ayırıcılık katsayısının yüksek olması madde puanıyla test puanı arasındaki korelasyonun yüksek olduğu, o maddeye doğru cevap veren öğrencilerin testin tamamından da yüksek puan aldıklarını anlamına gelir. Düşük olması da testin tamamından yüksek puan alan öğrencilerin o maddeye doğru cevap veremedikleri anlamına gelir. Bu yüzden madde ayırıcılık gücü ile bilen

öğrenciyle bilmeyen öğrenciyi birbirinden ayırt etme derecesinin bilgisini elde ederiz. *Madde güçlük indeksi, bir korelasyon katsayısı olsa da uygulamada 0,00 ile 0,20 arasında ise soru kötü bir sorudur, bir sonraki uygulamada kullanılmaz çıkarılır. Yani soru, bilen ile bilmeyeni ayırt etmiyordur. Madde ayırt etme gücü indeksi 0,21 ile 0,30 arasında ise soru bir sonraki uygulama için gözden geçirilir. Düzeltilebilir sorudur. Soru, soru kökü ya da seçenekleri bakımından yeniden düzenlenir. Ayırt etme gücü 0,31 ve daha yüksek değerlerde ise bu soru bilen öğrenci ile bilmeyeni ayırt ediyor demektir. İyi bir sorudur yorumu yapılır.*

Testin Güvenirliği: Test maddelerinin testin tümüyle olan tutarlılığıdır. Tesadüfi hatalardan arınıklık derecesidir. Güvenirlilik, 0 (sıfır) ile (+1) arasında değerler alır. Testin güvenirliliği sonucunun (+1)'e yakın değerler alması istenen bir durumdur. Güvenirliliğin yüksek bir değer olması, soru sayısının fazlalığıyla yakından ilişkilidir. Güvenirlilik katsayısının 0,70 den yukarı olması istenen bir sonuçtur. 0,70 in altındaki değerler için testin güvenirliliğinin iyi olmadığı şeklinde yorum yapılır ve testi oluşturan sorular madde analizleriyle tekrar gözden geçirilip yeniden hazırlanır.

Güvenilirlik, ölçme sonuçlarına karışan hata miktarının bilgisini verir. Bir başka deyişle hatalardan arınıklık derecesidir.

İlgili Madde Analizi istatistiklerine göre araştırmada kullanılan 30 maddelik test soruları 2, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 28, 29, 30, 32, 34, 35, 38, 39, 41, 42, 44, 46, 48, 49 maddeleridir. Bu maddelerin madde istatistiklerine göre testin KR-20 güvenirlilik katsayısı 0.876 olarak hesaplanmıştır. 30 maddeye ilişkin madde istatistikleri Tablo 2.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 2.2. Pilot Uygulama sonucuna göre seçilen maddeler ve istatistikleri

no	Madde Güçlüğü	Madde Ayıricılığı	no	Madde Güçlüğü	Madde Ayıricılığı
1	0.50	0.36	16	0.80	0.60
2	0.68	0.37	17	0.77	0.41
3	0.74	0.44	18	0.82	0.56
4	0.78	0.28	19	0.59	0.42
5	0.46	0.24	20	0.67	0.44
6	0.43	0.40	21	0.57	0.51
7	0.61	0.43	22	0.64	0.59
8	0.41	0.39	23	0.52	0.34
9	0.59	0.53	24	0.41	0.28
10	0.73	0.50	25	0.63	0.45
11	0.64	0.34	26	0.68	0.52
12	0.63	0.52	27	0.69	0.56
13	0.49	0.50	28	0.60	0.56
14	0.88	0.55	29	0.67	0.32
15	0.72	0.54	30	0.50	0.32

Her kavrama ilişkin üç soru seçilmiştir. Soruların kavramlara göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.3. Soruların kavramlara göre dağılımı

KAVRAM	SORU NO
Kurum	1,2,3
Grup	4,5,6
Hak	7,8,9
Rol	10,11,12
Sorumluluk	13,14,15
Duygu	16,17,18
Düşünce	19,20,21
Davranış	22,23,24
Kronoloji	25,26,27
Hoşgörü	28,29,30

Geçerlik ve güvenirlik çalışması yapıldıktan sonra oluşturulan ve araştırmada kullanılan Kavram Başarı Testi EK 1(s.103)’ de sunulmuştur.

2.3.2. Öğrenci Görüşme Formu

Araştırma kapsamındaki ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi beşinci sınıf öğretim programında “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi içinde yer alan “rol, sorumluluk, grup, kurum, duygu, düşünce, davranış, hak, hoşgörü, kronoloji” kavramları hakkında Kavram Başarı Testinden sonra random yöntemiyle seçilen 10 öğrenciyle görüşme türlerinden “görüşme formu yaklaşımıyla” (Patton, 1987, Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2005) görüşmeler yapılmıştır.

Genellikle öğrencileri başarı düzeyleri başarı testiyle belirlenebilmekte ancak söz konusu başarısızlığın nedenlerinin doğru saptanabilmesi için bu tür sınavların dışındaki teknikleri kullanmak yararlı olabilmektedir. Örneğin öğrencilerle görüşme yapılarak derinlemesine bilgi toplanabilir. Bu araştırmada başarı testi kullanılmış ayrıca başarısızlığın nedenlerini tespit etmek için görüşme yapılmasının yararlı olabileceği düşünülmüştür.

Görüşme yöntemi sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan araştırma yöntemlerinden biridir. Yıldırım ve Şimşek (2005) görüşmenin sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılmasının; bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikayetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Araştırmada kullanılan görüşme formu yaklaşımı ise; benzer konulara yönelerek farklı kişilerden aynı tür bilgilerin alınabilmesi amacıyla kullanılan bir görüşme yöntemidir. Araştırmacı önceden hazırladığı konu ve alanlara sadık kalarak önceden hazırlanan soruları sorabildiği gibi, ayrıntılı bilgi alma amacıyla ek sorular da sorabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005:28).

Görüşmenin içeriğini oluşturan soruların hazırlanmasında:

1. Seçilen öğrencilerin kağıtları ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, 10 öğrencinin en fazla doğru yanıt verdikleri 2 kavramla, en az doğru yanıt verdikleri 2 kavram seçilmiştir. Bu kavramlar aynı zamanda 2 somut 2 soyut kavram olarak belirlenmiştir.
2. Öğrencilerden kavramlar ile ilgili en fazla bilgi alınabilecek şekilde, kavramın; tanımı, ayırt edici özellikleri ve örnekleri ile ilgili sorular oluşturulmuştur.
3. Oluşturulan sorular ile ilgili olarak uzman görüşüne başvurulmuş ve gerekli düzeltme ve eklemeler yapılmıştır.
4. Görüşme yapmadan önce üç öğrenci ile ön görüşme yapılmış ve böylece soruların anlaşılabilirliği test edilerek gerekli olan son düzeltmeler de yapılarak uygulamaya geçilmiştir.

Görüşme öğrencilerle bireysel olarak yapılmıştır. Görüşmeye başlamadan önce öğrencilere yapılan çalışma hakkında kısa bir bilgi verilmiş ve kendilerine görüşme sorularına verecekleri cevapların notlarını etkilemeyeceği, yapılan görüşmenin sadece bir araştırma olduğu anlatılarak öğrenciler rahatlatılmaya çalışılmıştır. Bir öğrenciyle yapılan görüşme yaklaşık yarım saat sürmüştür. Her kavramla ilgili olarak bir öğrenciyle yapılan görüşme ekte verilmektedir (EK-2 :110)

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada veri toplama araçları olarak kullanılan kavram başarı testi ve öğrenci görüşme formu ile elde edilen veriler nicel ve nitel yöntemlerle çözümlenmiştir.

Kavram başarı testi ile ilgili veriler SPSS (11.5 for Windows) paket programına kodlanarak aktarılmış ve frekans dağılımı, yüzde dağılımı, aritmetik ortalama, standart sapma gibi tek değişkenli çözümler yapılmış ayrıca değişkenlerle; bağımsız örneklem t testi, tek yönlü varyans analizi gibi

özmlerler yapılarak ortalamalar arasındaki farka bakılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler kategoriler halinde incelenmiştir. Bu çalışmada kategoriler cevap vermeme, yanlış anlama, sınırlı anlama, doğru anlama olmak üzere dört kategoriden oluşmaktadır. Bu kategoriler belirlenirken öğrencilerin cevapları bilimsel bilgilerle karşılaştırılmış, öğrencilerin bu kavramları anlama ve ifade edebilme yetenekleri incelenmiştir. Öğrencilerin cevaplarından örnek verileceği zaman hiçbir değişiklik yapılmadan aktarılmıştır. Her soru için verilen cevaplar uygun kategorilere yerleştirilmiş, sonuçlar frekans dağılımı ve % olarak verilmiştir. Görüşme metninin sunulmasında öğrenci isimleri yerine kodlamalar (Ö1, Ö2, Ö3...) kullanılmıştır.

Neticede ulaşılan nitel ve nicel bulgular ilişkilendirilerek sunulmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR ve YORUM

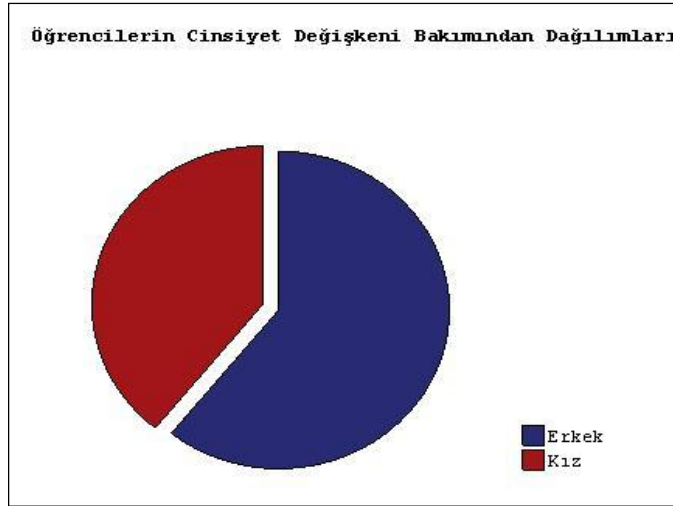
3.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Araştırmanın amacına ilişkin bulgulara yer vermeden önce toplanan verilere ilişkin bulgular Tablo 3.1’de özetlenmiştir.

Tablo 3.1: Verilere ilişkin bulgular

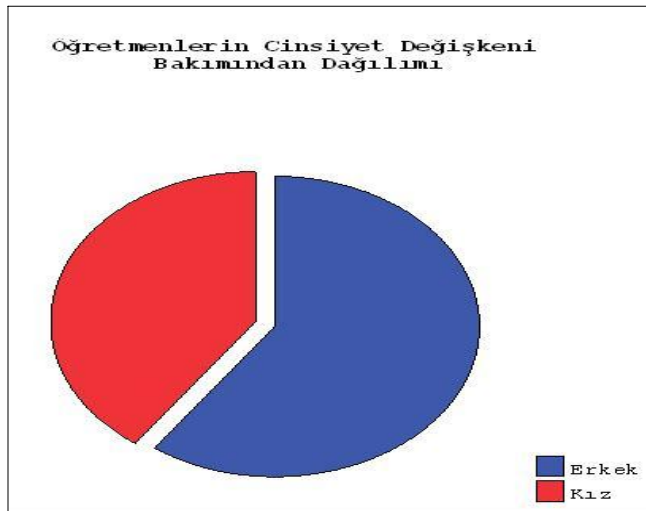
			Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Öğrenci	Kız	47	%39
		Erkek	73	%61
Cinsiyet	Öğretmen	Kız	2	%40
		Erkek	3	%60
Öğrencinin Gelir Düzeyi	Geliri olmayan		9	%8
	300 YTL den az		9	%25
	300-500 YTL		33	%27
	501-750 YTL		18	%15
	751-1000 YTL		17	%14
	1001-1250 YTL		13	%11
Öğretmenin Kıdemi	20 yıl ve üzeri		37	%31
	15-20 yıl		35	%29
	5-10 yıl		31	%26
	1-5 yıl		17	%14
<i>Toplam</i>			120	%100

1. Tablo 3.1’de de görüldüğü gibi örnekleme alınan öğrencilerin %39’u kız, % 61’i erkek öğrencidir(Şekil 4).

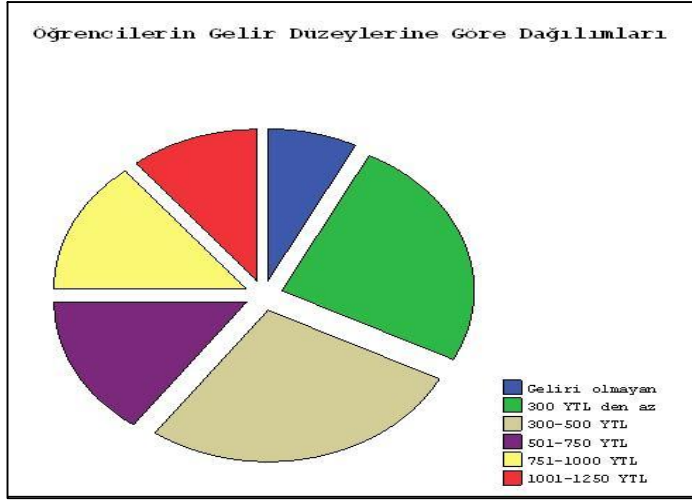
Şekil 4: Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı

2. Öğretmenlerin %40'ı bayan, % 60'ı erkek öğretmendir (Şekil 5.

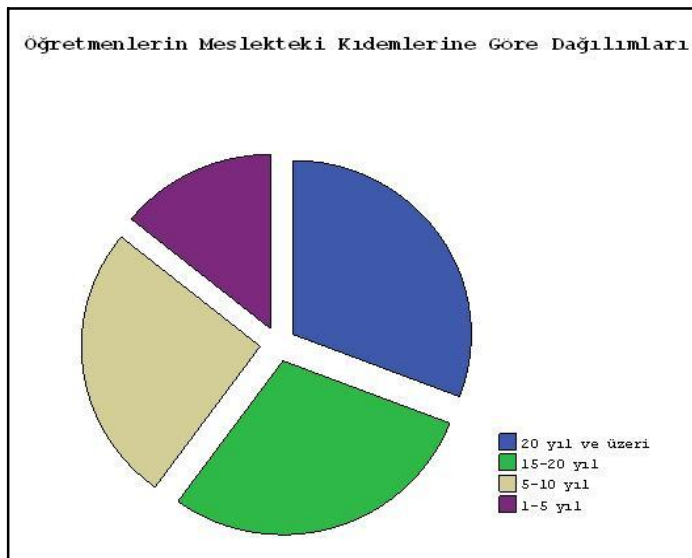
Şekil 5: Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımı

3. Öğrencilerin %27'sinin aylık gelir düzeyi 300–500 YTL arasındadır (Şekil 6).

Şekil 6: Öğrencilerin gelir düzeyine göre dağılımları

4. Öğretmenlerin %31'inin meslekteki kıdemi 20 yıl ve üzeri olduğu görülmektedir (şekil 7).

Şekil 7: Öğretmenlerin meslekteki kıdemlerine göre dağılımı

3.2. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Alt problem 1: İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri nedir?

Başarı testine öğrencilerin verdikleri cevapların yüzdelikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.2. Öğrencilerin Kavramları Anlama Düzeyleri

SORULAR	KAVRAMLAR	DOĞRU		YANLIŞ	
		f	% f	f	% f
S1	Kurum	91	76	29	24
S2	Kurum	80	67	40	33
S3	Kurum	96	80	24	20
S4	Grup	101	84	19	16
S5	Grup	62	52	58	48
S6	Grup	64	53	56	47
S7	Hak	77	64	43	36
S8	Hak	66	55	54	45
S9	Hak	86	72	34	28
S10	Rol	91	76	29	24
S11	Rol	93	78	27	23
S12	Rol	80	67	40	33
S13	Sorumluluk	86	72	34	28
S14	Sorumluluk	113	94	7	6
S15	Sorumluluk	99	83	21	17
S16	Duygu	98	82	22	18
S17	Duygu	76	63	44	37
S18	Duygu	99	83	21	18
S19	Düşünce	76	63	44	37

S20	Düşünce	93	78	27	23
S21	Düşünce	78	65	42	35
S22	Davranış	91	76	29	24
S23	Davranış	80	67	40	33
S24	Davranış	57	48	63	53
S25	Kronoloji	84	70	36	30
S26	Kronoloji	94	78	26	22
S27	Kronoloji	102	85	18	15
S28	Hoşgörü	96	80	24	20
S29	Hoşgörü	60	50	60	50
S30	Hoşgörü	90	75	30	25

Tablo 3.2'nin devamı

Tablo 3.2.'ye göre;

1. , 2. ve 3. sorular kurum kavramını kavramaya yönelik sorulardır. Bu soruları doğru cevaplayanların yüzdesi 2. soru hariç, tam öğrenme alt sınırı olan %70'in üzerindedir. Ayrıca 3 soruya göre değerlendirecek olursak kurum kavramı ile ilgili öğrencilerin başarı oranı % 74.16'dır. Bu yüzdelik oran; 120 öğrencinin verdiği doğru cevap sayısının, beklenen doğru cevap sayısına bölünmesi ile bulunmuştur. Sonuçlara göre kurum kavramının kavranıldığı söylenebilir.

4. soruya öğrencilerin %84'ü doğru cevap vermiştir. Ancak grup kavramıyla ilgili olan diğer sorulara (5. ve 6.) öğrencilerin çoğu doğru cevap verememiştir. Grup kavramı ile ilgili öğrencilerin başarı oranı % 63.05'tir. Bu oran tam öğrenme sınırının altındadır.

Hak kavramı ile ilgili sorularda ise sadece 9. sorunun başarı yüzdesi tam öğrenme sınırının üzerindedir. 7. soruya ise yanlış cevap verenlerin çoğu, hak kavramını “insanın istediğini yapması” olarak yanıtlamıştır. Öğrencilerin hak kavramıyla ilgili olan üç soruya göre başarı yüzdesi % 63.61'dir. Bu oran istenen düzeyde değildir.

Rol kavramıyla ilgili olan 10. ve 11. soruyu doğru cevaplayanların yüzdesi % 70'in üzerindedir. 12. soru ise bu seviyeye yakındır. Rol kavramı ile ilgili öğrencilerin başarı yüzdesi % 73.33'tür. Rol kavramı anlaşılmış diyebiliriz.

Sorumluluk kavramı ile ilgili öğrencilerin 13. ,14. ve 15. sorulara verdikleri doğru cevapların yüzdesi yeterli düzeydedir. Genel olarak öğrencilerin başarı yüzdesi ise % 82.77'dir. Sorumluluk kavramı öğrencilerin en başarılı oldukları kavramdır.

Duygu kavramı ile ilgili 16. soruya öğrencilerin çoğu doğru cevap vermiştir. 17. ve 18. soru ise % 70'in altında doğru cevaplanmıştır. Duygu kavramı ile ilgili öğrencilerin başarı yüzdesi % 75.83' tür. Bu sonuca göre duygu kavramı anlaşılmıştır.

Düşünce kavramı ile ilgili 20. soruya öğrencilerin %78'i doğru cevap vermiştir. 19. ve 21. sorulara öğrencilerin doğru cevap verme yüzdesi % 70'in altındadır. Üç soru dikkate alınacak olursa öğrencilerin düşünce kavramı ile başarı yüzdesi % 68.61'dir.

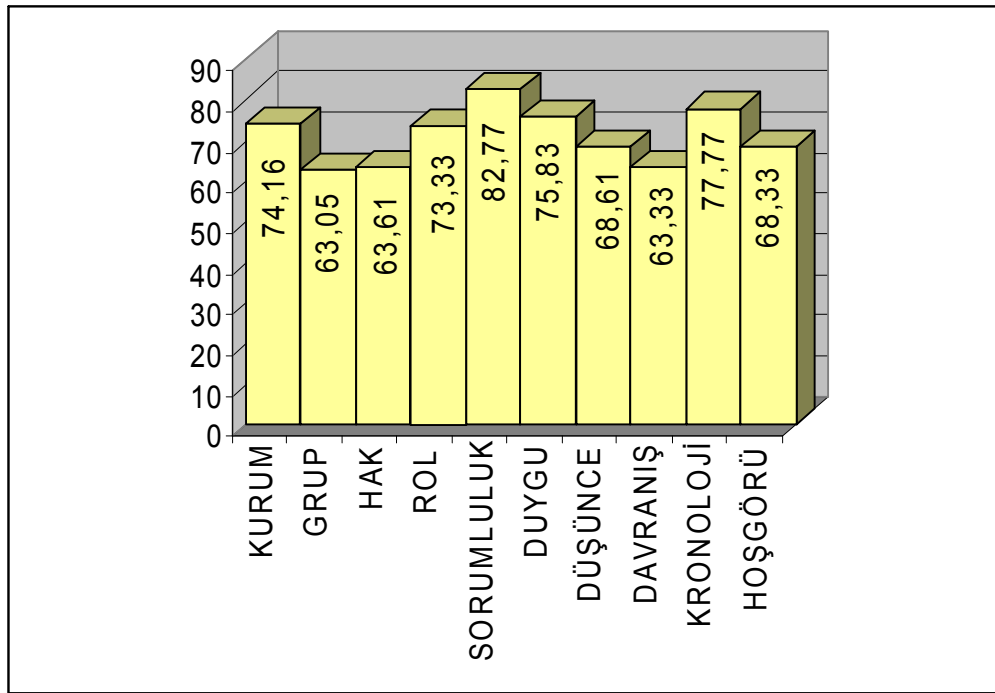
Davranış kavramı ile ilgili öğrencilerin başarı yüzdesi % 63.33'tür. Özellikle 24.soruyu doğru cevaplayanların yüzdesi % 48'tir. Bu soruya öğrencilerin çoğu düşünce olarak yanıt vermiştir. Yani öğrenciler, davranış kavramı ile düşünce kavramını karıştırmıştır. Öğrenciler, 3 soruyu dikkate alırsak davranış kavramını anlamamıştır.

25., 26. ve 27. sorular kronoloji kavramını kavramaya yönelik sorulardır. Öğrencilerin çoğu bu soruları doğru cevaplamıştır. Öğrencilerin kronoloji kavramı ile ilgili başarı yüzdesi % 77.77'dir.

Hoşgörü kavramı ile ilgili 28, 29 ve 30. sorulara cevap veren öğrenci sayılarına baktığımızda 29.sorunun başarı yüzdesi % 50 olarak belirlenmiştir. Diğer

soruların başarı yüzdesi tam öğrenme sınırının üzerindedir. Öğrencilerin çoğu bu soruyu “yapıcı eleştirileri kabul etmek” olarak işaretlemiştir. Yani öğrenciler, yapıcı eleştiriyi kabul etmeyi hoşgörülü davranış olarak görmemektedir. Bu üç soruya göre öğrencilerin hoşgörü kavramına ilişkin başarı yüzdesi % 68.33’tür.

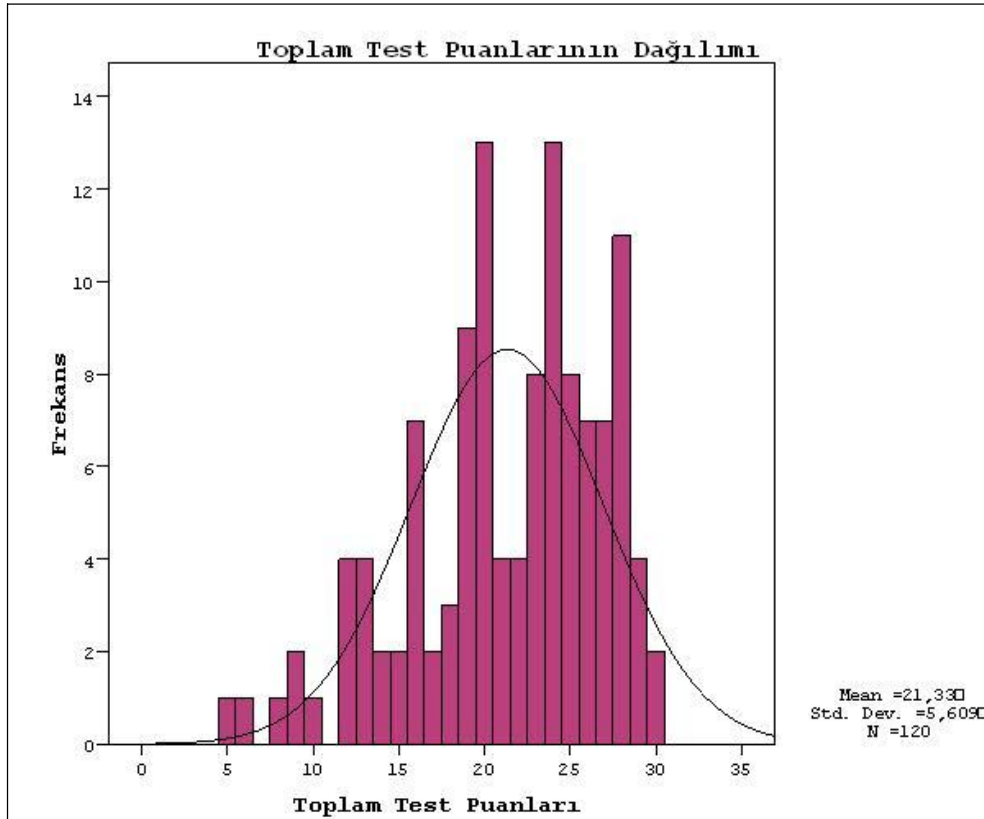
Şekil 8 : Öğrencilerin Kavramlarla İlgili Başarı Yüzdeleri

Şekil 8’ göre öğrencilerin en başarılı olduğu kavramlar “sorumluluk” ile “kronoloji” kavramlarıdır. Bu iki kavram 5.sınıfta geliştirme düzeyinde verilen kavramlardır. Bu iki kavramın 4. sınıfta da verilmiş olmasının olumlu etkisinin olduğu söylenebilir. Ancak rol kavramı 5.sınıfta giriş düzeyinde verilen bir kavram olmasına rağmen öğrencilerin % 73.33’ ü tarafından doğru yanıtlanmıştır. Aynı zamanda grup kavramı da 5.sınıfta giriş düzeyinde işlenen bir kavramdır. 4.sınıfta da yer alan bu kavram öğrencilerin % 63.05’i tarafından doğru yanıtlanmıştır. “Duygu, düşünce” kavramları 5.sınıfta geliştirme düzeyinde verilen öğrencilerin sık karşılaştıkları kavramlardır. Ancak sadece “duygu” kavramını % 75.83 doğru

yanıtlamışlardır. Diğer iki kavram %70'in altında cevaplanmıştır. Davranış kavramı ise bu sınıfta pekiştirme düzeyinde verilen ve somut bir kavram olmasına rağmen öğrencilerin başarı yüzdesi %63.33'tür. 5.sınıf öğrencisinin bu kavramları kazanmış olması gerekmektedir. Yine “hoşgörü” kavramı yapılan görüşmelere göre de zor anlaşılan bir kavramdır. Testte de hoşgörü kavramında öğrencilerin başarı yüzdesi % 68.33'tür. Bu kavram soyut bir kavram olduğu için öğrenciler tarafından karıştırılmaktadır. Araştırmaya dayanarak söylenebilir ki öğrencilerin çoğu “hoşgörü” kavramını “sevgi”, “duyarlılık” kavramları ile karıştırmaktadır. Testte en fazla yanlış cevap verilen kavramlardan biri de “hak” kavramıdır. Öğrenciler “hak” kavramını “sorumluluk” kavramından ayıramamaktadır.

Şekil 9: Öğrencilerin Test Puanlarının Dağılımı

Şekil 9 incelendiğinde genel olarak öğrencilerin ölçülen kavramlara ilişkin bilgi düzeylerinin sınıf ortalamasının üstünde olduğu söylenebilir. 30 kavramın tamamını doğru yanıtladıklarında ölçme aracından 30 puan alacaklardır. Tüm kavramları yanlış cevapladıklarında ise testten 0 puan alacaklardır. Kavramların yarısını bilen öğrenciler testten 15 puan alacaklardır. Sınıfın ortalama puanı incelendiğinde ortalamanın 21 olduğu gözlenmiştir. 30 soruluk kavram testini cevaplayan 120 öğrencinin yarısının en az 21 soruyla ölçülen kavramlara doğru cevap verdiklerini göstermektedir.

3.3. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Alt problem 2: İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Cinsiyet değişkenine göre ilköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına bağımsız örneklem için t testi analizi yapılmıştır ve bulgular Tablo 3.3’te gösterilmiştir.

Tablo 3.3. Cinsiyete göre, öğrencilerin kavramları anlama düzeylerinin karşılaştırılması

	Öğrenci Cinsiyeti	N	Orta-lama	S.S	t	P		Öğrenci Cinsiyeti	N	Orta-lama	S.S	t	P
s1	Erkek	73	0,75	0,434	-0,155	0,877	s16	Erkek	73	0,77	0,426	-1,756	0,082
	Kız	47	0,77	0,428				Kız	47	0,89	0,312		
s2	Erkek	73	0,64	0,482	-0,657	0,513	s17	Erkek	73	0,60	0,493	-0,862	0,390
	Kız	47	0,70	0,462				Kız	47	0,68	0,471		
s3	Erkek	73	0,78	0,417	-0,650	0,517	s18	Erkek	73	0,79	0,407	-1,091	0,277
	Kız	47	0,83	0,380				Kız	47	0,87	0,337		
s4	Erkek	73	0,79	0,407	-1,772	0,079	s19	Erkek	73	0,60	0,493	-0,862	0,390
	Kız	47	0,91	0,282				Kız	47	0,68	0,471		
s5	Erkek	73	0,58	0,498	1,607	0,111	s20	Erkek	73	0,70	0,462	-2,543	0,012
	Kız	47	0,43	0,500				Kız	47	0,89	0,312		
s6	Erkek	73	0,53	0,502	0,025	0,980	s21	Erkek	73	0,60	0,493	-1,352	0,179
	Kız	47	0,53	0,504				Kız	47	0,72	0,452		
s7	Erkek	73	0,66	0,478	0,448	0,655	s22	Erkek	73	0,70	0,462	-1,917	0,058
	Kız	47	0,62	0,491				Kız	47	0,85	0,360		
s8	Erkek	73	0,58	0,498	0,691	0,491	s23	Erkek	73	0,70	0,462	0,921	0,359
	Kız	47	0,51	0,505				Kız	47	0,62	0,491		
s9	Erkek	73	0,73	0,449	0,281	0,779	s24	Erkek	73	0,49	0,503	0,493	0,623
	Kız	47	0,70	0,462				Kız	47	0,45	0,503		
s10	Erkek	73	0,74	0,442	-0,589	0,557	s25	Erkek	73	0,68	0,468	-0,446	0,657
	Kız	47	0,79	0,414				Kız	47	0,72	0,452		
s11	Erkek	73	0,74	0,442	-1,150	0,252	s26	Erkek	73	0,75	0,434	-0,987	0,326
	Kız	47	0,83	0,380				Kız	47	0,83	0,380		
s12	Erkek	73	0,63	0,486	-1,054	0,294	s27	Erkek	73	0,84	0,373	-0,546	0,586
	Kız	47	0,72	0,452				Kız	47	0,87	0,337		
s13	Erkek	73	0,68	0,468	-0,957	0,340	s28	Erkek	73	0,74	0,442	-2,077	0,040
	Kız	47	0,77	0,428				Kız	47	0,89	0,312		
s14	Erkek	73	0,93	0,254	-0,588	0,558	s29	Erkek	73	0,55	0,501	1,308	0,194
	Kız	47	0,96	0,204				Kız	47	0,43	0,500		
s15	Erkek	73	0,81	0,396	-0,599	0,550	s30	Erkek	73	0,75	0,434	0,107	0,915
	Kız	47	0,85	0,360				Kız	47	0,74	0,441		

Yukarıdaki tabloda öğrencilerin cinsiyetleriyle sorulara verdikleri cevaplar karşılaştırılmıştır. 20. ve 28. sorularda cinsiyet açısından anlamlı farklılıklara rastlanmaktadır. 20. soru ile ölçülen kavram(düşünce) için erkek öğrencilerin bu

kavramı anlama düzeyi ile kız öğrencilerin kavramı anlama düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bulunan bu fark, kız öğrencilerin lehinedir. Bir başka deyişle kız öğrencilerin soru 20’de ölçülen “düşünce” kavramını anlama düzeyi erkeklere göre daha fazladır. 28. soru ile ölçülen kavram (hoşgörü) için erkek öğrencilerin bu kavramı anlama düzeyi ile kız öğrencilerin kavramı anlama düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bulunan bu fark, kız öğrencilerin lehinedir. Bir başka deyişle kız öğrenciler soru 20’de ölçülen hoşgörü kavramını anlama düzeyi erkeklere göre daha fazladır.

Diğer maddelerde ise anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Yani 0.05 anlamlılık düzeyinde bir fark bulunamamıştır($P>0.05$). Bir başka deyişle, kız öğrencilerin kavramları anlama düzeyleri ile erkek öğrencilerin kavramları anlama düzeyleri benzerdir.

3.4. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Alt problem 3: İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri ile gelir düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Öğrencilerin gelir düzeylerine göre öğrencilerin “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesine ilişkin kavramları anlama düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçları tablo 3.4 ve 3.5’te özetlenmiştir.

Tablo 3.4. Gelir düzeylerine göre öğrencilerin kavramları anlama düzeylerinin karşılaştırılması

		N	Ortalama	Std. Sapma
s1	Geliri olmayan	9	0,33	0,500
	300 YTL den az	30	0,70	0,466
	300-500 YTL	33	0,79	0,415
	501-750 YTL	18	0,94	0,236
	751-1000 YTL	17	0,76	0,437
	1001-1250 YTL	13	0,85	0,376
	Toplam	120	0,76	0,430
s11	Geliri olmayan	9	0,67	0,500
	300 YTL den az	30	0,57	0,504
	300-500 YTL	33	0,82	0,392
	501-750 YTL	18	0,83	0,383
	751-1000 YTL	17	0,88	0,332
	1001-1250 YTL	13	1,00	0,000
	Toplam	120	0,78	0,419
s12	Geliri olmayan	9	0,67	0,500
	300 YTL den az	30	0,43	0,504
	300-500 YTL	33	0,73	0,452
	501-750 YTL	18	0,67	0,485
	751-1000 YTL	17	0,76	0,437
	1001-1250 YTL	13	0,92	0,277
	Toplam	120	0,67	0,473
s17	Geliri olmayan	9	0,33	0,500
	300 YTL den az	30	0,63	0,490
	300-500 YTL	33	0,67	0,479
	501-750 YTL	18	0,83	0,383
	751-1000 YTL	17	0,41	0,507
	1001-1250 YTL	13	0,77	0,439
	Toplam	120	0,63	0,484
s21	Geliri olmayan	9	0,44	0,527
	300 YTL den az	30	0,47	0,507
	300-500 YTL	33	0,76	0,435
	501-750 YTL	18	0,83	0,383
	751-1000 YTL	17	0,53	0,514
	1001-1250 YTL	13	0,85	0,376
	Toplam	120	0,65	0,479
s22	Geliri olmayan	9	0,67	0,500
	300 YTL den az	30	0,60	0,498
	300-500 YTL	33	0,85	0,364

	501-750 YTL	18	0,94	0,236
	751-1000 YTL	17	0,65	0,493
	1001-1250 YTL	13	0,85	0,376
	Toplam	120	0,76	0,430
s28	Geliri olmayan	9	0,33	0,500
	300 YTL den az	30	0,73	0,450
	300-500 YTL	33	0,79	0,415
	501-750 YTL	18	0,94	0,236
	751-1000 YTL	17	1,00	0,000
	1001-1250 YTL	13	0,85	0,376
	Toplam	120	0,80	0,402
s29	Geliri olmayan	9	0,33	0,500
	300 YTL den az	30	0,37	0,490
	300-500 YTL	33	0,64	0,489
	501-750 YTL	18	0,67	0,485
	751-1000 YTL	17	0,29	0,470
	1001-1250 YTL	13	0,62	0,506
	Toplam	120	0,50	0,502

Tablo 3.4'ün devamı

Tablo 3.4'te öğrencilerin verdikleri cevaplar ile ailelerinin gelir düzeyleri karşılaştırılmıştır. Kavram Başarı Testinde ailenin gelir düzeyi beş gruba ayrılmıştır. Aşağıdaki tabloda bu gruplar numaralandırılarak verilmiştir.

- 1 : Geliri olmayan,
- 2: 300 YTL'den az,
- 3: 300-500 YTL,
- 4: 501-750 YTL,
- 5: 751-1000 YTL,
- 6: 1001-1250 YTL şeklinde numaralandırılmıştır.

Tablo 3.5. Gelir düzeylerine göre öğrencilerin kavramları anlama düzeyleri üzerinde yapılan varyans analizi sonuçları

		Kareleri top.	Sd	Kareler ort.	F	P	Anlamlı Fark
s1	Gruplar arası	2,481	5	0,496	2,899	0,017	1-3
	Gruplar içi	19,511	114	0,171			1-4
	Toplam	21,992	119				
s11	Gruplar arası	2,385	5	0,477	2,932	0,016	3-6
	Gruplar içi	18,540	114	0,163			
	Toplam	20,925	119				
s12	Gruplar arası	2,773	5	0,555	2,646	0,027	3-6
	Gruplar içi	23,894	114	0,210			
	Toplam	26,667	119				
s17	Gruplar arası	2,641	5	0,528	2,387	0,042	1-4
	Gruplar içi	25,225	114	0,221			1-6
	Toplam	27,867	119				4-5
							5-6
s21	Gruplar arası	3,123	5	0,625	2,945	0,015	1-4
	Gruplar içi	24,177	114	0,212			1-6
	Toplam	27,300	119				2-3
							2-4 2-6
s22	Gruplar arası	2,030	5	0,406	2,319	0,048	1-4
	Gruplar içi	19,962	114	0,175			
	Toplam	21,992	119				
s28	Gruplar arası	3,181	5	0,636	4,528	0,001	2-5
	Gruplar içi	16,019	114	0,141			
	Toplam	19,200	119				
s29	Gruplar arası	2,791	5	0,558	2,338	0,046	2-3
	Gruplar içi	27,209	114	0,239			2-5
	Toplam	30,000	119				

Tablo 3.5 incelendiğinde gruplar arasında bazı sorularda farklılıklar ortaya çıkmıştır. Başarı testinde 1.soruda 1. ile 3. grup arasında ve 1.grup ile 4.grup arasında fark ortaya çıkmıştır. İki durumda da birinci grup daha az başarılı görünmektedir. Yani geliri 300-500 YTL ve 501-750 YTL olanlar, geliri olmayanlardan daha başarılıdır. Bu soru “kurum” kavramı ile ilgili bir sorudur.

11. ve 12. sorularda 3. ve 6. gruplar arasında fark ortaya çıkmıştır. Sonuç 3. grubun aleyhinedir. Yani 11 ve 12. sorularda geliri 300-500 YTL olan öğrenciler, geliri olmayan öğrencilerden daha başarılıdır. Bu sorular “rol” kavramı ile ilgili

sorulardır. İki soruyu da dikkate alacak olursak “rol” kavramını anlamada geliri 300-500 YTL olan öğrenciler daha başarılıdır” diyebiliriz.

17.soruda 1. ve 4. , 1. ve 6. gruplar arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır. İkisinde de 1.grup daha başarısızdır. Yani ailesinin geliri olmayan öğrenciler, gelir düzeyi 501-750 YTL ve 1001-1250 YTL olan öğrencilere göre daha az başarılıdır. Ayrıca bu soruda 4. ve 5. gruplar arasındaki fark 4. grubun yani gelir düzeyi 501-750 YTL olan öğrencilerin lehinedir. 5. ve 6. gruplar arasındaki fark ise 6.grubun yani gelir düzeyi 1001-1250 YTL olan öğrencilerin lehinedir. Bu soru “duygu” kavramı ile ilgili bir sorudur.

21. soruda 1. ile 4., 1. ile 6., 2. ile 3., 2.ile 4., 2.ile 6. gruplar arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır. 17 soruda olduğu gibi 1. grup yani ailesinin geliri olmayan öğrenciler, gelir düzeyi 501-750 YTL ve 1001-1250 YTL olan öğrencilere göre daha az başarılıdır. Aynı zamanda ailesinin gelir düzeyi 300 YTL’ den az olan öğrenciler, gelir düzeyi 300-500 YTL,501-750 YTL, 1001-1250 YTL olan öğrencilerden daha az başarılıdır. Bu soru “düşünce” kavramı ile ilgili bir sorudur.

22. soruda ise 1. ve 4. gruplar arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır. Ailesinin gelir düzeyi 501-750 YTL olan öğrenciler, geliri olmayan öğrencilerden daha başarılıdır. Bu soru ise “davranış” kavramını yoklayan bir sorudur.

28.soruda 2. ve 5. gruplar arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır. Ailesinin geliri 751-1000 YTL olan öğrenciler, geliri 300 YTL’ den az olan öğrencilere göre daha başarılıdır. Bu soru “hoşgörü” kavramı ile ilgili bir sorudur.

29.soruda 2. ile 3. ve 2. ile 5. gruplar arasında fark ortaya çıkmıştır. İlk durumda geliri 300-500 YTL olan öğrenciler, geliri 300 YTL’ den az olan öğrencilere göre daha başarılıyken, ikinci durumda geliri 751-1000 YTL olan öğrenciler, geliri 300 YTL’ den az olan öğrencilerden daha başarılıdır. Bu soru da hoşgörü kavramı ile ilgilidir. 28. ve 29. soruyu birlikte ele alacak olursak “hoşgörü”

kavramında geliri 751-1000 YTL olan öğrenciler, geliri 300 YTL’ den az olan öğrencilere göre daha başarılıdır.

3.5. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Alt problem 4: İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri ile öğretmenlerinin cinsiyeti arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre öğrencilerin “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesine ilişkin kavramları anlama düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı bağımsız örneklem için t testi analizi ile incelenmiş ve sonuçları tablo 3.6’da özetlenmiştir.

Tablo 3.6. Öğretmenin cinsiyetine göre, öğrencilerin kavramları anlama düzeylerinin karşılaştırılması

Öğretmenin Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	t	Sd	P
Erkek	72	21.53	5.632	0.483	118	0.630
Kız	48	21.02	5.621			

Bulgulara göre öğretmenlerin cinsiyetine göre öğrencilerin kavramları anlama düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bir başka deyişle, erkek öğretmenlerin öğrencilerinin kavramları anlama düzeyleri ile bayan öğretmenlerin öğrencilerinin kavramları anlama düzeyleri birbirine benzerdir.

3.6. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Alt problem 5 : İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri ile öğretmenlerinin kıdemi arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Öğretmenlerin kıdemlerine göre öğrencilerin “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesine ilişkin kavramları anlama düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçları tablo 3.7’de özetlenmiştir.

Tablo 3.7. Öğretmenin kıdemine göre, öğrencilerin kavramları anlama düzeylerinin karşılaştırılması

Öğretmenin Kıdemi		N	Ortalama	Std. Sapma
kavramları anlama düzeyleri	20 yıl ve üzeri	37	21.30	6.536
	15-20 yıl	35	21.77	4.570
	5-10 yıl	31	22.16	5.034
	1-5 yıl	17	18.94	6.179
	Toplam	120	21.33	5.609

Bulgulara göre öğretmenin kıdeminin “5-10 yıl” arasında olan öğrencilerin kavramları anlama düzeyleri ortalamasının ($\bar{X} = 22.16$) diğer kıdemlere sahip öğretmenlerin öğrencilerinin kavramları anlama düzeyleri ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğretmenin mesleğindeki kıdeme göre öğrencilerin kavramları anlama düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olup olmadığına ilişkin varyans analizi sonuçları tablo 3.8’de gösterilmiştir.

Tablo 3.8: Öğretmenin kıdemine göre varyans analizi

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar arası	125.289	3	41.763	1.339	0.265
Gruplar içi	3,619.036	116	31.199		
Toplam	3,744.325	119			

Öğrencilerin öğretmenlerinin meslekteki kıdemlerine göre onların kavramları anlama düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($P > 0.05$). Bir başka deyişle, öğretmenin meslekte tecrübeli veya deneyimsiz olmasının öğrencilerin kavramları anlama düzeylerine etkisi bulunamamıştır.

3.7. Görüşmelerin Analizi

Araştırmanın bu bölümünde araştırmada seçilen kavramların öğrenciler tarafından anlaşılma düzeyleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan görüşmede 5.sınıf düzeyinde yine araştırma kapsamındaki kavramlardan 4 tanesi seçilerek öğrencilere kavramla ilgili sorular yöneltilmiştir.

Görüşme sonucunda elde edilen veriler ayrı ayrı incelenmiş ve daha önce belirlenen anlama kategorilerden hangisine uygun ise o kategoriye dahil edilmiştir. Bu kategoriler:

1. Cevap Verememe: Sorulan sorulara cevap veremeyen öğrenciler bu kategoride ele alınmıştır. Ayrıca bilimsel değer taşımayan, ilgisi az veya hiç olmayan cevaplar da bu kategoride değerlendirilecektir.
2. Yanlış Anlama: Geçerli olan bilimsel cevaplara alternatif olan öğrenci cevapları bu kategoride toplanmıştır. Bu kategorideki öğrenci cevapları

çok değişik olabilir ve genellikle bilimsel gerçeklere uymayan farklı ğrenci fikirlerini içerir.

3. Sınırlı Anlama: Geçerli olan bilimsel cevabın bir ya da birkaç yönünü içeren fakat istenen cevabın bütün yönlerini içermeyen cevapları kapsamaktadır.
4. Doğru Anlama: Yeterli düzeyde bilimsel açıklamaların ifade edildiği cevapları kapsamaktadır.

Görüşme formunda yer alan her soruya öğrencilerin verdikleri cevapların kategorilere göre dağılımını gösteren betimsel tablo aşağıda yer almaktadır. Başarı testinden elde edilen bulguları derinlemesine incelemek için öğrencilerle görüşme yapılmıştır. Veri toplama ve analizinde birçok yöntemin kullanılması yoluyla araştırmanın güvenilirliği ve i geçerliği güçlendirilmeye çalışılmıştır. Böylelikle iki yöntemle elde edilen verilerin arasında paralellik sağlanmaya çalışılmış ve öğrencilerin araştırmada seçilen kavramları anlama seviyeleri daha açık bir biçimde ortaya konulmak istenmiştir. Öğrencilerin cevapları göstermek istendiğinde, cevaplar hiçbir değişiklik yapılmadan okuyucuya aktarılmıştır. Öğrencilere ait kişisel bilgiler gizlenerek, öğrencilerin isimleri yerine numaralar kullanılmıştır.

Tablo 3.9.'da görüşme sonucunda öğrencilerden elde edilen veriler ışığında seçilen kavramların anlaşılma düzeyleri açıklanmaya çalışılacaktır.

Tablo 3.9. Görüşme Sorularına Verilen Cevapların Analizi

	SORUMLULUK		KURUM		KRONOLOJİ		HOŞGÖRÜ	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Doğru Anlama	3	30	2	20	3	30	1	10
Sınırlı Anlama	6	60	2	20	3	30	3	30
Yanlış Anlama	1	10	2	20	0	0	3	30
Cevap Verememe	0	0	4	40	4	40	3	30

Tablo 3.9 incelendiğinde ilk olarak “Sorumluluk” kavramı ele alınacaktır. Sorumluluk kavramına başarı testinde öğrencilerin %82.77’si doğru cevap vermiştir. Bu kavram öğrencilerin en fazla doğru cevap verdikleri kavramdır. 5.sınıfta geliştirme düzeyinde verilecek bir kavramdır. Ancak görüşme sonuçlarına bakacak olursak kavramı sadece 3 kişi (%30’u) doğru anlamıştır. Yine öğrencilerin 6 tanesi (%60’ı) kavramı sınırlı anlamıştır. Araştırmadaki 1 öğrenci ise yanlış anlama kategorisine giren cevaplar vermiştir. “Sorumluluk” kavramına bu öğrenci “*Eğitim öğretimi görmek*”, “*her istediğimizi yapmak*” gibi cevaplar vermiştir(Öğrenci 7). Bu öğrencinin başarı testine verdiği cevaplar incelendiğinde ise “Sorumluluk” kavramı ile ilgili 3 soruya da doğru cevap verdiği görülmüştür. Ancak açık uçlu sorulara verdiği cevaplardan bu kavramı doğru anlamadığı tespit edilmiştir. Sınırlı anlama kategorisindeki diğer öğrencilerin de kağıtları incelendiğinde başarı testinde bu kavramla ilgili sorulara doğru yanıt verdikleri ancak görüşme sonucunda sınırlı anladıkları ortaya çıkarılmıştır. Örnek verecek olursak Ö1 sorumluluğu sadece “Bir kişinin söylediğini yerine getirmek.” olarak açıklamıştır. Bu sorumluluk kavramını tam olarak açıklayan bir tanım değildir. Halbuki “sorumluluk” kavramı öğrencilerin 5.sınıftan önce tanıştıkları bir kavramdır. Bu sınıfta geliştirme düzeyinde verilen bir kavramdır.

“Kurum” kavramı incelediğimizde ise öğrencilerin %20’si doğru anlama kategorisinde cevap vermiştir. “*Kalıcı gruplara kurum denir*”(Ö8). “*Kurumlar yasalardan izin alarak kurulur. Kurumlar sürekli dir.*” (Ö10). Öğrencilerin bu cevaplarını incelersek doğru anladıklarını, kurumların gruplardan farkını doğru bir şekilde ortaya koyduklarını görürüz. Yine öğrencilerin %20’si sınırlı anlama kategorisinde cevap vermiştir. Ö4, kuruma örnek olarak sadece “Okul” şeklinde yanıt vermiş, kurumun tanımını yapamamıştır. Sınırlı anlama kategorisindeki öğrencilerin başarı testine verdikleri cevaplar incelendiğinde “kurum” kavramına doğru yanıtlar verdikleri görülmüştür. Ancak görüşmede kavrama ilişkin tam yanıt alınamamıştır. Ayrıca örnek olarak genellikle “aile ve okul” örneği verilmiştir. Öğrenciler örnek konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Öğrencilerin %40’ı bu kavrama

cevap verememiştir. Başarı testinde kavramın başarı yüzdesinin % 74.16 olduğu düşünülürse, bu oran yüksektir. Bu öğrencilerin başarı testindeki sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde öğrencilerin üç sorudan en az ikisini bildikleri görülmüştür. Ancak aynı öğrenciler görüşmede kurumla ilgili sorulara cevap verememiştir. Son olarak bu kavrama 2 (%20'si) öğrenci yanlış anlama düzeyinde yanıt vermiştir. Mesela Ö5 kuruma örnek verirken “ *oyun oynayan çocuklar, bahçede gezinen öğrenciler, temizlik işçileri*” örneklerini vermiştir. Yine aynı öğrenci kurumu “ *bir şeyin kuruluşu*” olarak açıklamıştır. Bu cümleler öğrencinin kavramı yanlış anladığını göstermektedir. Kurum kavramı 5.sınıfta geliştirme düzeyinde verilecek bir kavramdır. Öğrenciler bu kavramı yabancı değildir. Çünkü 4.sınıfta da “Hep Birlikte” ünitesi adı altında bu kavram öğrencilere verilmiştir. Ancak sonuçlar “geliştirme” düzeyinde verilen bir kavram için yeterli değildir.

“Kronoloji” kavramı incelendiğinde öğrencilerin % 40'ı cevap verememiştir. Oysa ki kavram başarı testinde öğrencilerin başarı yüzdesi bu kavramda % 77.77 idi. Yani büyük bir çoğunluğu bu kavramla ilgili soruları doğru yanıtlamış. Ama görüşme sonuçlarını incelemeye devam edecek olursak % 30'u doğru anlama, %30'u sınırlı anlama kategorisinde yanıtlamışlardır. Örneğin Ö4, kronolojinin tanımına “*sıralamadır*” demiştir. Yine Ö9 “ *Atatürk'ün hayatını başından sonuna kadar eksiksiz tanıtmaktır*” şeklinde cevaplamıştır. Bu öğrencilerin cevaplarından kavramın sadece bir yönünü tanımladıkları (sınırlı anlama) anlaşılmıştır. Aynı zamanda kronoloji deyince sadece “Atatürk'ün hayatı ile ilgili kronoloji” akla gelmektedir. Bu da öğrencilerin cevaplarını sınırlamıştır. Öğrencilerin çoğu, örnek verilmesi istendiğinde Atatürk'ün hayatını örnek vermiştir. Sınırlı anlama ve cevap verememe kategorisindeki öğrencilerin yine teste verdikleri cevaplar incelendiğinde ise öğrencilerin hepsinin de kavramla ilgili üç soruyu doğru yanıtladıkları tespit edilmiştir. Oysa bu kavram 4.sınıfta da öğretilen bir kavramdır. 4.sınıf 1.ünite 3.konuda sıkça geçmektedir. MEB'in 4.sınıf ders kitabında bir öğrencinin hayatının kronolojisi verilmiş, etkinlik olarak da öğrencilerin kendi kronolojisini oluşturmaları istenmiştir. Ayrıca “İyi ki Var” ünitesinde de “icatlar kronolojisi” yer almaktadır. Yani öğrencilerin 5.sınıfta bu kavramı doğru cevaplamaları beklenmektedir.

“Hoşgörü” kavramını öğrencilerin %10’u doğru anlamıştır. % 30’u sınırlı anlama kategorisinde cevaplamıştır. Örneğin, Ö9 “ *İyi ve güzel davranışlar*” “*insanlara kibar davranmak*”, Ö6 “ *hoşgörü, her yerde herkese güler yüzlü olmak*” şeklinde cevaplamıştır. Bu tanımlar hoşgörü kavramının içindedir. Ancak tam anlamıyla kavramı karşılamamaktadır. Bu öğrencilerin başarı testi sonuçları incelendiğinde en az iki soruyu doğru yanıtladıkları, hoşgörünün tanımı ile ilgili soruya yanlış cevap verdikleri görülmüştür. Yani görüşme sonuçlarına paralellik göstermektedir. Sonuçları incelemeye devam edecek olursak, öğrencilerin % 30’u yanlış cevap vermiştir. Bu öğrenciler hoşgörü kavramını, kitapta tanımı verilen “duyarlılık” kavramı ve “sevgi” kavramı ile karıştırmışlardır. Örneğin, Ö5 “*Ben düştüğümde arkadaşım kaldırır. Sevgimi, üzüntümü paylaşır.*” , Ö10 “*İnsanlara sevgiyle yaklaşmak*”, Ö7 “*İnsanları iyi tanımak ve insanları sevmek. İnsanlara iyi davranmak, onlarla kavga etmemek*” şeklinde cevap vermişlerdir. Bu cevaplar bilimsel cevaplara alternatif olan cevaplardır. Yani hoşgörü kavramını açıklamamaktadır. Oysa ki bu öğrenciler başarı testinde hoşgörünün tanımı ve örneği ile ilgili soruları doğru cevaplamışlardır. Öğrencilerin % 30’u ise cevap verememe kategorisinde yer almaktadırlar. Hoşgörü kavramının 1.sınıftan itibaren kazanımlarda yer aldığı düşünülürse bu sonuçlar yeterli değildir. 1.sınıfta “ Oyunlar sırasında kendisinin ve arkadaşlarının hata yapabileceğini kabul eder.” 2.sınıfta “Arkadaşları ile farklılıklarının doğal olduğunu kabul eder.” gibi kazanımlar hoşgörü kavramıyla ilgilidir(MEB,2005: 137, 173). Ayrıca öğrenciler 4.sınıfta 1.ünitede bu kavrama sıkça rastlamışlardır. Soyut bir kavram olduğu için öğrenciler anlamakta zorluk çekebilirler. Öğretmenler, çeşitli yöntemler kullanarak somutlaştırma yoluna gidebilirler. Yapılan eğitim ve öğretim somut hale getirildikçe öğrenme ve hatırlama en soyut olan düz anlatımdaki %10’dan, en somut olan araç-gereçlerle akran gruplara öğretimle %90’lara ulaşır(Coşkun,2001: 15).

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlara ve sonuçlar doğrultusunda da önerilere yer verilmiştir.

4.1. SONUÇLAR

Bu araştırmadan elde edilen bulgular ve yapılan yorumlara dayanılarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Bunlar:

1. Araştırmaya katılan öğrenciler, “kurum” kavramında tam öğrenme alt sınırı olan % 70’in üzerine çıkmışlardır.
2. Araştırmaya katılan öğrenciler, “grup” kavramında tam öğrenme alt sınırı olan % 70’in üzerine çıkamamışlardır. Dolayısıyla bu kavramı % 63.05 başarı yüzdesi ile tam öğrenemedikleri ortaya çıkmıştır.
3. Araştırmaya katılan öğrenciler, “hak” kavramında % 63.61 başarı yüzdesi ile tam öğrenme alt sınırı olan % 70’in üzerine çıkamamışlardır.
4. Araştırmaya katılan öğrenciler, “rol” kavramında % 73.33 başarı yüzdesi ile tam öğrenme alt sınırı olan % 70’in üzerine çıkmışlardır.
5. Araştırmaya katılan öğrenciler, “sorumluluk” kavramında % 82.77 başarı yüzdesi ile tam öğrenme alt sınırı olan % 70’in üzerine çıkmışlardır. Öğrencilerin çoğunun doğru yanıt verdikleri kavramdır. Öktem (2006)’in çalışmasında da sorumluluk kavramıyla ilgili benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

6. Araştırmaya katılan öğrenciler, “duygu” kavramında % 75.83 başarı yüzdesi ile tam öğrenme alt sınırı olan % 70’in üzerine çıkmışlardır.
7. Araştırmaya katılan öğrenciler, “düşünce” kavramında % 68.61 başarı yüzdesi ile tam öğrenme alt sınırı olan % 70’in üzerine çıkamamışlardır. Anlaşıyor ki soyut olan bu kavramı öğrencilerin tam olarak kavraması zaman almaktadır.
8. Araştırmaya katılan öğrenciler, “davranış” kavramında % 63.33 başarı yüzdesi ile tam öğrenme alt sınırı olan % 70’in üzerine çıkamamışlardır.
9. Araştırmaya katılan öğrenciler, “kronoloji” kavramında % 77.77 başarı yüzdesi ile tam öğrenme alt sınırı olan % 70’in üzerine çıkmışlardır. Öktem (2006)’in çalışmasında ise bu kavram öğrencilerin % 26.4’ü tarafından doğru yanıtlanmıştır.
10. Araştırmaya katılan öğrenciler, “hoşgörü” kavramında % 68.33 başarı yüzdesi ile tam öğrenme alt sınırı olan % 70’in üzerine çıkamamışlardır. Bu kavram, 1.sınıftan itibaren kazanımlarda yer alan bir kavram olmasına rağmen öğrencilerin tam anlamadıkları görülmüştür.
11. Kavram Başarı Testindeki kavramları anlama düzeyi ile cinsiyet arasında yapılan karşılaştırma sonucunda 30 sorudan 2’sinde anlamlı bir fark çıkmıştır. Kız öğrenciler, “düşünce” ve “hoşgörü” kavramını erkek öğrencilere göre daha iyi kavramışlardır.
12. Kavram Başarı Testindeki kavramları anlam düzeyi ile gelir düzeyi arasında yapılan karşılaştırma sonucunda 30 sorudan 8’inde anlamlı fark çıkmıştır.1., 11.,12., 17., 21.,22.,28.,29. sorularda gelir düzeyi yüksek olan öğrenciler, gelir düzeyi düşük olan öğrencilerden daha başarılıdır.
13. Kavram Başarı Testindeki kavramları anlam düzeyi ile öğretmenin cinsiyeti arasında yapılan karşılaştırmada anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.
14. Kavram Başarı Testindeki kavramları anlam düzeyi ile öğretmenin kıdemi arasında yapılan karşılaştırmada anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.
15. Araştırma kapsamındaki görüşmelerin sonuçları ise şu şekildedir: Öğrenciler, kavramlarla ilgili sorulara öğrencilerin % 22.5’i doğru anlama, %35’i sınırlı anlama, % 15’i yanlış anlama, %27.5’i cevap verememe kategorilerinde cevap vermişlerdir. Bu oranlar kavramların 5.sınıfta istenilen

düzeyde kazanılmadığını göstermektedir. Bu bölümde de yine anlama düzeyi en yüksek olan kavram “sorumluluk”, en düşük olan ise “hoşgörü” kavramı olmuştur. Öğrenciler soyut olan kavramları ezberleme yoluna gittikleri için kavramla ilgili farklı tanımları ve örnekleri algılayamamaktadırlar. Ayrıca Senemoğlu (2004), tanımlanmış soyut kavramların diğerlerine göre zor öğrenildiğini belirtmektedir. Araştırma sonuçları da bunu doğrulamaktadır. İlköğretim 4. ve 5. sınıf dönemindeki çocuklar somut işlemlerin dışına, soyut işlemler dönemine doğru yol almaktadır(Charles, 1999:18). Bu yüzden öğrencilere soyut kavramları öğretirken somutlaştırma yoluna gidilmelidir.

4.2. ÖNERİLER

İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesindeki kavramları anlama düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmada, uygulanan kavram başarı testi ve görüşme analizlerinden elde edilen sonuçlara dayanılarak bazı önerilerde bulunulabilir.

- ❖ Sosyal Bilgilerde “Kavram öğretimi” konusunda yapılan araştırmalar göstermektedir ki istenilen düzeyde başarı sağlanamamaktadır. Bu yüzden başarısızlığın nedenini saptamaya yönelik araştırmalar yapılabilir
- ❖ Ön bilgiler kavram öğretiminde önemli bir unsurdur. Bu yüzden kavramlar öğretilmeden önce ön bilgiler tespit edilerek yanlış anlamaların önüne geçilmelidir.
- ❖ Öğretmenlerin, sosyal bilgiler öğretmenleri ile iletişime geçerek ya da hizmet içi kurslar ve seminerler gibi yollarla “kavram öğretimi” konusunda daha da bilinçlendirilmesi gerekmektedir.
- ❖ Öğretmenler, konuları işlemeden önce kavramların tespitini iyi yapmalı, basit kavram analizleri yaparak sistemli bir şekilde kavram öğretimi yapmalıdır.
- ❖ Öğrencilere kavram öğretirken sadece ders kitabına bağlı kalınmamalı, farklı yöntem ve metotlardan yararlanılmalıdır. Özellikle öğrencilerin somut işlemler döneminde olduğu unutulmamalı ve soyut kavramlar somutlaştırılmalıdır. Bunun için yeni program oldukça zengindir(sözlük ve ansiklopedilerden araştırma, performans görevleri, projeler vb.).
- ❖ Kavram öğretildikten sonra öğrencilerin kavramları anlama düzeyleri ölçülmelidir. Yeri geldikçe kullanmaları sağlanabilir. Ya da bulmacalarla kavramın kazanılıp kazanılmadığı ölçülebilir. Bu şekilde yanlış anlamalar, sınırlı anlamalar önceden tespit edilerek önlem alınabilir.
- ❖ Araştırmada ailesinin gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin, gelir düzeyleri yüksek olan öğrencilere göre bazı kavramları anlama düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Bunun için kavram öğretimi yapılırken öğrencilerin

durumları düşünülerek, yaşamlarından örnekler verilmeli ve kavramın içselleştirilmesi sağlanmalıdır.

- ❖ Araştırmada özellikle de görüşme sonuçlarına dayanılarak öğrencilerin bazı kavramları, daha önceki sınıflarda öğrenmelerine rağmen verdikleri cevaplardan sınırlı anladıkları ya da anlamadıkları ortaya çıkmıştır. Bu yüzden kavram öğretiminde yeni programında öngördüğü şekilde farklı araç-gereçler (bilgisayar, projeksiyon vb.) kullanarak öğrencilerin kavramları ezberlemeleri değil, doğru bir şekilde anlamaları sağlanmalıdır.
- ❖ Görüşme sonuçlarına göre söylenebilir ki öğrencilerin tam ve doğru tanım yapamadıkları anlaşılmıştır. Öğrencilere, düzeylerine uygun olmak koşuluyla tam ve doğru tanımlar sunulmalı ve bir kavramın birbirinden farklı olan tanımları sunularak, nedenlerine dikkat çekilmelidir. Bunun için yeni programda yer alan eşleştirmeler ve kavram bulmacalarından yararlanılabilir.
- ❖ Öğrencilerin kavramlarla ilgili örnekleri sınırlı ve aynıdır. Ders kitaplarında örnekler çoğaltılmalı ve öğretmenler bol örneklerle kavramı öğretmelidirler.
- ❖ Bilginin bir bütün olduğu unutulmamalıdır. O yüzden kavramın diğer kavramlarla ilişkisi kurularak öğretilmelidir. Böylece kavram, öğrenciler tarafından ezberlenmeyip kazanılacaktır.
- ❖ Yeni program öğrenci merkezli, zengin yöntem ve metotlara sahip olmasına rağmen araştırma göstermektedir ki zamanla yerine oturtulacaktır. Eğer programın amacına uygun öğretim yapılırsa kavramlar doğru ve tam bir şekilde anlaşılacaktır.
- ❖ Bundan sonraki benzeri çalışmalarda, özellikle açık uçlu sorular ve yarı yapılandırılmış mülakatlar yoluyla tespit edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Ü. K. (1992). İşbirlikli Öğrenme. s.207. Malatya: Uğurluel Matbaası.
- ARSLAN, A. (2004). Lise 2.Sınıf Öğrencilerinin Potansiyel Enerji Konusundaki Kavram Yanılgıları Ve Yapılandırmacı Öğretim Modeli İle Giderilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.
- AYAS, A., ÇEPNİ, D.J., TURGUT,M.F. (1997). İlköğretim Fen Öğretimi. Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Eğitimi. Ankara: Yök/ Dünya Bankası.
- AYVACI, H. Ş. ; ÖZSEVGİ, T. ; CERRAH L. (2004). Yıldırım Kavramının Farklı Yaş Grubundaki Öğrencilerde Gelişimi. G.Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt: 12,No:2, s.351-360.
- BALCI, A. (2001). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler. Ankara: Pegem A yay.
- BAYAZITOĞLU, E. N. (1991). İlköğretim 4.sınıf Sosyal Bilgiler Programında Öngörülen Kavramların Kazandırılma Düzeyleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- BEYDOĞAN, H. Ö. (1998). Çocuklarda Dil Edinimi ve Kavram Öğrenme. Erzurum: Atatürk Üniversitesi K.K.B.E.F Yay. Nu: 52
- BUDAK, S. (2003). Psikoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yay.
- BULUT, P. (2006). Kavram Geliştirme Yönteminin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin kelime hazinelerini Geliştirmeye Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.
- CANDAN, A.S. (1998). Kavramlara Dayalı Tarih Öğretimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.
- CANDAN, A.S. (2004). “Kavramlar”. MEB İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5) Öğretim Programı, Ankara.

- CANPOLAT, N.; PINARBAŞI, T. (2002). Fen Eğitiminde Kavramsal Değişim Yaklaşımı-I Teorik Temelleri. G.Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt: 10. s. 59-66
- CEVİZCİ, A. (1999). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yay
- CHARLES, C. M. (1999). Öğretmenler İçin Piaget İlkeleri. Çeviren: Gülten Ülgen. Ankara: Anı yay.
- COŞKUN, M. K. (1999). Öğeleri Belirleme Kuramına Dayalı Kavram Öğretiminin Akademik Başarı Ve Kalıcılığa Etkisi. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- COŞKUN, M. K. (2001). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerinde Materyal/Teknoloji Kullanım Durumu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- COŞKUN, M. K. (2007). İçeriğin Öğretim İçin Düzenlenmesi (Edt: Ahmet Doğanay), Öğretim İlke ve Yöntemleri, s. 83-127, Ankara: Pegema Yayıncılık.
- CONLON, T. (2003). Why Conception is better than Inspiration. (<http://www.peg2003.org/peg2003docs/Conlon.doc> Erişim: 20.12.2007)
- ÇEPNİ, S. (2006). Kuramdan Uygulamaya: Fen Ve Teknoloji Öğretimi. Ankara: Pegem yay.
- DEMİREL, Ö. (1978). Yabancı Dil Öğretimi ve Tam Öğrenme. Eğitim ve Bilim, 14:46-50
- DEMİREL, Ö. (2004). Kuramdan Uygulamaya Program Geliştirme. 6.Baskı. Ankara: Pegem yay.
- DİCK, W. Carey, L. Carey, J.O.(2005), The Systematic Desig of Instruction, Sixth Edition, P.C.M
- DOĞAN, O. (2007). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” Ünitesindeki Kavramların Öğrenilmesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi.

- DOĞANAY, A. (2003), Sosyal Bilgiler Öğretimi. (Edt: Cemil Öztürk-Dursun Dilek), Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, s. 15–46, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- DOĞANAY, A. (2005). Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. (Edt: ÖZTÜRK,C. ; DİLEK, D.). Ankara: Pegem Yay.
- EKİCİ, Ç. (2005). Zenginleştirilmiş Yazılı Sınav Uygulamaları. (<http://www.erg.sabanciuniv.edu/iok2005/bildiriler/cigdem-ekici.doc> .Erişim: 21.11.2007)
- ERDEN, M. ve AKMAN, Y. (1998) Gelişim, Öğrenme-Öğretme. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- ERDEN, M. (tarihsiz). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Alkım yay.
- ERGİNER, E. (2000). Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme. Ankara: Anı Yay.
- FİDAN, N. (1996). Okulda Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Alkım yay.
- GARDNER, W. A. DEMİRTAŞ VE DOĞANAY A. (1997). Sosyal Bilimler Öğretimi. YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi. Ankara
- GRİFFİTHS A,K., THOMEY K., COOKE B. And NORMORE G., (1988). Remediation Student Specific Misconceptions Relating to Three Science Concepts. Journal of Research in Science Teaching. 25(9), 709-719.
- KAPTAN, F. (1999). Fen Bilgisi Öğretimi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- KARASAR, N. (2006). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel yay.
- KAYA, B. (2005). İlköğretim Okulu 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarının Öğretimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı.
- KAYMAK, F. (2003). İlköğretim 6.Sınıf Öğrencilerinin Doğal Afetlerle İlgili Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Karadeniz Teknik Üniversitesi.Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KESKİN, K. (2003). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilere Tarih Kavramlarının Kazandırılma Düzeyinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KÖKSAL, S. (2006). Kavram Öğretimi ve Çoklu Zeka Teorisi. Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:14 No:2, Ekim, s.473-480.

- KÖMÜRCÜ H. Z. (2002), İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Yer Alan Kavramların Kazandırılma Düzeyi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara.
- KURU, İ. (2003). Lise 2.Sınıf Öğrencilerinin Kuvvet Konusundaki Kavram Yanılgıları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.
- MEB (1998). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Genel Amaçlar. Tebliğler Dergisi. 02.04.1998. Sayı: 2487
- MEB(2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara
- MEB (2005a). Hayat Bilgisi Dersi (1-3. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara
- MEB (2005b). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4. ve 5. Sınıflar Öğretim Programı(http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=74&min=20&orderby=titleA&show=10. erişim:20.08.2007)
- MERRİLL, M. D. (1983), Component Display Theory, Instructional Design Theories And Models, Ed: C.M. Reigeluth. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- MORGAN, C.T. (1998). (Yayın Sorumlusu: Sibel Karakaş). Psikolojiye Giriş. Ankara: Metaksan Yay.
- NAS, R. (2003). Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi.(Program, Yöntem ve Etkinlikler). 2.baskı. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- OZANKAYA, Ö. (1984). Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: Savaş yayınları.
- ÖKTEM, G. (2006). İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama Ve Kazanma Düzeyleri (Yeni Programın Pilot Uygulaması Samsun İli Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- ÖZAKPINAR, Y. (1997). Kültür ve Medeniyet Anlayışlar ve Bir Medeniyet Teorisi. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

- ÖZBAY, Y. (2004). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.(Kuram-Araştırma-Uygulama), 5.baskı. Ankara: Pegem A Yay.
- ÖZÇELİK, A. D. (1997). Test Hazırlama Kılavuzu. Ankara: ÖSYM yayınları.
- ÖZDEN, Y.(1997). Öğrenme ve Öğretme. (1.Baskı). Ankara: Pegem A Yay.
- ÖZTÜRK, C. ve OTLUOĞLU, R. (2002). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller. s.206, Ankara: Pegem yay.
- ÖZTÜRK, C. , DİLEK, D. (2003), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları, *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretim*(içinde), s. 47–81, Ankara: Pegem Yay.
- PEKMEZ, E., BALIM, A.G. (2003). Fen Bilimleri Eğitiminde Kavram Haritasını Doğru ve Ve Anlaşılır Kullanabilme. Çağdaş Eğitim Dergisi. Sayı, 297.
- SELÇUK, Z. (2005). MEB Müfredat Geliştirme Süreci. (<http://www.programlar.meb.gov.tr/index/baksan,htm> erişim: 27.05.2007)
- SEMERÇİ, Ç. (2001). Oluşturmacılık Kuramına Göre Ölçme ve Değerlendirme. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 1(2) : 429-440
- SENEMOĞLU, N. (2004). Gelişim Öğrenme ve Öğretim(Kuramdan Uygulamaya) . 10. baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- SÖNMEZ, V. (1999). Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu. İstanbul: Milli Eğitim Yay.
- SÖNMEZ, V. (2004). Program Geliştirme Öğretmen El Kitabı. (11.Baskı). Ankara: Anı Yay.
- ŞEKER, M. (2003). İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarının Kazanımlılık Düzeyi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- TAŞLI, İ. (2005). 4-7 Sosyal Bilgiler Programı Üniteleri ile İlgili Kavram Bulmacaları Örnekleri. Milli Eğitim Dergisi. Sayı 166, Ankara: MEB Yay.

TENNYSON, R. D. Park, O. C. (1980). The Teaching of Concepts: A Review of Instructional Desing Research Literature. Review of Educational Research 50 (1), s. 55–70.

TDK(2007). Güncel Türkçe Sözlük. (<http://www.tdk.gov.tr> erişim:23.09.2007)

ÜLGEN, G. (2001). Kavram Geliştirme: Kuramlar ve Uygulamalar. Ankara: Arkadaş yay.

ÜLGER, F. (2003). İlköğretim Okul 7.sınıf Sosyal Bilgiler Kavramlarının Kazanımlılık Düzeyi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

VYGOTSKY, L. S. (1998). Düşünce ve Dil. (Çev. S.Koray). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yay.

YAZICI, H. , SAMANCI, O. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları ile İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri. Milli Eğitim Dergisi. Sayı 158, Ankara: MEB Yay.

YEL, S. (2006). Kavram Geliştirme ve Öğretimi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. (Edt: Öztürk, C.). Ankara: Pegem A Yay.

Yeni İlköğretim Programlarını İnceleme ve Değerlendirme Raporu, 08 Şubat 2006. (http://erg.sabanciuniv.edu/docs/mufredat_raporu.doc)

YEŞİL, R. (2001). Kavram Öğretiminin Eğitim Programlarının Amaçlarına Ulaşmasına Katkısı. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı:2 ; 203-216.

YILDIRIM, A.; ŞİMŞEK, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin yay.

YILMAZ, Ö. Ve Diğerleri. (1998). Lise 1. sınıf öğrencilerinin Hücre Bölünmesi Ünitesindeki Kavram Yanılgılarının Tespiti ve Giderilmesi. III. Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu, MEB,ÖYEGM, KTÜ,187-191

(B)

1.Aşağıdakilerden hangileri kurum ismidir?

- a. Okul-aile b. Okul-grup c. Aile-grup d. Aile-rol

2. Anadolu lisesinde öğretmenlik yapan Mustafa Bey evli ve iki erkek çocuk babasıdır. Aynı zamanda kurmuş olduğu kooperatife de başkanlık eder. Mustafa Bey’le ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a. Çeşitli kurumlarda rolleri vardır.
b. Çalıştığı kurumda herkesin rolü aynıdır
c. Çalıştığı kurumun nitelikleri yasalarla belirlenir.
d. Farklı rolleri vardır.

3. Okul(1) Aile(2) Futbol takımı (3) Hastane (4)
Müzik Kulübü (5) Belediye (6) Oyun oynayan çocuklar(7)
Sağlık ocağı (8)

Yukarıdakilerden hangileri kurumdur?

- a. 5, 3,1,2,6
b. 5,3,7
c. 1,2,4,6,8
d. 1,2

4.Aşağıdakilerden hangisi bir grup oluşturmaz?

- a.Okul korosu b.Çevre kulübü
c. Futbol takımı d.Bahçede gezinen öğrenciler

5. Toplumda çeşitli gruplarla karşılaşabiliriz. Gruplarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a. Okul bir kurumdur.
b. Gruplar sürerlilikleri bakımından farklıdır.
c. Özellikleri kanunlarla belirlenen gruplara kurum denir.
d. Bütün grupların nitelikleri kanunlarla belirlenir

6. Bir grubun oluşması için aşağıdakilerden hangisi olmalıdır?

a. Kanunlara uygun kurulması	b. En az iki kişinin olması
c. Belli bir sürenin geçmesi	d. Grup oluşturanların meslek sahibi olması.

7. “Hak” kavramı aşağıdaki seçeneklerden hangisinde en güzel şekilde anlatılmıştır?

- Her istediğimi almak arzusu
- Büyüklerimin bana verdikleri
- Yasal yada ahlaki olarak sahip olduklarım
- İnsanın istediğini yapabilmesi

8. Aşağıda haklarımızla ilgili söylenenlerden hangisi yanlıştır?

- Haklarımız bizim sahip olduğumuz değerlerdir.
- Bazı haklar doğuştan bazıları ise sonradan çalışarak elde edilir.
- Haklarımızı bilmek kendimizi korumaya yarar.
- Her insanın sınırsız özgürlükleri ve hakları olmalıdır.

9. Hak ve sorumluluk birbirinden farklı kavramlardır. Buna göre aşağıdakilerden hangisi okuldaki haklarımızdan değildir?

a. Okul kurallarına uymak	b. Okul kütüphanesinden yararlanmak
c. Eğitim öğretim görmek	d. Spor salonunu kullanmak

10. Gruplarda rollerimizin olması niçin gereklidir?

a. Kanunlarda belirtildiğinden	b. Düzeni sağlayacağından
c. Gruplar kalabalık olduğundan	d. Birden fazla grup olduğundan

11.

- Aile içinde babalık
- İş yerinde müdürlük
- TEMA vakfında üyelik

Bu bilgiler aşağıdaki kavramlardan hangisine örnek olabilir?

a. Kurum	b. Grup	c. Rol	d. Aile

12. Bir futbol takımı kurduğunuz arkadaşlarınızdan birinin kaleci olduğunu, diğerinin savunma yapması gerektiğini düşünün. Gol atmak için de bir santrfora ihtiyaç vardır.

Bu metin göz önüne alındığında aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- a. Her grupta insanların rolleri aynıdır.
- b. Roller, kişilerin fiziksel ve ruhsal özelliklerine göre değişir.
- c. Duygusal insanların futbol oynaması doğru değildir.
- d. Bir gruptaki her insanın ayrı rolü ve önemi vardır.

13. Sorumluluk deyince aklımıza ne gelir?

- a. İnsanın kendi davranışlarını üstlenmesi
- b. Öğrencinin derslerine çalışması
- c. Kişinin okuyup meslek sahibi olması
- d. Yemek yeme ihtiyacını karşılaması

14. Evde sabah kalkınca yatağını düzelterip, pijamalarını katlayan Ali, aşağıdakilerden hangisini yapmıştır?

- a. Haklarını biliyor ve arıyor.
- b. Sorumluluklarını biliyor ve yerine getiriyor.
- c. Annesi yap dediği için yapıyor.
- d. Anayasal haklarını kullanıyor.

15. “Yerlere çöp atmamak topluma ve çevreye karşı” cümlesi aşağıdakilerden hangisi ile tamamlanmalıdır?

a. haklarımızdandır	b. ilkelerimizdendir
c. sorumluluklarımızdandır	d. davranışlarımızdandır

16. Sevinç, korku, acıma birer örneğidir. Boşluğa aşağıdaki kavramlardan hangisi gelmelidir?

a. Düşünce	b. Duyarlılık	c. Davranış	d. Duygu

17.

- Bir arkadaşımın kalbini kırdığımda heyecanlanırım.
- Sokakta, üşüyen bir köpek yavrusu gördüğümde ona acırım.
- Çok önemli bir sınava girmeden önce pişman olurum.
- Birisine haksızlık yapıldığını görünce mutsuz olurum.

Yukarıdaki cümleler aşağıdaki kavramların hangisiyle ilgilidir?

- a. Duygu b. Davranış c. Düşünce d. Görev

18. Aşağıdakilerden hangisi duygusal özelliktir?

- a. Boyum b. Hediye almaktan hoşlanmak
c. Fotoğraf çekmek d. Saç rengim

19. “*İnsanların bir eşya, bir olay ya da bir kimse hakkında zihinsel olarak ürettiği fikirlere düşünce denir.*” Buna göre aşağıdakilerden hangisi bir düşünceyi yansıtmaktadır?

- a. Ayşe okula geç kaldı.
b. Bütün derslerden pekiyi aldım.
c. Hasan’ın okuduğu şiir çok güzeldi.
d. Öğretmenimiz yeni bir ödev verdi.

20. İnsanların zihinlerinde ürettikleri fikirlere ne denir?

- a. Akıl b. Kimlik c. Duygu d . Düşünce

21. Aşağıdakilerden hangisi bazı olaylar karşısında hissettiğimiz duygulara örnek olamaz?

- a. Öğretmenin sorduğu soruya en doğru cevabı vermek
b. Elektrikler kesildiğinde karanlıktan korkmak
c. Muhtaç birini gördüğümüzde ona acımak
d. Arkadaşlarımızın başarılarına sevinmek

22. Murat'ın aşağıdaki özelliklerinden hangisi onun duygusal yönünü göstermez?

- a. Filmlerdeki ayrılık sahnelerinde ağlaması
- b. Mahallenin futbol takımında oynaması
- c. Yalnızlıktan korkması
- d. Hediye aldığı zaman çok sevinmesi

23. İnsanların duygu ve düşüncelerini hareketlerle anlatmasına ne denir?

- a. Duyarlılık
- b. Hoşgörü
- c. Davranış
- d. Düşünce

24. Düşündüklerimizi gerçek hayatta uyguladığımızdaortaya çıkar.

Bu cümleyi tamamlayan en uygun kelime aşağıdakilerden hangisidir?

- a. duygularımız
- b. düşüncelerimiz
- c. hislerimiz
- d. davranışlarımız

25. Kendi hayatımızla ilgili bir zaman cetveli hazırlarsak, aşağıdakilerden hangisini en sona koymalıyız?

- a. 2.Sınıfa geçtim.
- b. Okula başladım.
- c. Suluova'da doğdum.
- d. Okumayı öğrendim.

26. I. 1999 yılında İstanbul'a taşındık.

II. 1997 yılında doğdum.

III. 2004 yılında İngilizce öğrenmeye başladım.

IV. 2002 yılında okula başladım.

Yukarıdaki olayların kronolojik sıralanışı hangi seçenekte doğru verilmiştir?

- a. II-I-III-IV
- b. II-I-IV-III
- c. III-IV-I-II
- d. I-II-III-IV

27. Olayların ve durumların oluş sırasına göre sıralanmasına ne denir?

- a. Takvim
- b. Aile tarihi
- c. Kronoloji
- d. Sıralama

28. Hangi cümle hoşgörülü bir kişiye ait olamaz?

- a. Kalemimi kaybetmene kızmadım , önemli olan arkadaşlığımız.
- b. Her insan hata yapabilir. Bu kadar üzülme.
- c. Vazonun kırılmasına kızmadım ancak bir daha top oynama .
- d. Özür dilesen bile seni affetmem.

29. Aşağıdakilerden hangisi hoşgörülü bir kişinin davranışlarından biri olamaz?

- a. Hatalı davranışları görmemezlikten gelmek
- b. Hatalı davranışlarda bulunan arkadaşlarımızı uyarmak
- c. Yapıcı eleştirileri kabul etmek
- d. Başkalarının fikirlerine saygı göstermek

30. Eğer bir konuda bizden farklı düşünen arkadaşımıza saygı duyarsak bu durum bizim insanlara karşı..... olduğumuzu gösterir.

Bu cümleyi aşağıdakilerden hangisiyle anlamlı hale getirebiliriz?

- a. Temkinli b. Hoşgörülü c. Duyarsız d. Duyarlı

TEST BİTTİ.....CEVAPLARI KONTROL EDİNİZ.

EK-2

ÖRNEK GÖRÜŞME METİNLERİ

SORUMLULUK

A(Araştırmacı)

Sorumluluk deyince aklına ne geliyor?

Ö2 (Öğrenci 1)

Bir kişinin yapması gereken iş ve davranışlar.

A

Sorumluluğa örnek verir misin?

Ö2

Yatak toplamak, ödev yapmak.

A

Sorumluluk ile Hak kavramını karşılaştırabilir misin?

Ö2

Sorumluluk, haktan geliyor. Başka da bilmiyorum.

A

Sorumluluk kavramının ne gibi özellikleri var?

Ö2

Yapmamız gereken iş ve davranışlar. Yapılması şart ama bazen yapılmayabilir.

KURUM

A

Kurum deyince aklına ne geliyor?

Ö1

Atatürk'ün açtığı bir şey.

A

Kuruma örnek verir misin?

Ö1

TBMM...

A

Kurumun özellikleri nedir?

Ö1

Nüfusun fazla olduğu yerlerde gerekiyor.

KRONOLOJİ

A

Kronoloji ne demektir?

Ö5

...

A

Kronolojiye basit bir örnek verebilir misin?

Ö5

Bilemiyorum.

A

Kronolojinin özellikleri nelerdir?

Ö5

...

HOŞGÖRÜ

A

Hoşgörünün tanımını yapabilir misin?

Ö7

İnsanları iyi tanımak ve insanları sevmek.

A

Hoşgörülü bir davranışa örnek verir misin?

Ö7

İnsanlara iyi davranmak, onlarla kavga etmemek.

A

Hoşgörünün özellikleri nedir?

Ö7

Hoşgörü sevgi ve saygıdan ortaya çıkar. Her zaman hoşgörülü olamayız. İnsanların sevgi ve saygısına bağlı bir iş.